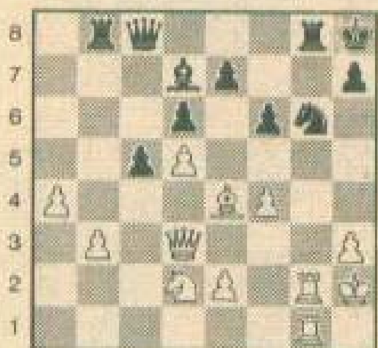
PARTIDELE ANULUI

Gambitul Volga

Gheorghiu — Pavlovic

Lugano, 1983

1. d4 Cf6 2. c4 c5 3. d5 b5 4. c:b5 a6. 5. b:a6 N:a6 6. g3 g6 7. Ng2 d6 8. b3 Ng7 9. Nb2 (Acest plan de joc se întîlnește începînd cu turneul interzonal de la Biel) **9... 00 10. Ch3 Cbd7 11.00 b6** (Mutarea lui Beliavski) **12. Nc3 Tfb8 13. Te1 Ce8 14. N:g7 R:g7 15. Cd2 Ce5 16. Cg5 Cf6 17. Cgf3 Cfd7 18. C:e5 C:e5 19. a3** (Negrul a sacrificat pionul b5 pentru a obține contrașanse datorită unei dezvoltări rapide a pieselor. Planul albului este foarte solid, reușind să instaleze pe tabla de joc o poziție avantajoasă) **19... Ta7 20. Dc2 Nb5 21. h3 f6 22. Dc3 g5 23. Rh2 Da6 24. f4 g:f4 25. g:f4 Cg6 26. Dg3** (Albul inițiază un atac năprasnic asupra rocadei golașe a regelui negru) **26... Rh8 27. Ne4 Tg8 28. Tg1 T7a8 29. Tg2** (Bine era și 29. Nf5 cu ideea 30. Ne6) **29 ... Dc8 30. Tag1 Nd7 31. a4 Tb8 32. Dd3** (Vezi diagrama)

32... f5 33. Dc3 Tg7 34. Ne2 (Se amenință 35. e4—e5) **34... e6 35. d:e6 Ne6 36. e4 f:e4 37.f5! d5 38.f6! Tg8 39. f7 Tg7 40. Df6!** În fața multiplelor amenințări: T:g6, h4, e7, negrul cedează.

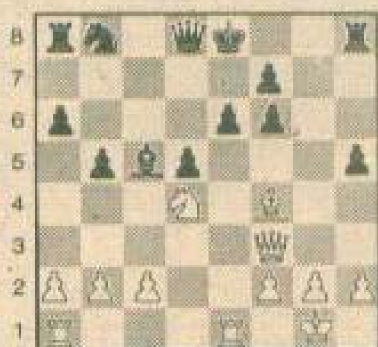
Partida a fost distinsă cu premiul de frumusețe la turneul de la Lugano, fiind considerat aportul adus la teoria modernă a deschiderilor. Révistele de specialitate se întreabă pe bună dreptate dacă acest plan de joc răstoarnă Gambitul Volga.

Apărarea siciliană

Bărbulescu — Ștefanov

Satu Mare, Turneul „Someș", 1983

1. e4 c5 2. Cf3 d6 3. d4 c:d4 4. C:d4 Cf6 5. Cc3 a6 6. h3 b5?! 7. Cd5! Nb7 8. C:f6 g:f6 9. Ne2! N:e4?! (Negrul

riscă prea mult, uitînd legea dezvoltării rapide) **10. Nf3 d5 11.00 e6 12. Te1 N:f3 13. D:f3 b5?!** (13... Ne7) **14. Nf4 Nc5 15. C:e6!** (Albul are toate piesele dezvoltate cooperînd în atac asupra regelui negru rămas în centru. Sacrificiul calului are efect distrugător asupra lanțului de pioni negri. Vezi diagrama) **15...f:e6 16. T:e6 Rf7 17. Ne7!** (Mutare ce forțează pe negru să sacrifice dama în apărare) **17... R:e6 18. N:d8 T:d8 19. Te1 Rf7 20. b4! Nf8** (La 20... N:b4 ar fi urmat 21. Dh5 Rf8 (21... Rg8 22. Dg4) 22. Dh8 Rf7 23. D:d8 N:e1 24. Dc7 Rg6 25. Db7 cu cîștig) **21. D:h5 Rg7 22. Te3 Nd6 23. f4!** (Mutare excelentă, pionul f4 interferează bătaia nebunului negru pe cîmpul g3) **23...Ce6 24. Tg3 Rf8 25. Dh8 Rf7 26. Dh7 Re6 27. Te3** (Regele negru se sufocă în mijlocul tablei de înghesuiala propriilor piese) **27... Ne5 28. f:e5 C:e5 29. g4 Rd6 30. Df5 Tf8 31. g5! Tae8 32. g6 Te6 33. T:e5!** (Un ultim sacrificiu de calitate de această dată, ce lămurește pe deplin poziția) **33... T:e5 34. g7! Tg8 35. D:f6** și negrul cedează.

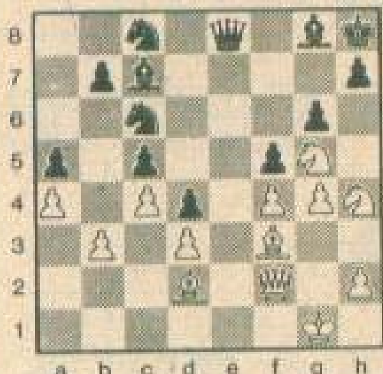
Apărarea siciliană

Ciocîltea — Liberzon

Netanya, 1983

1. e4 c5 2. Cf3 e6 3. d3 Cc6 4. g3 d5 (Un alt plan este 4...g6 5. Ng2 Ng7 6. Cc3 d6 7. 00 Cge7 8. Ne3 Cd4 9. Dd2 00 10. Tb1) **5. Cbd2 Nd6 6. Ng2 Cge7 7. 00 00 8. Ch4! f5!** (Mutarea negrului reprezintă o noutate teoretică destul de interesantă. Cunoscute erau continuările 8... f6!?, 8...Nc7, 8... Dc7) **9. f4 Nc7 10. c3 Rh8 11. e:f5 e:f5 12. Cdf3 Ne6 13. Te1 Ng8 14. Nd2 Dd7 15. a3 a5 16. a4.** (Albul stă mai bine, a obținut coloana deschisă, stăpînește cîmpurile tari b5, e5, g5) **16... Tab8 17. Te1 Ce8** (Continuarea ideii după Tab8 cu 17...b5 18. a:b5 T:b5 19. Te2 Tfb8 20. Ne1 ducea tot la mare avantaj pentru alb datorită 21. Tee2 cu stăpînirea decisivă a coloanei e) **18. Cg5 g6** (Mutare unică, se amenința 19. Dd1-h5 cu mat în cîteva mutări sau pierderi mari de material.) **19. c1 d4 20. De2 Cb6 21. b3 Tbe8 22. Df2 Ce8** (Piesele ușoare ale negrului

nu cooperează avînd o poziţie pasivă.) **23. Nf3 T:e1 24. T:e1 T:e8 25. T:e8 D:R8 26. g4! Cd6** (Vezi diagrama.

Albul atacă structura blocat de pioni încercînd să deschidă poziţia şi să-şi valorifice avantajul pieselor active) **27. g:f5 C:f5 28. Ne4 Ce3 29. N:e6!! b:e6** (La 29... D:e6 albul sacrifica dama 30. D:e3!! d:e3 31. Nc3 mat) **30. Ce4 Cg4** (Negrul nu are contrajoc, albul a obţinut avantaj decisiv.) **31. Dg2 Ch6 32. Df5 Df8 33. D:e5 D:e5 34. C:e5** şi negrul cedează într-o poziţie precară păstrînd o structură de pioni vulnerabilă şi dezavantaj material.

Gambitul Volga

Şubă— Schussler

Tallin, 1983

1. c4 b6 2. d4 e6 3. a3 Nb7 4. d5 g6 5. e4 Ng7 6. Nd3 Ce7 7. Ce2 c6 8. d6 (Albul riscă să sacrifice pionul d6 pentru a îngreuna dezvoltarea pieselor negre. Se mai putea juca şi 8. Cf4 e:d5 9. e:d5 c:d5 10. c:d5 C:d5? 11. Ne4 De7 12. 00 Ce3 13. Nb7! Cd1 14. Td1 cu mare avantaj pentru alb.) **8... Cc6 9. Ne2 e5** (Negrul începe lupta pentru cîştigarea definitivă a cîmpului central d4.) **10. C1e3 Ce6 11. h4 00 12. Ng5 f6 13. Ne3 e5** (Întăreşte punctul d4, dar cedează controlul cîmpului d5.) **14. h5 Cd4** (Desigur 14...g5? era o greşeală, ar fi urmat 15. h6 Nh8 16. Cg3 Cd4 17. Cf5 cu avantaj decisiv pentru alb.) **15. h:g6 h:g6 16. Cb5 f5?!** (Albul pregătise la 16... a6?! 17. Cb:d4 c:d4 un sacrificiu de figură 18. C:d4 e:d4 19. N:d4 cu ideea 19. c5, 20. Nb3) **17. e:f5! N:g2** (vezi

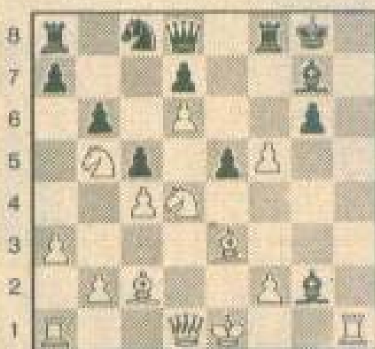

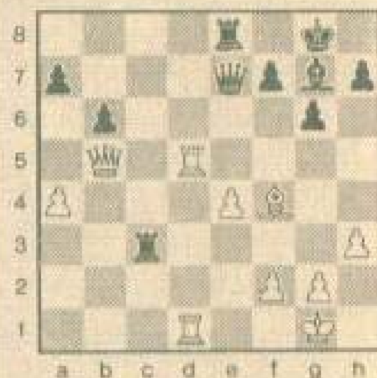
diagrama) **18...N:h1?** (Negrul greşeşte. Corect era 18... e:d4 19. Th2 cu avantaj foarte mare pentru alb, dar maestrului internaţional suedez i-a fost teamă la 18... e:d4 de continuarea 19. f:g6 Nf3 20. Ne4!! Nd1 21.Nd5. Tf7 22. g:f7 Rf8 23. Nh6 cu ideea 24. Tg1. La 18.. e:d4 19. f:g6 d:e3 20. Th8 Nh8 21. Dh5 e:f2 22. Rd2 Rg7 23. Dh7 Rf6 24. g7!! urma mat imparabil.) **19. Cf3** (Se ameninţa cîştigarea unui turn prin Dd5,000) **19...Tb8 20. Dd5 Rh8 21.000 N:f3 22. D:f3 Df6 23. Dd5!** (Era bine şi 23. Dh3 Rg8 24. f:g6, dar mutarea 23. Dd5 ameninţă mat!) **23...g5** (Mutare unică) **24. Ce3 Nh6 25. Ce4 D:f5 26. Th1 Rg7 27. T:h6!!!** (Atacul albului este copleşitor) **27... R:h6 28. Cg5 Dg4 29. Dh1 Rg7 30. Dh7 Rf6** Se ameninţa Dh7—h6 mat sau Dh7—g6 mat. Negrul cedează.

Apărarea slavă

Mureşan— Semenova

Meciurile candidaţilor

1. Cf3 d5 2. c4 c6 3. e3 Cf6 4. Ce3 g6 5. d4 Ng7 6. Ne2 00 (Apărarea Schlechter) **7.00 d:c4** (De considerat este planul lui Smislov care începe cu 7 ... b6.) **8. N:c4 Ng 4 9. h3 N:f3 10. D:f3 Cbd7 11. Td1 e5 12. d5 e4!?** (Noutate teoretică.) **13. C:e4! C:e4 14. D:e4 Cb6** (14...Cf6 15. Df3 C:d5 16. N:d5 c:d5 17. T:d5 Db6 18. e4! Td8 19. Ne3 D:b2 20. Tad1 T:d5 21. e:d5) **15.Nb3!** (Mult mai bine decît continuarea din partida a treia a meciului: 15. Tb1 Te8 16. Dd3 Dh4 17. Nb3 Tad8? 18. e4! D:e4 19. D:e4 T:e4 20. Ng5, continuare ce a dus şi ea la avantaj pentru alb.) **15... c:d5 16. N:d5 Te8 17. Df3 Cd5 18. T:d5 De7 19. Tb1 Tac8 20. Nd2 Tc2 21. a4!** (Fl. Gheorghiu recomandă păstrarea pionului în plus prin manevra 21. Ne1 N:b2 22. Tb5!) **21...N:b2 22. e4! Ne5** (Desigur ar fi fost o greşeală decisivă acceptarea sacrificiului de pion 22... D:e4 23. D:e4 T:e4 24. Td8 Rg7 25. T:b2!! T:b2 26. Nc3 cu cîştig de piesă.) **23. Db3 Te7 24. Ne3 b6 25. Thd1 Ng7 26. Nf4!** (Albul are avantaj de spaţiu copleşitor) **26... Tc3 27. Db5!** (vezi diagrama) **27... h5** (La 27...

D:e4 urmează interferarea cu sacrificiu de turn pe tema matului pe ultima linie 28. Te5!!! T:e5 29. Td8 Nf8 30. Nh6 cu mat imparabil la mutarea următoare.) **28. Td7 D:e4 29. T:a7! Tec8 30. Ne3 T3c6 31. Db3! Df5 32. Tb7! Tc2 33. D:b6** (Avantajul albului este decisiv.) **33... Te8 34. Td8 Tc8 35. T:c8 T:e8 36. a5 De2 37. Db3! D:b3 38. T:b3 Ta8 39. N:b6 Ne5 40. Td3 Rg7 41. Rf1 Rf6 42. Re2 Re7 43. Rd2 Nf4 44. Rc3 Tc8 45. Rb4 Tc1 46.a6** Aici poziţia s-a întrerupt şi negrul a cedat fără să mai reia jocul.

Profesorul Alexandru Russin propune o nouă codificare a sunetelor muzicale

Cine se teme de MUZICA MATEMATICĂ

Acum cîţiva ani, la Sala mică a Palatului din Capitală, în faţa unor distinşi compozitori, interpreţi de muzică simfonică, muzicologi, un modest profesor de şcoală, venit în sala de concert cu tablă, cu portative şi note şi cu un ecran pe care proiectează diapozitive tot cu note, game, chei şi portative, dar mai ales cu multe cifre, propune un experiment. Aparent foarte simplu. Se cere specialiştilor să recunoască, de pildă, patru sunete scrise în chei diferite — de **do**, de **fa**, de **sol** —, notate pe etaje superioare. Fiecare dintre remarcabilii muzicieni răspunde firesc: „Aşteptaţi, să mă gîndesc! Să fac socoteala, să văd ce sunet e!". Sigur, actul acesta intelectual de recunoaştere a sunetelor pe un portativ şi de descifrare a unei pagini muzicale cere mult timp, atenţie, concentrare, experienţă, o experienţă ce are în spatele ei un îndelung şi greu travaliu de învăţare, de exerciţiu, de muncă. În contrapunere, profesorul Alexandru Russin schimbă portativele şi prezintă unul cu cifre. Cu cifre arabe — desemnînd locul fiecărui sunet în gama muzicală — de 1 la 8, şi cu cifre romane — desemnînd gamele clasice, cunoscute. După ce explică mecanismul acestui cod matematic simplu, le cere din nou să dezlege portativul cu cifre, desigur în sunete muzicale. Uimită, toată asistenţa descoperă că a aflat foarte repede, extrem de repede şi de simplu, fragmentul muzical propus la început.

Acelaşi experiment îl propune profesorul, graţie sprijinului, bunăvoinţei şi receptivităţii profesoarei Ana Motora, unei clase de elevi mici, aflaţi deci la începutul marii curse pentru deprinderea tehnicii dificilei arte, de la Liceul de muzică. Desigur, cu un exerciţiu pe măsura vîrstei şi cunoştinţelor acestora. Copiii descoperă cu încîntare şi entuziasm uşurinţa cu care pot descifra sunetele de pe portativul propus, ceea ce însemna pînă atunci o mare caznă. Întrebaţi cum ar prefera să înveţe muzica, după metoda clasică ori după aceasta, matematică, au optat în cor pentru cea din urmă (Dacă n-a ajuns, totuşi, să se aplice astăzi în şcoli, decît cu totul sporadic şi experimental în unele clase, e o chestiune la care vom reveni, ştiind ce dificultăţi există pentru învăţarea muzicii de către copii).

Alexandru Russin este licenţiat în mecanică (facultate absolvită în 1957) şi conservator (clasă de compoziţie, absolvită în 1964) şi predă matematica şi muzica la Şcoala generală nr. 109 de pe Şos. Giurgiului din Bucureşti. Minte inventivă şi căutătoare (vom reveni şi la alte idei excepţionale ale sale din alte domenii tehnice şi didactice în articole viitoare), îşi dedică demult, încă din timpul studiilor muzicale, pasiunea şi inteligenţa **muzicii matematice**.

— Încă de atunci, mi-am dat seama, graţie rigorii elementelor de care e însoţit fenomenul muzical, că dintre toate artele, muzica poate fi cel mai bine formalizată, exprimată matematic. Dificultatea cititului muzical pe portativ dă bătaie de cap şi specialiştilor, cînd semnele sînt notate pe aceeaşi partitură — şi în orice partitură simfonică se întîmplă aşa — în diferitele chei existente. Mi-am pus problema simplificării acestui alfabet printr-o nouă codificare a sunetelor, folosind instrumentul matematic. Dacă în sistemul tradiţional, unuia şi aceluiaşi sunet i se pot atribui mai multe semne grafice prin cele şapte chei **(sol, fa, si, do...)**, ceea ce, după mine, nu reprezintă o codificare ştiinţifică, am conceput **modelul matematic al scării muzicale**. El arată ca o scară elicoidală (aşa cum este o elice) împărţită în şapte etaje. Fiecare etaj cuprinde toate semnele din cadrul unei octave (de la un **do** pînă la următorul **do**, spre exemplu), deci şi sunetele naturale **(do, re, mi, fa, sol, la, si)**, realizînd o corespondenţă biunivocă între sunetele unui etaj şi mulţimea de semne grafice (de la 1 la 7), acestea reprezentînd ordinea succesiunii sunetelor naturale în cadrul fiecărui etaj. Se ajunge astfel la o codificare simplă a înălţimilor sunetului. Spre exemplu, **re** va avea întotdeauna cifra 2, indiferent de etajul în care s-ar afla. Pentru a preciza etajul, am introdus o cifră romană care îl indică.

Pe o linie mediană la capătul căreia se află cifra romană, precizînd etajul, se pot înșira sunetele naturale reprezentate prin numerele arabe corespunzătoare. Sub această linie — cifrele reprezentînd notele din etajele inferioare iar deasupra, firește, — pe cele din etajele superioare. În acest fel se pot nota 21 de sunete.

— Iată că am ajuns la o chestiune foarte importantă. În afara ușurinței în citirea unei pagini muzicale — ceea ce nu este deloc de ignorat — ce alte avantaje mai prezintă codul dumneavoastră matematic de transcriere a sunetelor? Care e utilitatea sa?

— Gîndiți-vă la literatura simfonică tot mai numeroasă și mai complexă scrisă pentru orchestre mari, cu numeroase instrumente, ce util poate fi codul în descifrarea lor, pentru dirijor, pentru corepetitori, pentru instrumentiști, pentru critici și istorici muzicali, pentru toți muzicienii, scutindu-i de multă osteneală, efort intelectual, oferindu-le mai mult timp în actul creator de exprimare, de interpretare și redare a acelor piese. Dar acesta este doar unul dintre avantaje. Să subliniez că respectivul cod, tehnica de aplicare se deprinde și se reține destul de ușor și că, de pildă, o lecție de descifrare prevăzută în 45 de minute se poate realiza în 10. Dar să trecem și la celelalte avantaje pe care le-am întrevăzut. Ajută la măsurarea riguroasă a duratelor muzicale, a timpilor, în general arbitrari de la un interpret la altul, de la un dirijor la altul, de la un compozitor la altul. Muzica are unitatea ei de măsură și aceasta este timpul sau bătaia ca unitate fundamentală, avînd multiplii și submultiplii săi. În sistemul matematic conceput, fiecărei cifre i se adaugă un exponent ce indică durata. De pildă 2^3 semnifică un re care durează 3 timpi. În acest mod pot scrie 100 de timpi. Pot să transcriu foarte simplu un legato etc. Pentru submultipli am preluat exponenți fracționali sub formă de radicali. Trecerea dintr-un limbaj în altul nu e complicat, se poate realiza ușor, se poate pune pe calculator, ceea ce ar fi un avantaj enorm; se pot defalca partiturile pentru fiecare instrument și se pot diversifica, pentru dirijor, pentru cor, pentru studiu, pentru fiecare destinație în parte. Există un film documentar al acestui nou limbaj matematic în muzică imaginat de mine destul de elocvent și de convingător, cu o pagină complicată din Simfonia a IX-a de Beethoven, un segment în care se manifestă și corul. E realizat în 1972 de către „Sahia"-Film.

— Și, din 1972 pînă acum, în 1983, ce evenimente a mai trăit codul matematic muzical? Și-a găsit în vreun fel aplicarea? Vi l-a solicitat vreo Filarmonică? Vreun compozitor? Vreun interpret? Uniunea Compozitorilor? Conservatoarele din țară? Liceele de muzică?

— Nimeni. Rămîne drept o curiozitate științifică pe care sînt chemat s-o prezint aproape anual prin taberele de creație ale profesorilor de muzică și desen. Anul acesta, în vacanța de vară am fost la Orăștie unde am prezentat însă o altă noutate și anume „Bazele teoretice ale unor noi sisteme sonore muzicale temperate" izvorînd tot din codul matematic amintit. Iată deci încă un avantaj, încă o posibilitate deschisă de acesta. Deschide noi universuri în muzică, o spun cu gravitatea și responsabilitatea cuvenite, fără nici o falsă modestie.

— Explicați, argumentați!

— Da. În teoria informației, entropia este direct proporțională cu numărul semnelor din repertoriu și invers proporțională cu probabilitatea de apariție. Concret, în muzică, îmi creează posibilitatea să îmbogățesc repertoriul de sunete și astfel să transmit un mesaj artistic mai amplu, stări emoționale mai complexe. Știm din istoria muzicii cum a evoluat canonul, scara muzicală, cum au fost utilizate mai întîi 2 sunete, apoi trei, apoi 5 și așa mai departe, pînă în secolul XX, cînd muzica dodecafonică a ajuns să utilizeze toate cele 12 sunete, folosite fără nici un fel de restricție. Împărțirea octavică într-un număr mai mare decît 12 sunete nu s-a acceptat de către muzica clasică, de către muzicieni adică, socotindu-se imperceptibile urechii. Grație codului matematic am folosit calculatorul și am obținut un sistem de divizionare în fragmente egale (ceea ce se numește în muzică structură temperată) a 89 de structuri temperate. Am transpus sunetele din rezonanța naturală, le-am luat drept etalon și, folosind, metaforic vorbind, o curbă exponențială cu menirea de a ordona cele 89 de structuri, în funcție de gradul de apropiere de sistemul etalon, am ajuns la rezultatele așteptate, confirmînd ipoteza de lucru. În mod surprinzător, dintre sistemele perceptibile — mergînd pînă la împărțirea octavei în 24 de sunete — cel mai bun sistem s-a dovedit a fi cel cu 22 de sunete în cadrul octavei pe care, știm, l-au practicat în urmă cu 2 000 de ani hindușii și pe care lumea, — mai ales cea europeană — de-a lungul atitor secole nu l-a luat în seamă. Pornind de aici, credem, sîntem convinși că putem ridica teoria muzicală de la o dogmă, asa cum se prezintă ea pînă azi, în era computerelor, la știință. (Muzica indiană nici nu e cuprinsă în această dogmă). Revenind din nou la aplicații, iată, e limpede, deschiderea către o paletă mai mare de expresie, spre un mesaj artistic și stări emoționale cu un registru nebănuit de larg.

Am clasificat și un al doilea sistem — pe cel cu 19 sunete — în cadrul octavei ce oferă avantaje serioase pentru o dezvoltare viitoare a muzicii, pentru actul de creație. Mărindu-se, așadar, repertoriul de sunete se mărește entropia și deci cantitatea de informație conținută în mesajul artistic. Părerea mea este asta: muzica viitorului nu va rămîne insensibilă la asemenea idei și realizări, sînt sigur că matematica va revoluționa această străveche artă fără a o sărăci, dimpotrivă, îmbogățindu-i registrul și valoarea. Sînt sigur că într-o zi se va cînta la un pian cu 19, respectiv cu 22 de clape!

Vizionar, profesorul și muzicianul Alexandru Rusain e modest. Gîndește, descoperă, scrie, conferențiază despre asemenea idei extraordinare, care în mod ciudat și paradoxal, rămîn „neomologate" de către cei în drept — Uniunea Compozitorilor, Ministerul Educației și Învățămîntului.

CICI IORDACHE-ADAM ■

O viaţă pentru o idee

Putea să fi rămas doar profesor de biologie, să aibă grijă ca elevii să învețe tot ce scrie în manuale şi să-şi cultive grădina de pe lîngă casa lui, atita tot, dar Vasile Fati a vrut mai mult. După ce-a terminat facultatea la Cluj-Napoca, din '52 pînă în '59 a predat ştiinţele naturii la şcoala din comuna Odorhei pe Someş, acolo înfiinţase şi o seră de flori şi îşi aduce aminte cum ultimele flori, într-o toamnă tîrzie, le-a dus viitoarei sale soţii, Elena, acolo unde aceasta şedea în gazdă, ea fiind profesoară de limba română. Apoi s-au căsătorit şi din '59 au venit amîndoi la liceul din Jibou. O inventariere a florei locului l-a dus la concluzia că nu existau aici mai mult de 92 specii de flori, arbuşti, arbori. Pînă în '65, cînd întemeiase un parc dendrologic în curtea unui fost palat boieresc, numărul speciilor crescuse la 300 şi apăruse o seră mai mare decît cea de la Odorhei pe Someş. În acei ani n-a făcut un pas fără a cere sfatul unor naturalişti de seamă. Profesorul Alexandru Borza, întemeietorul Grădinii botanice din Cluj-Napoca, i-a fost primul îndrumător, apoi academicianul Eugen Pora sau profesorul Traian T. Tarnavschi, directorul din vremea aceea al Grădinii botanice din Bucureşti, şi Vasile Diaconescu, actualul director. L-au ajutat în acea vreme Onoriu Raţiu, directorul de-acum al Grădinii botanice din Cluj-Napoca, dr. Felician Miclea şi dr. Ioan Ghergheli, tot clujeni, dr. Ion Lungeanu de la Bucureşti şi, de la Iaşi, prof. dr. Emilian Ţopa. Astfel încît, în '68, Ministerul Educaţiei şi Învăţămîntului avea un motiv întemeiat de-a aviza favorabil înfiinţarea unei grădini botanice pe lîngă liceul din Jibou, în 22 noiembrie din acel an. Cu singura-i avere pe care o agonisise, o maşină Dacia 1100, profesorul Fati a străbătut, în cîteva rînduri, o bună parte a Europei şi e dreptul soţiei sale să intervină aici şi să spună că n-a adus cristaluri, covoare sau alte chestii de-astea ci de fiecare dată a venit cu maşina plină cu seminţe şi cu ghivece cu tot felul de plante de pe la grădinile botanice cu care încerca să stabilească legături. Şi pentru că e limpede că atunci cînd o astfel de pasiune începe să

stăpînească pe un om el devine, pînă la urmă, argatul ei, profesorul Vasile Fati trece ușor astăzi peste faptul că primul drum pietruit la Jibou a fost chiar cel de la intrarea în Grădina botanică și că, fiind lat de 3 metri, curseseră cîteva reclamații că este prea lat acel drum pe care el îl construise cu o răbdare aproape neomenească, adunînd piatră cu piatră și ducîndu-le în servieta lui de același fel în care alții duceau numai hîrtii. Mai tîrziu, cînd a reușit să tragă și un zid împrejmuitor, unii au reclamat că e de cărămidă și că s-a făcut risipă, dar e drept că s-au auzit și glasuri care au spus că asta aduce a bogăție. Încurajatoare a fost atunci pentru el și hotărîrea ceferiștilor de la depoul din Jibou de a-i aduce și instala fără nici o plată cazanul unei locomotive vechi, tocmai bun să folosească drept centrală termică pentru serele pe care le construise și pentru cele pe care avea de gînd să le construiască. Apoi, în '74, cînd dovezile de înființare a grădinii botanice au fost considerate insuficiente de către niște funcționari și cînd chiar faptul că Grădina botanică din Jibou exista de-a binelea nu mai aveau în ochii lor puterea nici unei dovezi, s-a hotărît trecerea ei în subordinea Întreprinderii de gospodărire a orașului iar profesorul Vasile Fati, acuzat că-i indusese în eroare pe acei funcționari cum că la Jibou există o Grădină botanică, și-a prezentat demisia. A avut totuși noroc, s-ar putea zice, fiindcă după nici două luni aceiași funcționari au înțeles că greșiseră grav și au ținut să repare nedreptatea sfătuindu-l să facă o cerere pentru a fi numit directorul Grădinii botanice. A fost o umilință în fața căreia s-a înclinat nu numai pentru că el este demult, cum spuneam, argatul pasiunii sale dar și pentru că mulți localnici, în special aceiași ceferiști care începuseră a se mîndri cu grădina botanică din orașul lor, îl rugaseră să accepte. De-atunci, mai spune profesorul Fati, s-a întîmplat că n-a prea mai întîlnit piedici. Primarul de astăzi din Jibou, Vasile Lucăcel, este un om de toată isprava, din partea căruia ajutorul vine nu numai din cuvinte dar și din fapte, așa cum vine și din partea forurilor de conducere ale județului Sălaj, încît profesorul Fati este de la o vreme, fără îndoială, un om fericit. El n-a ținut ca visul lui să rămînă numai al lui ci să ajungă să fie și al altora și dacă exista un-loc în lume unde, la știrea că încă o specie a dispărut, se adaugă o piatră funerară, ca un semnal de alarmă că oamenii trebuie să se străduiască a nu sărăci lumea în care trăiesc, atunci el vede rostul muncii sale pînă acum, la 51 de ani, și de-aici mai departe tocmai în izbînda lui de-a fi îmbogățit lumea, căci dacă la Jibou, în 1959, existau doar 92 de specii, acum, în cuprinsul Grădinii botanice de aici trăiesc peste 3500, adunate în urma schimbului pe care-l întreține cu 340 de grădini botanice și alte instituții de specialitate din numeroase țări. În cursul anului trecut profesorul Fati a fost invitat la al 21-lea Congres internațional de horticultură, ținut la Hamburg, și la succesul comunicării prezentate acolo și premiate de către organizatorii congresului este drept să-i facem părtași și pe ceilalți oameni inimoși care lucrează la Grădina botanică din Jibou, numele lor fiind Silviu Săvan, Ananie Păscuță, Cornel Milaș, Nicolae Nicolae, Alexandru Fati, Gheorghe Pop, Viorel Taloș. „Urmărim, spune profesorul, ceea ce urmăresc toate grădinile botanice, de a fi bănci de tezaurizare a zestrei pe care natura a acumulat-o în folosul nostru și sîntem și un mijloc de instrucție și educație, fiindcă în acest orășel al nostru, cu 10 000 de locuitori, grădina primește între 25 000 – 30 000 de vizitatori pe an. Lucrează aici mii de elevi, din Jibou și din comunele din jur iar școlile le sînt împodobite cu florile crescute aici, în serele pe care le-am construit pentru a ne putea autofinanța. Creștem mai ales garoafe, ciclame, frezii, trandafiri, crizanteme și cale pentru înfrumusețarea locuințelor, străzilor și parcurilor, pentru zilele de sărbătoare și pentru orice zi în care oamenii țin să-și dăruiască flori. În ultimii ani organizăm de 8 Martie expoziții florale la Zalău, la Casa de cultură a sindicatelor și în multe instituții din capitala județului nostru se pot vedea flori crescute aici. În fiecare an dăm la bugetul statului mai bine de o jumătate de milion de lei. În plus, prin lucrările de autodotare, — construcții de sere, amenajarea unui Muzeu de științele naturii — mai realizăm în fiecare an aproximativ o jumătate de milion și asta înseamnă că sîntem o instituție rentabilă și că existența grădinii botanice se justifică și sub raport economic."

La Jibou am fost cu două zile înaintea dezvelirii monumentului de la Ip, ridicat în memoria victimelor din toamna anului 1940, cînd în beția triumfului de ocazie al unei ocupații vremelnice peste Ardealul de nord horthyștii au crezut că roata istoriei s-a oprit, ca într-un joc de ruletă, exact în dreptul numărului lor cîștigător și că nu-și va mai reaminti nimeni și nu va judeca odioasele lor crime. Către Ip, plecase de la Grădina botanică din Jibou o mașină cu flori și arbori ornamentali, între care tuia, căreia i se mai spune și arborele vieții. Ca sălăjean din comuna Sălăjeni, Vasile Fati urma să plece și el, peste două zile, la Ip, acolo unde, cum spunea el, „s-au luat vieți iar noi am trimis arborele vieții".

DUMITRU ELIADE
Fotografii de ELENA GHERA

O noapte în Place Pigalle

Maidanul fără dragoste

Metroul care duce de la stația Nation la Porte Dauphine este foarte aglomerat. Nici un loc pe scaune. Lumea abia încape și în picioare. Și toți vorbesc ca într-o piață. În metrou nu călătoresc oameni. Vezi doar aceleași figuri împietrite în adîncul cărora s-a instaurat deja somnul. Cu metroul călătoresc numai statui obosite. Asta înseamnă că în timpul zilei ori muncesc ori le ia dracul. Și cînd scapă nu le mai arde de trăncănit. Poate nici de gîndit. De aceea cînd urcă în vagon cîte un grup gălăgios îl privesc cu scîrbă. Sau sînt beți sau sînt turiști. Ceilalți tac. Spre Porte Dauphine călătoresc numai gălăgioși — turiștii străini care se îndreaptă spre Place Pigalle. Cine n-a auzit de Place Pigalle. Mulți o știu mult mai bine decît pe Mona Lisa sau decît Iliada. Iar turistul nu suportă liniștea. El vrea viață, vrea intensitate, vrea totul, mai ales senzație. De aceea merge în Place Pigalle. Din cînd în cînd își aruncă privirile pe reclamele din stații. Deodorantul *Fa* cu o fată aproape goală, într-o stare de extaz. Pe reclamă scrie „Corpul pierdut într-un val de prospețime". O să vedem imediat care-i chestia cu prospețimea în care se pierde corpul. Numai turiștii citesc fiecare reclamă. Uneori o citesc pe aceeași de zeci și sute de ori. Cel mai mult îmi place reclama de pepsi. „Cînd bei o pepsi, păi aia-i pepsi". Și iar întuneric, sunet de tunel, miros de umezeală, „Fasciștilor!" scris pe zid, reclame, oameni fără casă dormind pe scaune, negri tîrînd o cîrpă umedă pe cimentul cenușiu și foarte curat, emigranți măturînd și deversînd conținutul coșurilor de gunoi în vederea curățeniei generale pentru a doua zi. Gloria de a fi parizian se plătește destul de scump. Urmează Place Pigalle. Acest muzeu viu bate de la distanță și Louvre și Tour Eiffel și Centrul cultural Georges Pompidou în materie de vizitatori. De aceea merită văzut pas cu pas, „capodoperă" cu „capodoperă" pînă la capăt. Îți trebuie cîteva nopți. Din stația Pigalle spre Porte Dauphine metroul pleacă aproape gol. Mecanicul și cîțiva inși adormiți pe banchete pe care îi înghite întunericul cu glas de animal flămînd.

În fața Monei Lisa stau în permanență 30—40 de oameni care nu se urnesc nici împușcați. Dacă vrei să vezi ceva trebuie să le dai cîteva coate și să te uiți pînă te alegi și tu cu cîteva. Au dat un franc și au primit în schimb un mic casetofon cu istoria capodoperei înregistrată pe bandă. Ascultă și privesc înmărmuriți. Sau fac pe înmărmuriții. Dacă au ajuns să vadă Mona Lisa, măcar s-o privească pînă se satură. Dar nu sînt în fața acestui tablou mai mult de 50 de oameni. În Place Pigalle pe aceeași suprafață sînt cel puțin două sute de oameni. Fac toți pași mărunți și string cu putere de poșete și genți ca de niște colaci de salvare. Adevărul este că dacă nu se țin bine de ele se îneacă foarte ușor. Culorile sînt amețitoare. Cum ieși din stația de metrou, undeva jos, în capătul străzii se vede Moulin Rouge. Elicile împodobite cu becuri se învîrt alene. Ajungi destul de greu pînă la trotuar. Nu beneficiezi decît de jumătate din el. Pe cealaltă au ocupat-o vînzători de suveniruri. Fiecare și-a întins o foaie de cort sau o bucată de piele uzată pe care a înșirat tot ce are de vîndut. Brățară, inel, colier, „3 piese-10 fr.". Evident toate trei piesele după trei zile se oxidează. Poșete de piele cu motive, curele împletite, dinte de animal legat cu sfoară pentru pus la gît, vază din lemn de abanos (chiar abanos?), elefanți de toate categoriile, de la cel de buzunar și de atîrnat la gît (iată că și elefantul poate fi purtat la gît) pînă la elefanți de birou, pălării de piele pentru coloniști, borsaline, coliere de scoici, negrese sculptate în lemn de abanos, măști, tot ce se poate vinde, tot ce pot ciopli și coase cei de acasă pînă vine membrul familiei plecat la Paris să vîndă suveniruri. Mă opresc la unul subțire ca un mesteacăn și agil în toate gesturile de protejare a micului său magazin. A venit din Mali. Îi merge destul de prost. A vîndut de azi dimineață lîngă Sacre-Coeur și n-a scos decît 60 de franci. Încearcă să mai paseze ceva și noaptea. Îi zic că vreau un elefant sculptat în fildeș.

— 600 de franci!

— Non.

— 200!

— Non!

— 100.

Cineva șoptește cu o totală discreție „police". În două secunde magazinul întins pe trotuar a devenit un pachet sub braț. Fugim amîndoi. El se bucură. Crede că vreau nea-

părat să cumpăr. Eu, pentru că am aflat ceva și mai pot afla despre viața acestor oameni care acoperă trotuarele Parisului. Ne oprim după colțul unei străzi întunecate. Cascheta albastră a dispărut în valurile colorate. Schimbă sediul magazinului mai aproape de Moulin Rouge. Se teme de polițiști pentru că după incidentul cu palestinienii și irakienii în care au murit și doi agenți francezi, polițiștii vorbesc cu africanii și cu arabii direct cu bastoanele.

— 75!

— Non!

— 40! Le dernier prix.

— 30!

— O.K.! 30.

Dacă îl dai cu 30 înseamnă că nu e fildeș, îmi spun în sinea mea.

— Non!

— De ce nu vrei?

— Pentru că nici eu n-am nici un franc. Tînărul din Mali, mult mai înalt decît mine, mă prinde pe după umeri și mă sărută cu buzele lui groase pe obraz.

— Tres bien, mon frère!

Oricum, trebuie să plec pentru că-i stric tîrgul.

Terasele restaurantelor extinse pe jumătate de trotuar sînt arhipline. Cine are bani poate privi spectacolul din lojă. Se stă pe scaune comode de pai și se bea bere. Aceeași bere care dimineața costa 2,5 franci la miezul nopții costă 8—10 franci. Vrei să te răcorești în plină noapte și să ai un scaun la acest spectacol, bei o bere, dacă nu ai șansa marșului neîncetat. De oprit nu te poți opri. Valul de turiști te împinge spre mai departe și te aduce în același loc. În sfîrșit o vedem pe prima. Poartă pantaloni roșii de piele și o bluză făcută din atîta material cît îți trebuie pentru o batistă. Are sînii aproape goi, fumează și stă rezemată de zid. O ia repede un client și dispar într-o mașină. S-au înțeles scurt asupra prețului. Un restaurant, un cabaret, un sexi-shop, o tarabă cu dulciuri la care se vinde mai ales înghețată la cornet, un sexi-shop, o farmacie deschisă (deh!), o tarabă cu prăjituri, un cabaret, un bar de noapte, un cine-sex, un cinema în care numai ecranul știe ce-a suportat, achizitori pentru spectacole. Te prind de braț, 10 franci intrarea, 20 de franci, 30 de franci și vedeți tot, cine-sex la care pentru 5 franci se poate vedea o scenă porno, de aceea scrie „nu integral", un magazin de suveniruri în care se vînd ochelari, vederi nocturne, Napoleon din fontă, obiecte porno, apă de colonie, ghiduri, hărți și tot ce poate să intereseze un turist care vrea neapărat să cumpere ceva. Ce este un sexi-shop? O încăpere de 8—10 m², supravegheată de un ins, în care se găsesc pentru cei obsedați și pentru curioși toate produsele industriei erotice. Cărți de inițiere, reviste, discuri, cărți profilate pe obsesii, pe amor cu animalele, cu obiectele și cu ce mai poate face amor un om bolnav, bice, curele, lanțuri, frînghii, bețe, toate ustensilele necesare unui masochist feroce, sexe, tot ce se poate produce pentru nebunii care cumpără. Și cărțile mai au și autori care au creat o povestire în care e vorba de patron, de fetele lui, de o încercare de a renunța la acest mod de viață și de recunoașterea în final că nu se poate, că plăcerea aceasta maladivă nu poate fi abandonată. Pe un perete atîrnă o draperie îndărătul căreia se află „nu integralul". Vînzătorul își lasă clienții să răsfoiască vreo cîteva exemplare, să se monteze, pe urmă strigă din amvonul lui de lemn, doamnelor și domnilor, cine cumpără? În primul rînd că doamne nu sînt. Femeile rămîn totdeauna afară. Nu suportă nici măcar copertele cărților și obiectele hidoase de plastic. Bărbații ies pe rînd. Nu prea cumpără pentru că o carte „de specialitate" este mai scumpă decît o masă la restaurant. Și totuși cine are o astfel de librărie se îmbogățește de pe seama celor care sînt nenorociți dacă nu au la îndemînă o bibliotecă foarte dotată. Unii dintre turiști intră după perdea și văd un „nu integral." Ies enervați pentru că pelicula cine-sexului s-a oprit exact înaintea scenei forte. Trosnesc cîte un pumn în aparat, pentru asta mai trebuie 5 sau 6 franci. Numai că și data viitoare scena forte se amînă. Singura soluție este să intri la un film porno de lung metraj. Intrarea este 16 franci. Pe care să-l alegi? În Pigalle sînt cîteva zeci de cinematografe la care rulează filme pornografice. Nu poți alege nici după interpreți, nici după producție, nici după celebritatea regizorului. Pe toate afișele scrie „film cu caracter pornografic. Afișajul cu imagini la acest film a fost interzis. Accesul tinerilor sub 18 ani este interzis". Singura soluție rămîne să intri la nimereală. Și din curiozitate dai 16 franci și intri. O poți face la orice oră. Ieși cînd te plictisești sau cînd nu mai suporți și te cuprinde ciuda. Dacă ieși la puțin timp după ce ai intrat cu atît mai bine. Rămîn mai multe locuri libere. Oricum, cînd intri te preia o femeie cu o lanternă care te conduce spre un loc liber. Pînă să deslușești ceva în întuneric te copleșește orgia pe care o suportă pînza imaculată a ecranului. Întîi o pereche, pe urmă două, apoi trei, o învălmășeală greţoasă de trupuri, gîfîieli și fragmente de propoziții sugrumate. Ce epic! Unul o ia pe una și gata. Mai vine unul sau una și continuă. Mai vin și alții. Abia atunci îți dai seama că toate filmele sînt la fel, o apă și un pămînt făcute cu actrițe și actori care se află numai la cîțiva metri și cer suma fixată de comun acord înainte de căderea serii. Nici măcar o porcărie nu poți vedea ca lumea. Tot timpul trece pe lîngă tine cineva acompaniat de femeia cu lanterna aprinsă în căutarea unui loc. Un amestec de tropăituri, gîfîieli, icnete, țipete încît numai umbrele personajelor condamnate să trăiască în infernul lui Dante mai lipsesc. Totul e să urmărești spectacolul pînă la capăt. Ultima reprezentație se încheie noaptea tîrziu. Se aprinde lumina în sală și femeia cu lanterna ca un paznic vine și le strigă bătrînilor adormiți sau celor treji în așteptarea reluării, gata, babalîcilor, acasă cu voi, faceți rost de bani și mai veniți și

mîine. Și bieții bătrîni obsedați sînt alungați în stradă. Ei și tinerii cu fețe „impresionate" sînt singurii spectatori francezi care mai vin la aceste filme. Restul publicului e format din turiști. Iar ei la sfîrșitul filmului înjură și ies. Unii zic de formă. Au pierdut 12 franci cel puțin. Unora le-a venit rău de la stomac. Primul lucru pe care-l fac după ce ies afară e să tragă o gură de aer curat (cît de curat e aerul de afară e o altă problemă) și să se oprească la primul bar și să ceară un pahar cu apă.

Care este cel mai bun film porno? Greu de stabilit. Nu există nici o diferență între ele. Și cum va evolua această artă? Greu de spus. Realizatorii sînt puși în încurcătură din acest punct de vedere. Amorul în grup, amorul cu animale, folosirea obiectelor, a fructelor, a sticlelor a devenit o tehnică învechită. Dar dincolo nu se mai poate descoperi nimic pentru că bietul om are limitate și el părțile corpului. Încă nu rulează un film în care un bărbat face amor cu o macara și nici unul în care o femeie să se culce cu un tractor. Cine știe. Poate că în viitor francezii care sînt spectatori constanți vor putea viziona și așa ceva.

Pe străzile înclinate mulțimea se scurge încet. Seamănă cu niște canale de resturi menajere. Toate culorile, toate poftele, toate resturile. Și nu se termină nicicum. Pe partea opusă a străzii care coboară spre Moulin Rouge se întinde marginea primului cerc al infernului. Cei veniți să privească sau să încerce se apropie sau îi bat la porți. O femeie suplă și nefiresc de înaltă, cu o față de cal din mijlocul căreia parcă îți ies înainte doi dinți ciobiți, stă rezemată de perete și fumează. Este poziția de ofertă. Cercetează privirile oamenilor (ale bărbaților) care-i trec pe dinainte. Numai privirile. După ele le vede exact portmoneul. Bărbații fără bani și turiștii privesc într-un anume fel. Ceilalți în altul. Oricum, e o mare tehnică să poți descoperi conturile unui om numai dintr-o încrucișare a privirilor. Poartă un maiou de parcă nici nu l-ar avea. Iar fumul îl aruncă deasupra capetelor cu un dispreț cînd moale, cînd înrăit, cînd provocator. Toți au bani. Ea nu. Ea are un corp. Adică a avut. Se agață de această bogăție pe care vrea s-o exploateze cît mai bine pînă nu devine o epavă. Epavele sînt femeile de 60 de ani care încă mai fac trotuarul la un preț derizoriu. Mor înainte de a-l face numai pe mîncare. Calul în așteptare întîlnește privirile a doi copii. Copii, se miră ea, n-a mai fost privită de un copil de cine știe cînd. Ai ei sînt prin canale și prin bazinele de gunoi. Le zîmbește cît poate ea mai frumos. Cei doi copii nu se opresc. Trec mai departe și întorc capetele.

— De ce vă temeți? Nu vă fac nimic.

Se opresc și o măsoară.

— Viens ici!

Credeți că au curajul la 14—15 ani ai lor să se apropie? Da de unde! Rînjetul celor doi dinți le taie picioarele, oricît de tare îi ispitește trupul înalt și suplu. Se dezmeticesc și-o șterg la repezeală fără să mai audă ceva în genul fire-ați ai dracului aruncat ca o săgeată neputincioasă.

Mai departe spre Moulin Rouge. Una poartă un șort de piele, cizme negre cu toc înalt și aceeași bluză care acoperă în întregime numai spatele. Trece pe lîngă ea o pereche de tineri. Fata, cam mică și puțină la trup, face o grimasă cînd îi vede îmbrăcămintea și mai ales rujul sîngeriu care arată o gură cu puțin mai mică decît tăietura unei cutii de scrisori. Tîrfa își dă seama și i-o plătește. Strigă alteia proptită de zid la cîțiva pași mai încolo.

— Fii atentă ce valiză nenorocită are ăsta!

Și-o arată cu degetul.

Mi-am înfrînt sila și jena și m-am apropiat de ea. Prietenul meu roșu ca un morcov s-a făcut că nu mă cunoaște și a dispărut într-o clipă.

— Bonsoir, mam'selle! (pe urmă am observat că alții nu spun nici atît. Întreabă doar cît și spun da sau nu. Dacă da, le iau de mînă cum ai lua un cîine de lanț după ce ai făcut tîrgul cu stăpînul și l-ai trage în curtea ta și le încarcă în mașini ca niște adevărați proprietari ce sînt.)

— Bonsoir!

— Cum merge?

— Foarte bine. Vrei să facem dragoste? Nu se discută pe ocolite.

— Da. Combien?

— Cent cenquante francs!

— De cîți ani faci chestia asta?

— 12.

— Asta înseamnă că ești bogată!

O pufnește rîsul. Adică bogată pe dracu. Camera unui hotel din apropiere (cheia o învîrtea pe deget) o costă jumătate din cîștig. Jumătate din ce-i mai rămîne dă pe mîncare și chirie. Nu-i rămîne nimic pentru distracție. Îmi vine să rîd. După chiolhanele pe care le trage în fiecare noapte mai vrea și distracție.

— Ce-i aia distracție la tine, Ninette?

— Să dorm, să mă plimb și să călătoresc.

— Vrei să zici că aici nu te distrezi?

— Aici muncesc, mon cher! Ascultă, ai bani sau n-ai?

— Non!

— Ei, ragazzo, strigă ea enervată și face rapid un tur pe călcîie și pornește grăbită. După doi pași se oprește și reazemă iar peretele. Trec la vecina ei. Pare un exemplar de rasă. Nici nu apuc să deschid gura că îmi spune scurt:

— 200 francs!

Are o voce de parcă ar vorbi de sub un țărm prăvălit peste ea. Ți se face părul măciucă. O voce tabagică, venită din plămîni zdrențuiți, îmbibați de nicotină ca și o cîrpă de frecat parchetul cu ceară.

Alta, la fiecare întrebare, în loc de răspuns se gudură și chițăie ciudat.

— E grea viața?

— Hi, hi, hi!

— Și cît cîștigi pe lună?

— Hi, hi, hi!

— Îți ajunge pentru atîtea jupoane?

La un moment dat, cu o voce extrem de sobră, de boxeur, îmi spune calmă.

— Noi care facem travesti nu luăm bani.

— Cum adică travesti?

— Je suis garçon!

— ?!

— I'm a boy, sir!

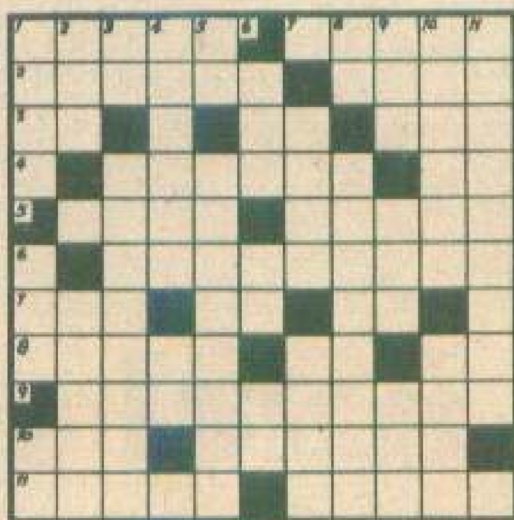
— Ptiu, fire-ai al dracului!

La cîțiva metri de el mișună vînzătorii de ceasuri false, fabricate în Hong-Kong și-n alte locuri deocheate ale lumii. Primul preț este între 5 și 11 mii de franci. Următorul este deja 800 de franci. Încet încet ajungi la 100. Pe urmă pînă la 40 merge mai greu. Dar cu 40–45 de franci poți cumpăra un ceas, cel puțin o săptămînă funcționează la marea precizie. Abia atunci descoperi că mergea cu motorină sau cu paie. Cînd se ivește cîte o caschetă albastră dispar și ceasurile și aparatele de fotografiat cu blitz pe care le scoți tot cu 40–45 de franci, dispar și umbrelele și trusele de pixuri și stilouri. Rămîn numai femeile. Ele sînt libere să vîndă și să simtă libertatea. Libertatea de a le lua dracul, libertatea de a li se urca libertatea la cap, libertatea de a trece de pe trotuar direct în sicriu, libertatea de a satisface poftele turiștilor, ale obsedaților, ale alungaților de neveste, libertatea de a crăpa, libertatea de a scrie pe ziduri „asasinilor" și de-a o lua la fugă, libertatea de a face cunoștință cu dubele și cu bastoanele de-un alb imaculat ale polițiștilor, libertatea de a-și arăta sînii ca pe o vitrină, libertatea de a fi scuipate, de a nu ști ce este umilința și care sînt limitele corpului omenesc, libertatea de a li se face greață de atîta libertate, mai ales cînd nu le folosește la nimic. Spre ora 2 cabaretele se închid. Ies întîi dansatoarele, îmbrăcate în rochii nițel mai mate decît un parbriz de avion, cu șaluri bogate în jurul umerilor și căutînd din priviri mașina care să le aștepte. Ceea ce înseamnă că și ele au două servicii. Spre ora 4 din conducte țîșnește apa. Se scurge în șuvoaie pe străzile în pantă, purtînd cu ea bețe de chibrit, mucuri de țigări, hîrtii, batiste murdare, coji de fructe, diverse lucruri pierdute, toată dovada ospățului, a viciului, a căderii. Spre ora 5 cînd primii muncitori se trezesc cartierul este curat, civilizat, aproape inocent, gata să-și înceapă viața pudică, morală, demnă și manierată. Ziua este pentru Pigalle un fel de dimineață prelungă în care se fac aprovizionările, se caută alte femei pentru tîrgurile nopții, cînd se aerisesc încăperi cu miros împuțit, cînd se schimbă lenjeria, cînd femeile și fetele tinere rămase fără un sfanț își spun că mai există o soluție, soluția Pigalle, un fel de bancă la care unii schimbă carnea și obsesiile unora în aur și foamea unora în pîine. Spre ora 5 toate locurile din confortabilul hotel cu paturi de plastic din stația de metrou Pigalle sînt ocupate. Se sforăie pe rupte. În somn majoritatea oamenilor sînt ceva mai bogați.

CORNEL NISTORESCU

CAZONĂ

ORIZONTAL: 1) Dă ordine în scris pînă și unui ... colonel — Curățirea puștilor. 2) Decorație pentru mareșali — Salutare pentru militari. 3) Ies la raport! — Primii ... prizonieri! — Unități în ... campanie. 4) Îi vine chemarea — Unde! 5) Coloană ...înșirată pe parcurs — Cîștigate odinioară la război. 6) Nu e mobilizat pe loc și e... neliniștit (!). 7) Materiale de război — Ostași în primele linii! — Cap de ponton! 8) Ridicat în caz de victorie — Gorniști fruntași! — Ultimele la epolet! 9) Virtutea militară. 10) Veche armă ... pentru recruți — Disciplină ... pentru militari. 11) Chemare ... de acasă — A trage ... tare.

VERTICAL: 1) În fața unității — Echipament pentru trăgătorii ... tunului (od.) — Ton de comandă. 2) E însemnat pe hartă — În cele din urmă ajunge general. 3) Ariergardă la armată! — Perioadă de instrucție. 4) Foc continuu — Armata I și armata a III-a! 5) Aflate în marfar! — Militar de geniu, plătit ... în aur. 6) Corespondent militar — Neam ... de osteni! — Frați scoși la raport ... și prezentați în careu! 7) Luarea unui prizonier — Execută ... cînd primește ordinul (od.). 8) Avizo fără echipaj! — Efect de răsunet la o șarjă de cavalerie. 9) Partea de jos la carabină! — Chemare obișnuită — Tot un leat (pl.). 10) Atributul unei zone de foc .... intens (masc. ;pl.)— Gaz care impune aplicarea .... măștii pe față. 11). „Calitatea" unui sol ... care nu aduce nimic bun

NICOLAE BANU
Craiova

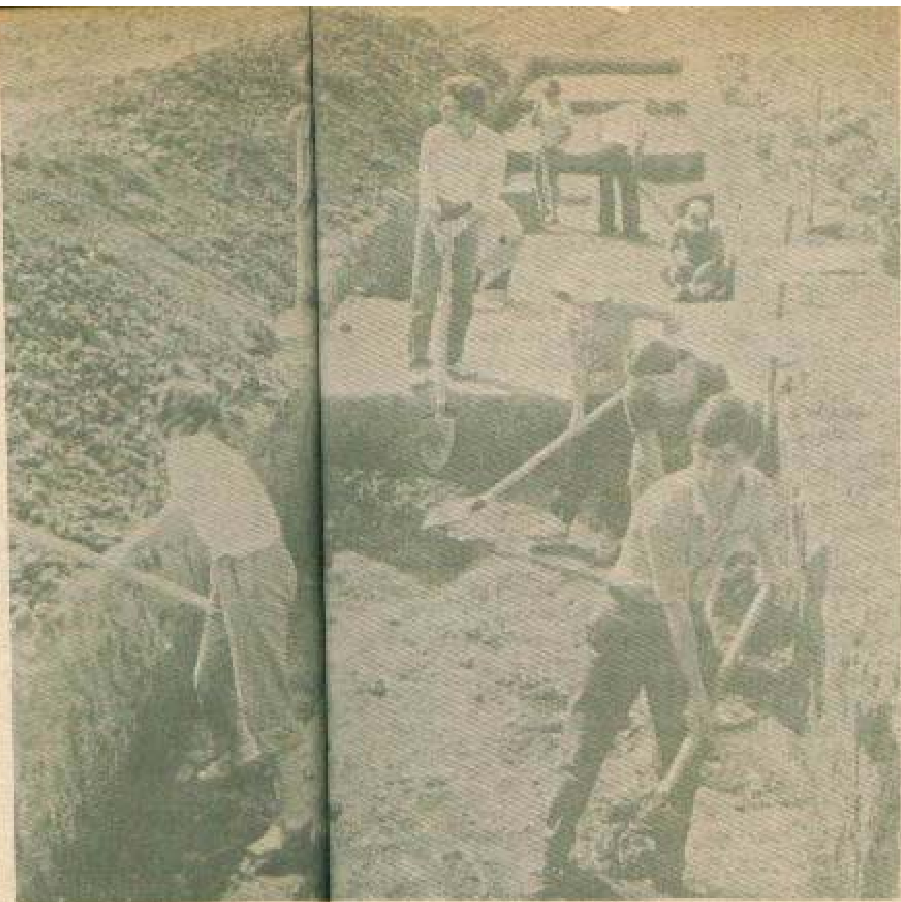

Anul arheologic

Săpăturile arheologice din campania anului 1983 s-au desfășurat, ca și în anii imediat precedenți, potrivit planului unic de cercetare alcătuit de Comisia arheologică a Academiei de Științe Sociale și Politice și de Consiliul Culturii și Educației Socialiste. La întocmirea acestui plan unic de cercetare s-a ținut seama în primul rînd de sarcinile ce revin arheologiei românești în etapa actuală, de a reconstitui trecutul nostru în spiritul adevărului istoric, un accent deosebit punîndu-si pe urmărirea și rezolvarea problemelor prioritare ale istoriei vechi a țării noastre, cu precădere a celor referitoare la etnogeneza românilor.

Rezultatele generale obținute în urma campaniei anului 1983 se înscriu ca o nouă și prețioasă contribuție la o mai completă cunoaștere a diferitelor etape pe care le-a parcurs societatea omenească din spațiul carpato-danubian și pontic de la începuturile ei și pînă la constituirea primelor formațiuni politice feudale românești. Pentru cercetarea diferitelor perioade ale preistoriei, de la paleolitic și pînă în prima epocă a fierului inclusiv, s-au întreprins săpături într-o serie de obiective arheologice de interes major. Descoperirile, destul de numeroase, bogate și variate, se constituie ca un prețios izvor al reconstituirii evoluției permanente și în continuă creștere a comunităților omenești și culturilor anterioare constituirii lumii geto-dace. Din multitudinea acestor cercetări am menționa mai întîi pe cele efectuate în așezările neolitice de la Cucuteni și Drăgușeni, din Moldova și în cele de la Radovanu în Muntenia și Ariușd, în Transilvania. În mod deosebit am remarca aici valoroasele descoperiri din așezarea și necropola din epoca bronzului de la Cîndești (jud. Vrancea). Alăturate celor mai vechi de la Sărata Monteoru și mai recent din zona Buzăului, aceste descoperiri pun într-o nouă lumină forța economică și politică, precum și nivelul înalt al civilizației vechilor traci de la curbura Carpaților. Ar fi de relevat în plus prezența, în contextele arheologice respective, a unor elemente de rit și ritual ce se regăsesc ceva mai tîrziu

...ologic 1983

...entru cercetarea dife-
...storiei, de la paleo-
...că a fierului inclusiv,
...i într-o serie de
... interes major. Des-
...meroase, bogate și
... un prețios izvor al
...ermanente și în con-
...ităților omenești și
...stituirii lumii geto-
...acestor cercetări am
...le efectuate în așeză-
...eni și Drăgușeni, din
...Radovanu în Munte-
...lvania. În mod deo-
... valoroasele descope-
...ola din epoca bronzu-
... Vrancea). Alăturate
... Sărata Monteoru și
...uzăului, aceste desco-
...mină forța economică
...ivelul înalt al civili-
...la curbura Carpaților.
...rezența, în contextele
... a unor elemente de
...ăsesc ceva mai tîrziu

în civilizația geto-dacică, dovezi de continuitate etnică și culturală.

Pentru prima vîrstă a fierului (Hallstatt), corespunzătoare perioadei de cristalizarea și apoi de individualizare a ramurei nordice a marelui neam al tracilor, se evidențiază rezultatele din așezarea de la Babadag (Dobrogea) și din necropolele de la Telești-Drăgoești (jud. Gorj) și Suici-Rudeni (jud. Argeș).

Epoca geto-dacică a figurat, după cum era și firesc, printre obiectivele prioritare ale cercetărilor arheologice din anul 1983. S-au făcut investigații în peste 40 de stațiuni și necropole, unele dintre acestea numărîndu-se printre principalele centre economice și politice ale Daciei preromane, devenite de acum familiare istoriei vechi a României. Din rîndul acestora se impun, și pentru campania anului 1983, descoperirile din *davae*-le de la est de Carpați. Ne referim la impunătoarele centre întărite de la Bunești, Brad, Răcătău și Cîndești, care pun într-o nouă lumină civilizația geto-dacică de la est de Carpați, începînd din sec. I î.e.n. și pînă la cucerirea romană. Rețin atenția și de data aceasta uneltele de fier, obiectele și monedele de argint din sec. III î.e.n. din cetatea de la Bunești (jud. Vaslui), ca și construcția monumentală a mormîntului princiar getic de la Cucuteni (jud. Iași), aflat în curs de restaurare, toate la un loc reprezentînd contribuții inedite și prețioase la cunoașterea reală a evoluției și dimensiunile istoriei și civilizației geto-dacice de la est de Carpați. La acestea se adaugă cercetările din *davae*-le de la Crăsani (jud. Călărași), Ocnița (jud. Vîlcea), vechea „Buridavă" și Sprincenata (jud. Olt), Cugir (jud. Hunedoara) de la Coțofenii din Dos (jud. Dolj). Această din urmă așezare se caracterizează prin fortificația ei deosebită, reprezentată de un zid de apărare din cărămizi de chirpici și de un șanț și val de apărare, ceea ce dezvăluie noi laturi însemnate ale culturii materiale ale geto-dacilor din sec. V-II î.e.n. Cetățile dacice de la Sarmizegetusa și Costești au făcut și ele parte din cîmpul investigațiilor campaniei anului 1983.

Relațiile geto-dacilor cu grecii și romanii, ca și istoria celor două provincii Dacia și Moesia Inferior, au fost urmărite în cercetările arheologice dintr-o serie de orașe, așezări rurale și castre militare. Săpăturile din cetatea de la Albești (jud. Constanța) au scos la iveală noi documente arheologice referitoare la raporturile strînse și permanente stabilite în sec. VI—II î.e.n. între geții din Dobrogea și orașul grecesc Callatis. Situată la o depărtare de cca 15 km de oraș, în plin teritoriu getic, cetatea a fost construită din piatră, reprezentînd din acest punct de vedere o descoperire cu totul inedită pentru teritoriul geto-dacic. Pentru cunoașterea caracterului stăpînirii romane în cele două provincii ale Daciei, a evoluției orașelor și a organizării liniilor de apărare, s-au efectuat investigații în marile centre de la Ulpia Traiana, Sarmizegetusa, Apulum, Porolissum, Micia, Sucidava, Romula, Capidava, Dinogeția etc., precum și într-o serie de castre de pe limesurile: Alutanus, Transalutanus, bănățean și de pe cel din nord estul Daciei.

Momentul primelor migrații, în special cel reprezentat de pătrunderea și stabilirea vremelnică a goților în regiunile extracarpatice ale Daciei, în cursul sec. IV, a fost bine surprins în importantele descoperiri din așezarea și necropola de la Valea Seacă-Bîrlad. În acest important centru arheologic s-a demonstrat mai bine decît în alte puncte din aceeași vreme că la formarea culturii Sîntana, atribuită cîndva numai neamurilor germanice în migrație, o contribuție importantă revine dacilor liberi de la est de Carpați (carpi) și daco-romanilor, populație prezentă efectiv în cadrul ariei de răspîndire a acestui facies cultural și documentată arheologic pînă la începutul sec. V. e.n.

Continuitatea dacică, simbioza daco-romană și etnogeneza românilor au ocupat locul principal în cadrul planului de săpături arheologice din 1983. Pentru aceste importante laturi ale istoriei noastre vechi au fost cercetate peste 40 obiective. În ceea ce privește continuitatea dacică, atît în cadrul provinciei romane, cît și în teritoriile neocupate de romani, dovezi arheologice însemnate au

oferit descoperirile de la Locusteni (Oltenia), Soporu și Panic (Transilvania) și Poienești (jud. Vaslui). În necropola dacică din acest din urmă șantier arheologic au apărut o serie de produse ceramice și podoabe din argint filigranate, ce demonstrează nivelul înalt atins de civilizația dacilor liberi din sec. II—III e.n. La fel de valoroase, ca dovezi de prim-ordin pentru continuitatea și simbioza daco-romană, se dovedesc și prețioasele rezultate obținute de pe urma săpăturilor de la Tîrgșor, Șirna, Cireșeanu, Budureasca (Muntenia) și Sighișoara (Transilvania). Este vorba de elemente de cultură materială și spirituală din sec. V—VIII e.n., în care se identifică limpede tradiția daco-romană și caracterul romanic al populației nord-dunărene. Urmărite în evoluția lor, diferitele aspecte culturale ale acestei epoci, începînd din sec. II și pînă în sec. VI, se constată o permenentă continuitate dacă și daco-romană, în toate fostele teritorii ale Daciei preromane și o unitate de cultură ce rezidă în fondul tradițional dacic și componenta romană preluată și în parte adaptată specificului local. Aceste noi descoperiri adaugă un însemnat fond documentar la dovedirea continuității romanizării și a originii daco-romane a românilor.

Date similare, ca valoare istorică, s-au obținut și pentru sec. VIII—X, perioada de cristalizare și definire a culturii și populației vechi românești, în cadrul săpăturilor de la Bratei, Alba Iulia (Transilvania), Vedea și Radovanu, Slon (Muntenia). O mențiune specială se cuvine a fi făcută asupra continuării investigației din necropola de la Alba Iulia unde descoperirile indică o continuitate etnică și culturală de la daco-romanii vechiului Apulum la populația românească din sec. IX—X e.n. Cercetările privind această importantă perioadă vin să confirme o dată în plus caracterul daco-roman și romanic al culturii vechi românești și prin aceasta procesul de continuitate etno-culturală și lingvistică al poporului român, pe care-l găsim pomenit de cronicile vremii sub numele de vlahi, blachi și volohi. Concordanța dintre izvoarele arheologice și cele scrise vine să demonstreze cu toată claritatea totala netemeinicie a „teoriei" lui Roesler potrivit căreia poporul român s-ar fi format undeva la sud de Dunăre.

Perioadei de constituire a statelor feudale românești de sine stătătoare, cu faza ei, imediat premergătoare, i s-a acordat și în 1983 o atenție deosebită, pe măsura importanței ei. Interesante se dovedesc rezultatele obținute de pe urma investigațiilor întreprinse în cetățile din Dobrogea de la Păcuiul lui Soare, Murighiol și Enisala, semnificative mai ales pentru sec. X—XIV, precum și în așezările și centrele din aceeași perioadă din Muntenia de la Curtea de Argeș, Tîrgoviște, București etc. Pentru Moldova se impun săpăturile de la Suceava, Iași, Bacău, Galați etc., iar pentru Transilvania cele de la Sînnicolau de Beiuș. În cercetările respective s-au adus precizări deosebit de valoroase în ceea ce privește evoluția și caracterul culturii și al societății românești din sec. XI—XIII, mai puțin cunoscute cu puțină vreme în urmă. Grație acestor săpături se poate vorbi în prezent, pe baze documentare certe, despre premizele și începuturile constituirii statelor feudale românești, născute din vechile voievodate, printr-o evoluție continuă și firească a acestora. Se demonstrează astfel legătura directă cu mileniul I, epoca de formare a limbii și poporului român.

În această succintă trecere în revistă a rezultatelor cercetărilor arheologice din campania anului 1983 n-am reușit decît să schițăm cîteva din problemele de istorie veche și medievală, ce și-au găsit rezolvare în descoperirile recente ca și în cele obținute anterior. Numărul săpăturilor ca și al problemelor pe care le ridică sau le rezolvă acestea este mult mai mare, iar descoperirile, încă neprelucrate și nestudiate, vor putea fi cunoscute, fie și în formă preliminară, către sfîrșitul lunii martie a anului 1984, cînd va avea loc sesiunea națională de arheologie dedicată special prezentării rapoartelor de săpături ale anului 1983. Va fi un nou prilej de a se dovedi că arheologia a avut și va continua să aibă un rol important, pentru anumite perioade chiar esențial, în reconstituirea istoriei vechi în general și a etnogenezei românilor în special.

Dr. CONSTANTIN PREDA
directorul Institutului de arheologie București

*
* *

Cînd ești cu prietenii :
Femeile o să te ducă de rîpă.

Cînd ești cu femeile :
Prietenii o să te ducă de rîpă.

Cînd ești singur :
Mai bine te duci de rîpă.

TUDOR STANCU

Brașov - Kronstadt orașul lui Kronos ?

Mitul s-a născut și s-a format împreună cu poporul, el confirmînd stabilitatea acestuia și modul lui de gîndire.

Astăzi se impune descoperirea acestor mituri ale strămoșilor noștri, pentru a le reda patrimoniului național, din al cărui tezaur fac **parte**. În acest sens dorim să aducem informații care să demonstreze permanența populației geto-dacice în zona Brașovului și a Șcheiului, arătînd totodată că denumirea de KRONSTADT dată Brașovului provine de la KRONOS — zeul timpului. Acest zeu, în mitologia geto-dacilor, după cum afirma istoricul antic Mnaseas, corespundea lui Zalmoxis. Strămoșii noștri avînd o credință uraniană, ridicau pe înălțimi, în cinstea zeului pe care îl adorau, altare, temple, oracole și zigurate. Înălțimea respectivă se considera sub protecția zeului numindu-se „scaunul zeului" (reședința zeului), iar la caz de nevoie cei inițiați în misterele zeului se retrăgeau aici, socotindu-se apărați de zeul însuși. De regulă o astfel de înălțime purta denumirea zeului protector. Cînd adversarii nu au mai respectat funcția „sacră de protecție" a altarelor, apărătorii au fost obligați să-și construiască cetăți pe vîrful acestor munți. În Brașov se află o astfel de înălțime cu denumirea de TÎMPA (ce provine de „la tempus — temporis"), denumire ce demonstrează că în antichitate era sub protecția lui Zalmoxis (Kronos).

În sprijinul acestei afirmații aducem următoarele argumente:

În Zona Tîmpa sînt altare pentru sacrificii și cercetătorii sași au descoperit o fîntînă cu oase ce demonstrează că s-a practicat un cult păgîn.

Pe Tîmpa a fost identificată o cetate construită pe ruinele unei vechi cetăți dacice.

V. Pârvan acorda o atenție deosebită studiului tezaurului toponimic al țării ca sursă de documentare în stabilirea adevărului istoric. În „Getica" el analizează expansiunea geților utilizînd toponimele și hidronimele.

Folosind metoda analizei semantico-mitologice, aplicată zonei Brașovului, ca element de cercetare se poate afirma că toponimele și hidronimele existente în zonă au origine arhaică. Valea Putredă ne reamintește obiceiul geto-dacilor de a ține trupurile celor decedați timp de 40 de zile înfășurate în piei de animale și agățate în pom. Muntele Postăvarul s-a numit Muntele Ruia, denumire ce poate proveni de la Rajac și se traduce liber din limba sanscrită prin Muntele Regelui. În Muntele Postăvarul se găsesc Crucurul Mare și Crucurul Mic, nume ce sugerează că aici se executau măsurători astronomice. Denumirea de Scaunul Predicatorului confirmă existența unui „scaun al zeului" în acest nod orografic.

Șarpele — simbolul lui Zalmoxis (Kronos), împreună cu soarele se află și azi pe porțile scheienilor.

Perpetuarea a două obiceiuri: JUNI DIN SCHEII BRAȘOVULUI și IEȘIREA LA CHETRE confirmă că aici a fost o zonă sacră, a cultului lui Zalmoxis.

ORIGINEA GETO-DACICĂ A JUNILOR BRAȘOVENI

Prezentarea Junilor brașoveni[1] a fost făcută în mod detaliat de Mușlea, Pitiș, Stinghe și alții, care au susținut că este un obicei care confirmă originea geto-dacă.

Plecarea junilor în după-amiaza zilei și petrecerea unei nopți pe Muntele Postăvarul ca a doua zi să întîmpine „apariția soarelui" este o manifestare pe care o semnalează însuși Herodot la geto-daci. Ea reamintește practicarea cultului lui Dionisos (Dionisie — zeu trac de origine).

Îmbrăcămintea junilor, bogată în aur și argint, corespunde cu cea a agatîrșilor. Vița de vie, strugurele, frunza de stejar și ghinda, identificate pe cămășile lor sînt simbolurile lui Dionisos și ale lui Zeus. Totemul tîrșului (simbolul lui Dionisos) l-am identificat prin „brăduții pitici" pe care junii îi aduc din pădure (Poiana Tîrșului) și îi depun la casele cu fete, la poarta vătafului sau pe zidurile cetății. Servitul peștelui la masă este, de asemenea, simbolul lui Dionisos și reprezintă lupta dusă de acesta cu „pirații tirenieni". Jocul „țuțele", fetele ce împletesc florile cu care îi împodobesc pe juni și caii acestora, reamintesc de „Bachantele" lui Euripide (adeptele cultului lui Dionisos). Hora junilor „în cerc" și „de la stînga la dreapta" simbolizează ideea precreștină a „timpului circular", sensul de mers al astrului ceresc și coroana — simbolul lui KRONOS (ZALMOXIS). Junii din Scheii Brașovului nu erau lăsați să intre în cetate, deoarece exista credința că cetatea va cădea în mîinile lor în momentul cînd ei vor ocoli sfatul de trei ori. La geto-daci, după cum se știe, era obiceiul de a ocupa o cetate

1) *Bul. cur. „Noi, Tracii", fundația Drăgan, Milano, martie 1982.*

după ce o ocoleau de trei ori; obicei ce s-a perpetuat și la juni, care doreau să intre în drepturile cutumiale, demonstrînd în același timp și o permanență pe aceste meleaguri.

Măscăriciul junilor reprezenta pe șaman, care, fiind împușcat din imprudență, a întrerupt seria inițiaților în misterele cultului respectiv (Pitiș). I.G. Frazer în „Creanga de aur" prezintă un caz analog în care, la o manifestare de primăvară (Mardi Gras) „bufonul", ce trebuia sacrificat în cinstea primăverii în scopul regenerării naturii, a fost împușcat mortal deoarece printre cartușele oarbe se afla și unul real. Cazul prezentat de Frazer ne face să credem că e posibil ca și „măscăriciul junilor" să fi fost omorît imprudent în condiții similare.

Îngroparea vătafului la Podul dracului simbolizează „întoarcerea la origini și renașterea o dată cu regenerarea naturii", reamintind de momentul psihologic utilizat de Zalmoxis, cînd iniția pe discipoli în misterele cultului său, sau de practicile „misterelor de la Eleusis" — specifice cultului lui Dionisos. Obiceiul poate proveni și din Egiptul antic, deoarece îl găsim la regi, care, în fiecare început de an, simulau că mor, se îngropau și renășteau mai puternici și viguroși.

Elementele de inițiere în misterele unui cult păgîn, pe care le-am identificat la junii din Scheii Brașovului, sînt: înscrierea la juni a tinerilor care au împlinit vîrsta de 16—17 ani (confirmă dorința acestora de a se iniția pentru a putea trece examenul de maturitate); denumirea de „juni albiori" provine de la cămășile albe de in pe care le purtau numai inițiații în misterele unui cult păgîn; aruncarea buzduganului „la cracă" (o înălțime tip), combinată cu strigătul vătafului: „Aruncă-l mai sus dacă dorești să-ți dea soacra mai multă zestre!"; hora junilor, care nu se părăsește decît cu aprobarea vătafului. Toate acestea, împreună cu jocul „cățeaua" și concursurile de călărie se recunosc ușor a fi trepte de inițiere, unde junii erau obligați să dea dovadă de forță, rezistență, iscusință etc. Astfel, tînărul demonstra că era pregătit pentru a intra în viață și societate.

ORIGINEA GETO-DACICĂ A OBICEIULUI „IEȘIREA LA CHETRE"

În partea de vest a Brașovului — zonă sacră — se găsesc și azi, ca doi umeri ai unei puternice „cetăți naturale", două stînci ce se numesc „Pietrele lui Solomon".

Cînd timpul este frumos, la sfîrșit de săptămînă, românii merg LA CHETRE, perpetuînd o manifestare uraniană a unui ritual ancestral. Junii brașoveni, la datele cînd are loc manifestarea lor, merg și ei între Chetre.

În limba iudaică Solomon se traduce prin „Înțelepciune", iar toponimicul ar însemna „Pietrele înțeleptului", recunoscînd în el pe înțelepții geto-dacilor — Ktistoi sau Pleistoi.

Cercetătorii sași semnalau în secolul al XIX-lea existența în zonă a unor ziduri, urme ale unei cetăți, care, după părerea autorilor, confirmă prezența unui templu geto-dac.

Din mitologia greco-romană și asiro-babiloniană se cunoaște rolul „Pietrelor sacre" ce se găseau în zona „Marilor Oracole". O astfel de piatră se afla și la oracolele de la Dodona și Delphi. Piatra de la Mecca, piatra Hama (ce avea proprietăți terapeutice lithoterapie), piatra Batyl (pe care Hera i-a dat-o lui Kronos s-o mănînce în locul lui Zeus) sînt cele mai reprezentative argumente.

Este foarte posibil ca „Marii secerdoți" ai cultului lui Kronos, ce își avea altarele pe vîrful Tîmpa, să fi practicat inițierea în mistere (junii), divinația (profețitoria), învățîndu-i totodată pe geto-daci normele etice (legile bellagines).

În zona Pietrelor am identificat pe o stîncă un simbol bestiar, respectiv un cap tauriform, care confirmă practicarea cultului Mithra. Tot în zona „Chetrelor" se află o peșteră care, la intrare, păstrează urmele unei pietre ce a fost sculptată ca un leu.

Pînă în prezent denumirea de Schei se traducea prin slavul „schiau" ce însemna sclav. În „Iliada" lui Homer se vorbește foarte mult de „Poarta scheiană", denumire pe care Eftimie Murgu o traduce prin „Poarta din stînga cetății" sau „Poarta de vest". În fața acestei porți stăteau la sfat doi înțelepți troieni Ucalegon și Antenor — arată Homer. Din studiul atent al operei amintite rezultă că în partea de vest a Troiei s-au dat luptele cele mai aprige dintre troieni și ahei. Aplicînd elemente de mitologie comparată, constatăm că în acea zonă erau mormintele strămoșilor cetății Troia.

Autorii au identificat că toponimicul schei se găsește la Suceava, Tîrgoviște, Iași, Cîmpulung, iar la Brașov și Suceava este chiar în partea de vest a vechii cetăți. Acest lucru demonstrează originea comună a cuvîntului schiau (probabil provine din limba pelasgă — limba populației prototrace), deoarece Troia a existat înaintea venirii slavilor în Europa. Rezultatele cercetării noastre sînt confirmate de marele istoric V. Pârvan, care pune la îndoială originea slavă a cuvîntului „schiau" arătînd că el provine din dacicul „sclaia" (v. V. Pârvan — „Getica", 1982, p. 160).

Pînă în anul 1938, în manualele școlare ale Brașovului era inserată următoarea legendă: „Pe Tîmpa a existat un balaur ce mînca copiii mici ai conducătorilor orașului; un măcelar sas a luat o piele de vițel și a introdus în ea piatră de var, ducînd-o lîngă grota balaurului; balaurul, ieșind, a văzut vițelul pe care l-a mîncat, iar după aceea a băut apă; ea intrînd în reacție cu varul, balaurul a fost distrus".

Descifrînd o astfel de legendă rezultă:

Balaurul a fost totemul geto-dacilor (dragonul), al lui Zalmoxis (Kronos). Din mitologie se cunoaşte că lui Kronos oracolul i-a prezis că va fi răsturnat de copilul său, fapt pentru care Kronos îşi mînca copiii (timpul mănîncă totul).

Herei (soţia lui Kronos) fiindu-i milă de Zeus nu l-a mai sacrificat, dîndu-i lui Kronos să mănînce o piatră (piatra Botyl). Zeus cînd s-a făcut mare îndeplineşte voinţa oracolului detronînd pe Kronos.

Legenda aceasta demonstrează că pe Tîmpa au fost altarele lui Kronos, iar varianta mitologică a luptei dintre Kronos şi Zeus s-a păstrat, o dată cu funcţia zeiţei Hera.

Nicolaus Olahus, umanist de origine română, în lucrarea sa „Istoria ungurilor şi a lui Atila", denumind Braşovul Zemigetuza (confundîndu-l cu Sarmizegetusa), demonstrează că pe Tîmpa se mai păstrau şi erau evidente urmele unor construcţii antice.

Cele prezentate confirmă că pe Tîmpa a fost o zonă sacră închinată cultului lui Zalmoxis (Kronos). În Grecia, lîngă Muntele Olimp există o înălţime cu numele KRONOION, nume ce provine de la Kronos şi pe care s-au găsit altare închinate acestui zeu.

La venirea romanilor, după ocuparea Daciei de către Traian cînd au găsit altarele de pe Tîmpa, luînd informaţii de la localnici despre ele şi fiind în cunoştinţă de cauză, deoarece aveau şi ei pe Saturn (ca zeu al timpului) au numit înălţimea „Tempus — temporis". Cu timpul denumirea s-a transformat în „Tempea — Tîmpa", nume sub care autorii au identificat în aria de răspîndire a geto-dacilor aproximativ 40 de înălţimi. În afara limesului roman autorii au identificat două înălţimi cu numele de Zamura, în care rădăcina „zam-" ne reaminteşte de Zalmoxis.

Se ştie că la întemeierea unei cetăţi a stat un mit şi mitul lui Kronos este cel mai corespunzător pentru cetatea ce a existat pe Tîmpa.

Cavalerii teutoni cînd s-au aşezat aici au tradus în limba germană numele vechi al cetăţii, precum au făcut şi romanii. Se cunosc foarte multe cazuri cînd saşii şi maghiarii au tradus toponimele şi hidronimele româneşti din Transilvania.

Cetăţii Braşovului, avînd în antichitate o importanţă strategică şi economică (la intersecţia a două drumuri antice) se impunea să i se menţină vechea denumire. Cavalerii teutoni au respectat acest principiu traducînd în limba germană din „cetatea timpului" sau „cetatea lui Kronos" — în KRONSTADT. În această situaţie Kron- provine de la prescurtarea lui Kronos. Ulterior, sub influenţa creştinismului (care îşi însuşea elemente de cult păgîn dîndu-le explicaţie mistică) saşii au considerat pe Kron- ca provenind de la „coroană".[2]

2) *Karpaten Rundschau, nr. 38 (1587)/ 24.IX.1982 — Florin Olteanu — „Zalmoxis—Tempus — Corona"*, *p. 6.*

Dorim să reţinem atenţia că simbolul lui Kronos — zeul timpului — era „coroana".

Cercetătorii saşi semnalează posibilitatea denumirii cetăţii în funcţie de un pîrîu ce izvorăşte din Tîmpa, care se cheamă „Coroana". Şi în această situaţie se confirmă cele susţinute de noi, deoarece în antichitate apele ce izvorau din zona templului erau sacre şi purtau numele zeului. Coroana, după cum am arătat, fiind simbolul lui Kronos era normal ca pîrîul să indice altarele acestui cult. Hermeneutica heraldicii Braşovului, identificînd „coroana" ca simbol al lui Kronos şi „stejarul" ca simbol al lui Jupiter Tonans ne sugerează să traducem liber stema Braşovului prin „ÎNŢELEPCIUNEA ŞI PUTEREA CONDUC DE-A PURURI CETATEA".

Cu această ocazie, autorii doresc să reţină atenţia cercetătorilor din domeniul etnografiei şi folclorului că a existat la juni „căluşul junilor". Azi acest joc nu se cunoaşte decît de un număr mic de persoane (bătrînii), fiind în situaţia de a se pierde.

DIN MITOLOGIE ÎN LUMEA ŞTIINŢEI

Am văzut că românii din Schei merg săptămînal „La Chetre" perpetuînd un ritual strămoşesc. Este foarte posibil ca acest ritual să fi fost situat aici datorită proprietăţilor balneocurative ale zonei.

În urma investig ţiilor ce le vor face specialiştii în mineralogie, geomorfologie şi balneo-climatologie se poate demonstra că Pietrele lui Solomon au proprietăţi naturale balneo-climaterice. Fenomenul de lithoterapie era utilizat încă din antichitate. Tratamentul de magneto-diaflux artificial, după cum se ştie, creează o stare de echilibru psihic. La Pietrele lui Solomon este foarte posibil ca în urma unei anomalii magnetice, provocate de prezenţa oxizilor de fier sau fero-mangan să se creeze magnetodiaflux natural.

Specialiştii cunosc efectul terapeutic în bolile cardio-vasculare al atmosferei ionizate negativ, deoarece ionul negativ este vasodilatator. Poate că la Pietrele lui Solomon să existe posibilitatea unei ionizări negative atmosferice şi a unei metalice marcată datorită prezenţei în zonă a fero-manganului. Apa care trece printre Pietrele lui Solomon, dacă se constată că este uşor radioactivă, ar pune în evidenţă efectul terapeutic în bolile cardio-vasculare.

Prezenţa în exces a oxigenului (datorită pădurii) completează efectul terapeutic al zonei.

În aceste condiţii, în situaţia că presupunerile noastre se adeveresc, Pietrele lui Solomon, pe lîngă interesul istoric îl va prezenta şi pe cel balneoclimateric.

CRINA CĂLIN
FLORIN OLTEANU

O POEZIE ÎN LIMBA DACĂ

Într-un articol intitulat „Miraculoasa lume a tracilor", apărut în revista „Magazin istoric" — anul VI, nr. 8(65), august 1972 — academicianul Emil Condurachi scria printre altele: „Elementul cel mai de seamă în rezolvarea problemei originii tracilor îl constituie faptul că limba lor face parte din marea familie a limbilor indo-europene. Deși ni s-au păstrat extrem de puține documente — în special nume de locuri și oameni — cuprinzînd elemente de limbă tracă ele sînt suficiente ca să justifice pe deplin această concluzie.

Din nefericire celebra inscripție tracă de pe inelul de aur descoperit exact acum șaizeci de ani la Ezerovo în sud-estul Bulgariei, n-a adus o contribuție esențială la studiul limbii trace. Cuvintele **ΡΟΛΙΣΤΕΝΕΑ N/ΕΡΕΝΕΡΤΙΛ/ ΤΕΑΝΗΣΚΟΡ/ΡΑΖΕΑΔ ΟΜ/ΕΑΝΤΙΛΕΖΥ/ΙΙΤΑΜΙΗΕ/ΡΑΖ/ΗΛΤΑ** — scrise fără nici un semn despărțitor între ele — au rămas deocamdată enigmatice."

Mai știm că „Tracii se învecinau cu următoarele mari grupe etnice: spre est cu cimerienii — care însă, după unii cercetători, ar fi fost tot traci — și, dincolo de ei, cu sciții; aceștia din urmă erau iranieni, avîndu-și deci originea în podișul Iranului (Persia de altădată); spre nord-vest cu germanii și cu celții iar în Panonia cu ilirii; la sud de Dunăre de asemenea cu ilirii (...) înspre sud vecini cu tracii erau grecii". (Constantin C. Giurăscu, Dinu C. Giurăscu — „Istoria Românilor").

Unii lingviști și istorici susțin că traca, daca și ilira ar fi fost limbi deosebite, pe cînd alții spun că ar fi fost același idiom cu diferențieri dialectale. După părerea noastră între tracă, dacă și iliră existau foarte mari asemănări de lexic și structură.

Ținînd seama deci de locul limbilor din marea familie tracă în spațiul european și mai ales între limbile neamurilor cu care tracii se învecinau, am încercat și noi să descifrăm enigma inscripției cu litere grecești de la Ezerovo.

Am avut o revelație fascinantă. Inscripția este de fapt o POEZIE cu același ritm ca al „Mioriței". Literele misterioasei inscripții alcătuiesc versuri cu ritm și rimă. Iată textul transcris cu litere latine:

ROLISTENEAN
ERENERTILTEANÎ
SKORRAZEADOMEAN
TILEZVIITA
MINERAZILTA

Cu ajutorul versurilor am putut împărți textul în cinci părți. Observasem deja că două grupuri de litere se repetă și am bănuit că reprezintă cuvinte: TIL și RAZ(E). Știind că a existat **un rege get** cu numele de Roles (Cassius Dio- Ῥωμαϊκὴ ἱστορία — — Cartea LI 23-60) am împărțit textul din nou:

ROLIS TENEAN
ERENER TIL TEANÎ
SKOR RAZE-ADOMEAN
TIL EZVIITA
MINE RAZ'ILTA

Pe un inel de aur, descoperit la Ezerovo, R. P. Bulgaria, se află această inscripție în limba tracă, scrisă cu caractere grecești al cărei înțeles este încă învăluit în mister.

Măsura și ritmul celorlalte versuri ne arată că grupul EA din primul vers nu este un diftong și că trebuie rostit în hiat. Știind că în majoritatea limbilor europene prepozițiile se repetă cel mai des într-un text, am presupus că măcar unul din cele două grupuri de litere separate de noi ar fi un asemenea cuvînt de legătură și l-am descoperit pe TIL. Prin parcurgerea multor texte europene vechi și noi și *prin apropierile făcute cu limba română și dialectele ei*, am ajuns la concluzia că textul ar trebui citit astfel:

ROLIS TENEAN
ERENER TIL TEANĬ
SKOR RAZE-ADOMEAN
TIL EZVIITA
MINE RAZ'ILTA

Ceea ce ni s-a părut mai relevant în privința asemănării între limba inscripției și limba română a fost și prezența diftongului specific românesc EA pe care se pare că l-am moștenit din graiul geto-dacilor.

Iată interpretarea noastră asupra sensului fiecărui cuvînt:

ROLIS—VULTUR. Este numele regelui get. Cf. hititul HARAŠ, slavul ORILU, lituanianul ARELIS, goticul ARA, galicul ERYR „vultur". Cf. ROLF (HROLF) prenume scandinav.

Moștenire în română: RARĂU (oronim), RAREȘ (Supranumele voievodului Petru), RALEA, ROLEA, ROLIA, ROLIC, ROLU, RAREA, RĂREANU, RAREȚ (nume de familie)

TE—TU. Cf. frigianul VAS-TI „vino"! (atestat la Hesychius în „Lexicon") unde TI este marca imperativului.

NE—IEI, PRIMEȘTI. Cf. albanezul NA (aceleași sensuri). Moștenire în română: NA!

AN—UNU, UN. Cf. latinul ŪNUS, irlandezul ŌEN, got. AINS, englezul AN „un, unu, una, o."

ERENER—INEL. Cf. germanul, scandinavul și englezul RING „inel.

Moștenire în română: RÎNCĂ „inel de răchită cu care se leagă partea de sus a leucii de la carîmbul de sus al loitrei unui car" (în DEX cu origine necunoscută!), RUNC (același înțeles în Oltenia), RÎNCU, RUNCU (nume de fam.)

TIL—LA, SPRE. Cf. suedezul TILL, danezul TIL „la, spre".

Moștenire în română: aromânul TU „la, spre".

TEANĬ—TINE. Cf. ombricul TIOM, vedicul TUVAM, avesticul T(U)VAM.

Moștenire în română: TINE (pronume personal, cazul acuzativ)

SKOR—CA SĂ, SĂ. În perioada mai veche a limbii engleze SHALL exprima necesitatea, oportunitatea. Și suedeza modernă formează conjunctivul cu SKULL.

RAZE—ROZĂ, FLOARE DE MĂCEȘ, DE TRANDAFIR. Cf. latinul ROSA „trandafir"

Moștenire în română: RUJĂ

ADOMEAN — A IUBI. Cf. frig. ADAMNI „a iubi" și ADAMNA „prieten" (atestate la Hesychius în „Lexicon"). Se știe că și frigienii erau traci!

Moștenire în română: A ADEMENI

TIL—LA, SPRE. Vezi mai sus!

EZ—ACESTA, EL. Cf. sanscritul SĂ, got. SA, SO (pronume demonstrative)

Cf. lat. IS (ID) „el, ea, acesta, aceasta", germ. SIE, engl. SHE „ea".

Moștenire în română: daco-rom. ÎNS, arom. NÎSU, NÎSĬ „el, ea" (formate probabil prin nazalizare).

VI ITA—TE VEI UITA, VEI PRIVI. Româna și albaneza formează și acum viitorul cu *a voi*. În engleză auxiliarul WILL servește la formarea timpurilor viitoare. Cf. și daneza: DU VIL HAVE „tu vei avea".

Moștenire în română: A SE UITA, IATĂ, UITE! și viitorul verbelor.

MINE—DAR (conjuncție). Cf. dan. și sued. MEN „dar, însă".

Moștenire în română: arom. MA, AMA „dar, însă" (de origine incertă în dicționarele etimologice aromâne!).

RAZ'—ROZĂ. Vezi mai sus! Este numele autoarei versurilor, probabil regină!

IL—LA, SPRE. În geto-dacă unele cuvinte de legătură se atașau la finele numelui. Latina folosea același procedeu: VOBIS CUM „cu voi".

Moștenire în română: LA (prepoziție).

TA—MAI ALES, ȘI, DE ASEMENEA, MAI MULT. Cf. engl. TOO (adverb) cu aceleași sensuri și *care se așază de regulă la sfîrșitul propoziției.*

Poezia se traduce astfel:

ROLIS, IA UN INEL LA TINE CA SĂ O IUBEȘTI PE RAZE! LA EL TE VEI UITA DAR ȘI MAI MULT (TE VEI UITA) LA RAZE!

Este probabil un mic descîntec de dragoste. Cert e că ne aflăm în fața unei poezii în limba geto-dacă (să nu uităm că Rolis era get!) și că Raze ar putea fi prima poetă getă atestată. Nu ne surprinde. Din mărturiile istoricilor contemporani cu tracii, știm că aceștia din urmă erau mari iubitori de muzică și poezie și că legendarul Orfeu se născuse pe meleagurile trace.

Însuși Ovidiu (după propria-i mărturisire) a scris versuri în limba geților spre încîntarea acestora. Nu putem apoi să nu observăm și tulburătoarea asemănare între limba inscripției și limba română (diftongul EA și aceeași proporție între numărul consoanelor și al vocalelor) și ritmul versurilor care sugerează vremurile glorioase ale strămoșilor noștri:

„Pe-un picior de plai,
Pe-o gură de rai..."

Prof. ADRIAN BUCURESCU

DIN NOU DESPRE DECEBALUS PERSCORILO

Materialul lingvistic cu certitudine trac este încă relativ sărac. Dar chiar și cercetarea acestui material — prin metoda comparativă — poate duce la rezultate uneori surprinzătoare privind limba geto-dacă și mai ales moștenirea românească.

Pînă astăzi singura inscripție sigur dacă (în afara unor cuvinte singulare) descoperită pe teritoriul României pare a fi doar **DECEBALVS PERSCORILO.**

Spunem „pare a fi" întrucît noi sîntem de părere că există mai multe.

Deocamdată ne oprim asupra acesteia deoarece toți specialiștii consideră că e în limba dacilor și părerile diferă numai în privința sensului textului.

Cea mai răspîndită traducere a inscripției, acceptată de mulți lingviști și istorici, este „Decebal, fiul lui Scorilo". Nu vom relua aici argumentele prea cunoscute care au dus la această traducere.

Este clar că DECEBAL e numele regelui dac. Dar VS? Părerea noastră e că VS nu este un sufix latin (în pofida caracterelor literelor) ci este un cuvînt aparte însemnînd „casă, palat, curte". La această traducere ne-au condus următoarele observații:

HUS în suedeză, HOUSE în engleză, HAUS în germană înseamnă „casă". Din studiile noastre de pînă acum (vezi inscripția de la Ezerovo) rezultă unele asemănări ale limbii dace cu cele germanice, asemănări provenite probabil din fondul comun indo-european. Apoi e posibil ca daca să nu fi avut **h** inițial. În cuvintele pe care româna le-a moștenit din latină **h** inițial a dispărut. Cf. aici, iarbă, om etc...

Nici cuvîntul latin CASA nu e prea departe de forma din dacă.

Mai rămîn două cuvinte scrise împreună: PERSCORILO.

Ce înseamnă SCORILO? Este oare numele regelui care apare la Iordanes sub această formă? Ținem să subliniem că numai la istoricul got apare astfel și că alți cronicari antici îl numesc Coryllus sau Curyllus. Dar Iordanes nu transcrie întotdeauna corect numele trace. În „De origine actibusque Getarum" Deceneos apare la el Dicineus, regele trac Seuthes apare ca Zeuta iar geții ca goți.

Noi afirmăm că SCORILO este un cuvînt dac, un participiu cu sensul de „creat, împodobit, desenat, scris". Nu trebuie să ne mire multitudinea de sensuri ale cuvîntului deoarece se presupune că vocabularul limbilor vechi era în general sărac și se preta la polisemantism. Pentru rădăcina SCORI- și sensul cuvîntului aducem ca argumente forma și sensul a două cuvinte indo-europene: latinul SCRIBO „a scrie" și vechiul skandinav SKORA „crestătură pe răboj". Cf. și SCORIS (antroponim dac), rom. A SCORNI și A SCURMA.

Trecînd la -LO afirmăm că această terminație era marca unor participii de genul neutru. Iată că este posibil ca daca să fi avut neutru și ca româna să-l fi moștenit din substrat și nu din latină. L-am găsit deci pe -LO în slava veche și nu e mirare întrucît spre nord-est dacii se învecinau cu slavii și se poate ca — pe plan indo-european — să fi avut unele înrudiri de limbă. Într-adevăr slava avea un participium praeteriti activi ale cărui terminații după genuri erau: -лъ pentru masculin, -ль pentru feminin și -л◇ *pentru neutru*. Mai formau derivate cu ajutorul sufixului -LO latina (nume de agent: bibulus, cred-ulus, trem-ulus) și armeana (participiu: qerea-l-em).

Și, ca să întărim convingerea noastră și a altor pasionați de acest subiect că *mai toate cuvintele dace au rămas în limba română*, am găsit și cuvintele moștenite: „a zgîria, a scorni și a scurma (a zgîrma)". Oricum etimologia propusă de DEX pentru „a zgîria" dintr-un pretins latin *scaberare nu ne convinge.

Următorul cuvînt este PER. În urma traducerii inscripției de la Ezerovo, unde am observat că unele cuvinte de legătură se atașau la sfîrșitul numelui (vezi RAZ'IL „la, spre RAZE") l-am considerat pe PER postpoziție și l-am tălmăcit ca **pentru.** Și latina folosea acest procedeu (cf. vobiscum „cu voi"). Sensul și forma lui PER le-am comparat cu latinul per „prin, datorită, pe", cu albanezul per „*pentru*, peste", cu skandinavul for „*pentru*".

E posibil să fi rămas în limba română veche sub forma „pre".

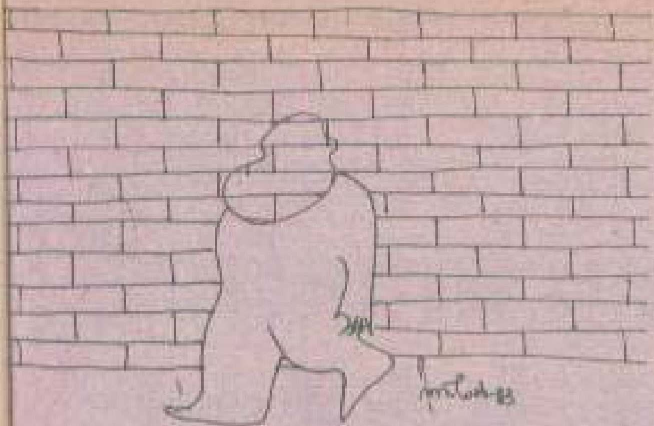
Prin urmare inscripția se traduce așa:

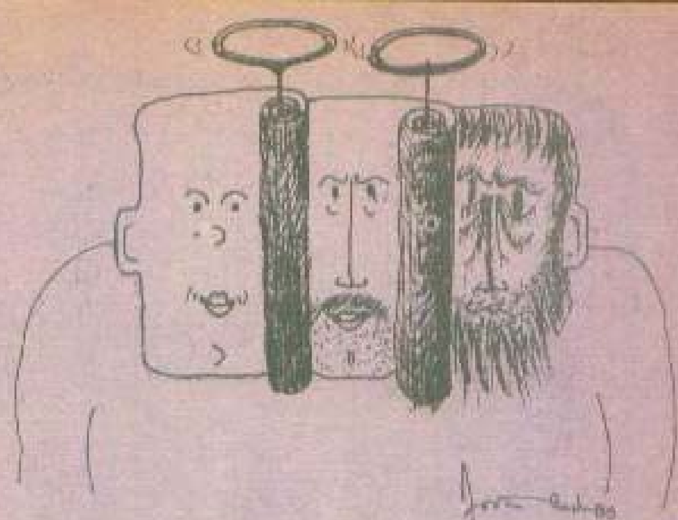
CREAT PENTRU CASA LUI DECEBAL.

Mărturisim că la această traducere ne-a mai condus și următoarea observație: grecii, latinii și tracii (vezi inelul de la Ezerovo) nu despărțeau lexemele ci le scriau continuu. Inscripția noastră însă este despărțită între DECEBBALVS și PERSCORILO. De ce? Pentru că ștampila PERSCORILO „creat pentru" rămînea valabilă pentru toate vasele comandate pe cînd numele destinatarului se schimba: *ROLIS PERSCORILO, *ZOLTES PERSCORILO etc... Pe de altă parte din vasul cu o inscripție în grecește descoperit la Buridava, unde este încrustat numele basileului dac Thiamarkos, s-a mai descoperit un fragment de text care în limba elenă înseamnă „a făcut" (deci „a creat"). Textul întreg sau intenția lui va fi fost: (A) FĂCUT PENTRU REGELE THIAMARKOS (eventual PENTRU CASA REGELUI THIAMARKOS). Deci cele două inscripții ar putea coincide ca sens deși diferă prin limbă.

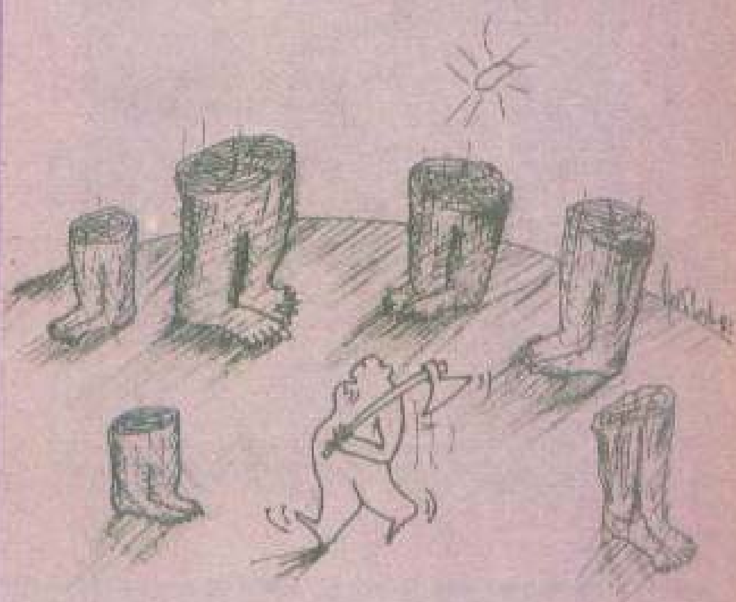
Și pentru că afirmam la începutul acestui articol că mai sînt inscripții dace nedescifrate încă, promitem să revenim cît de curînd cu traducerea lor.

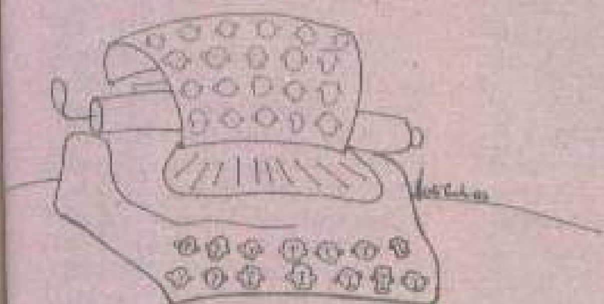
Prof. ADRIAN BUCURESCU

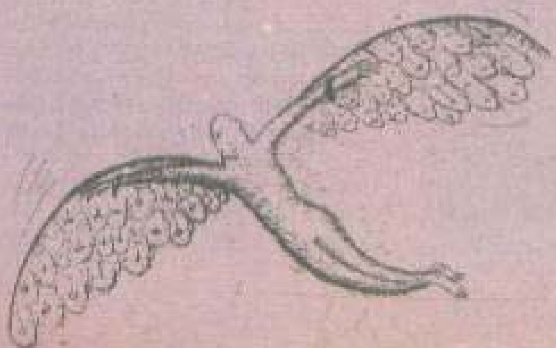

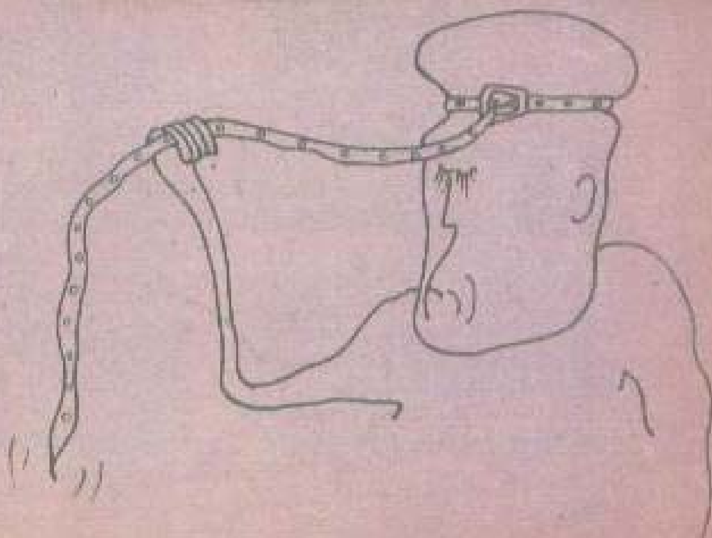

rac-ul

SORÎN POSTOLACHE

2 jocuri fascinante: GO-ul și ȘAHul

1. Și GO-ul și șahul sînt jocuri logice, cu informație completă, cum se spune în teoria matematică a jocurilor, fără nici o implicare a hazardului.
2. Ambele jocuri vin din antichitatea Extremului Orient (GO-ul fiind adus la perfecțiune în a doua parte a primului mileniu al erei noastre, în Japonia).
3. Ambele jocuri sînt de tip competitiv, între doi parteneri (nu pot fi practicate pe echipe decît la mai multe mese simultan) și folosesc piese specifice manevrate pe table adecvate (tabla de GO are un caroiaj format din 19 linii verticale și 19 linii orizontale, dînd deci 361 de puncte de intersecție; se poate juca GO și pe table mai mici).
4. La începutul unei partide de șah piesele sînt așezate pe tablă într-o anumită poziție; tabla de GO este goală la începutul jocului, iar desfășurarea unei partide constă tocmai în plasarea de piese pe tablă.
5. Piesele de șah au „funcții", simulează o ierarhie militară ad-hoc, în timp ce piesele de GO sînt de un singur tip *(pietre* albe și negre).
6. Șahul are un obiectiv violent, înfrîngerea „armatei" adverse, prin capturarea regelui opus; GO-ul este mai constructiv: cei doi jucători se întrec în a *face ceva* (încercuirea de teritoriu) și cîștigă cel care *face mai mult și mai bine* (evident, în detrimentul adversarului, ciocnindu-se de acesta și disputîndu-și porțiuni de tablă).
7. De aceea, sfîrșitul unei partide de șah este brutal („uciderea" regelui advers), în timp ce finalul unei partide de GO este în oarecare măsură negociabil și în orice caz este marcat de „lupte" din ce în ce mai puțin aprinse.
8. O partidă de GO se termină cu un punctaj (dacă nu cumva un combatant cedează mai înainte), deci victoria are o pondere ce poate fi evaluată în puncte; șahului nu-i este proprie o asemenea evaluare.
9. În șah nu există noțiunea de handicap; la GO, jucătorul mai slab poate primi între 1 și 9 (uneori chiar mai multe) pietre avans (așezate în poziții precizate de regulament), ceea ce egalează forțele.

Regulamentul jocului GO

1. Echipamentul de joc

Go-ul se joacă pe o tablă caroiată prin 19 linii orizontale și 19 linii verticale (formînd 361 puncte de intersecție), cu piese albe și negre de formă (lenticulară) identică numite *pietre* (181 piese negre și 180 albe, deși nu toate sînt folosite în cursul unei partide). Dimensiunile tablei standard sînt de aproximativ 45 cm vertical și 42 cm orizontal (dar se poate juca GO și pe table mai mici).

Ca la șah, liniile verticale se notează cu literele A, B, C, D, E, F, G, H, J, K, L, M, N, O, P, R, S, T (lipsește I, din cauza asemănării cu cifra 1), iar cele orizontale se notează cu numere de la 1 la 19; colțul din stînga-jos este notat cu A1. Punctele D4, D10, D16, K4, K10, K16, Q4, Q10, Q16 sînt îngroșate (sînt folosite pentru plasarea pietrelor handicap — vezi punctul următor — și pentru orientare).

2. Mutările

Cei doi jucători plasează pe rînd cîte o piesă pe tablă, într-un punct de intersecție a două linii (inclusiv pe liniile de margine). Piesele nu-și schimbă niciodată locul. Jucătorul cu piesele negre mută primul (se consideră că acest lucru îi dă un avantaj de aproximativ cinci puncte, care, eventual, pot fi în final scăzute din punctajul său: se scad 4,5 sau 5,5 puncte, pentru a elimina astfel remiza). Dacă diferența de tărie între jucători este mare, atunci jucătorul mai slab poate primi între 2 și 9 pietre handicap. Acestea se așează după cum urmează: 2 pietre — în D4 și Q16, 3 pietre — în D4, Q16 și Q4, 4 pietre — în

făcînd ca partida să fie interesantă chiar atunci cînd jucătorii au puteri mult dezechilibrate.

10. GO-ul este mai static decît șahul, piesele nefiind individualizate (nu au *nume*) și nefiind mutate dintr-un loc în altul.

11. O partidă de GO durează, în medie, mai mult decît o partidă de șah (sînt necesare cam 120—150 de mutări de fiecare jucător).

12. La șah victoria poate veni oricît de repede, chiar în numai cîteva mutări; la GO victoria se pregătește încetul cu încetul, partida nefiind decisă decît după un număr mare de mutări.

13. GO-ul nu are un repertoriu de deschideri (dar are un repertoriu practic infinit de scheme de joc rezonabil pentru ambele părți la colțurile tablei — *joseki*-uri).

14. La ambele jocuri, anticiparea a cît mai multe mutări ale adversarului este de mare importanță.

15. O partidă de GO — se spune — face cît cinci partide de șah: cîte una la fiecare colț al tablei și una la mijloc (pentru fiecare dintre aceste porțiuni ale tablei se duce cîte o luptă separată).

16. Complexitatea mare a unei partide de GO face ca la ora actuală cele mai bune programe de calculator să joace GO abia la nivelul unui începător mediocru, în timp ce programele de șah au ajuns la nivelul unui maestru internațional.

17. Șahul s-a „democratizat" cu mult înaintea GO-ului; acesta din urmă s-a transmis secole de-a rîndul oral, de la maestru la elev și abia prin anii 40—50 ai secolului nostru a început popularizarea sa scrisă. Aceasta este principala explicație a răspîndirii sale tîrzii dincolo de granițele Japoniei și Chinei.

18. Ambele jocuri cîștigă tot mai mult teren: la GO progresele sînt spectaculoase (în comparație cu situația anterioară); tot mai multe țări își înființează federații de GO (iar numărul cluburilor existente dovedește faptul că pe multe meridiane el este pe cale de a deveni un joc foarte popular).

19. Regulamentul GO-ului este mult mai simplu decît cel al șahului (deși nu este lipsit de unele subtilități).

20. Se pare că femeile sînt mult mai puțin atrase de GO decît bărbații (în comparație cu situația din șah mai ales).

21. Strategia și tactica GO-ului au o mai strînsă legătură cu strategia și tactica militară, în ciuda faptului că piesele de șah sînt personaje cu funcții de natură marțială (înfruntarea celor două „oști" pe o tablă de șah are însă un aer medieval, plin de concretețe, în timp ce caracterul abstract al GO-ului îl face mai „aplicabil", mai potrivit unor situații competiționale reale).

22. Ambele jocuri țin la mare cinste problemele („albul mută și face mat în *n* mutări" la șah, respectiv, problemele de tip „mutarea următoare" sau „albul mută și capturează/salvează grupul *x* de piese" la GO).

23. Atît pe tabla de șah, cît și pe tabla de GO (cu piesele corespunzătoare fiecăruia sau cu piese speciale) pot fi practicate multe alte jocuri interesante (amintim doar *damele* pe tabla de șah și *go-moku*, numit și *go-bang* sau, mai pe-nțeles, *cinci-în-rînd* pe tabla de GO).

24. La GO remizele sînt extrem de rare, iar la unele concursuri se adoptă regula de a scădea 4,5 (sau 5,5) puncte din punctajul jucătorului care mută primul (negrul), pentru a-i anula acest avantaj inițial și astfel nici o partidă nu se mai poate termina nedecisă.

25. Complexitatea unei partide de GO face imposibilă practicarea GO-ului *à l'aveugle*. El poate fi însă jucat pe table desenate (pe simple foi de matematică), cu creionul.

Precizare 1: Comparația anterioară nu are nici cea mai mică intenție de a stabili o ierarhie de vreun fel între cele două jocuri atît de asemănătoare și totuși atît de deosebite. Dealtfel, orice jucător pătimaș de șah va spune că șahul este jocul-jocurilor, iar orice jucător pătimaș de GO va spune același lucru despre GO. Și amîndoi ar avea dreptate. Împătimirea adepților acestor două „sporturi ale minții" poate fi probabil adăugată la lista anterioară, ca o asemănare în plus. Ceea ce este însă sigur (și important) este că aceste două jocuri extraordinare formează un tandem redutabil și de mare viitor.

Precizare 2: Cititorul care nu este inițiat în jocul de GO poate consulta revista *Știință și tehnică*, începînd cu luna decembrie 1982, unde se face o introducere gradată în GO, ajungîndu-se chiar la noțiuni de bază de tactică și strategie. O prezentare detaliată a regulamentului jocului poate fi găsită în subsolul acestor pagini.

D4, Q4, D16 și Q16, 5 pietre — ca mai sus, plus K10, 6 pietre — în D4, Q4, D16, Q16, D10 și Q10, 7 pietre — ca mai înainte, plus K10, 8 pietre — în D4, K4, Q4, D16, K16, Q16, D10, Q10, 9 pietre — ca mai înainte, plus K10.

Într-o partidă cu handicap, albul este deci cel care mută efectiv primul.

Mutările pot fi făcute oriunde pe tablă, cu excepțiile de la punctele 4 și 5 de mai jos.

3. Captură

Punctele adiacente unei piese se numesc **libertăți**. O piesă izolată are 4, 3 sau 2 libertăți, după cum ea este plasată în centrul tablei, pe o linie de margine sau la un colț al tablei. Un grup de piese care ocupă puncte vecine ale tablei se comportă solidar (însumîndu-și libertățile). O piesă sau un grup de piese încercuit de adversar astfel încît nu mai are decît o singură libertate se zice că este în **atari**. Un grup de piese complet încercuit (fără nici o libertate) este **capturat** iar piesele se ridică de pe tablă (se numesc **prizonieri**) (vezi Fig. 1).

4. Mutări interzise

O piesă nu poate fi plasată într-un punct complet încercuit de adversar sau astfel încît să ocupe ultima libertate a unui grup de piese de aceeași culoare („sinuciderea este interzisă"), decît dacă ea capturează piese adverse, creînd astfel libertăți grupului propriu. (În Fig. 2, albul nu poate juca în punctul **a**, dar negrul poate juca acolo deoarece capturează toate piesele albe alăturate.)

5. Ko

O poziție (ca aceea din Fig. 3) în care jucătorii pot captura și recaptura pe rînd cîte o piesă se numește **ko**. Pentru a preveni o asemenea evoluție ciclică a jocului, recaptura nu este permisă înainte de a face cel puțin o mutare în altă parte a tablei. Restricția este valabilă pentru ambii jucători. Dacă, după ce un jucător capturează, adversarul joacă undeva pe tablă, iar primul jucător poate ignora această

mutare (nu este într-atît de periculoasă încît să fie nevoit să joace în preajma ei, apărîndu-se), atunci el poate închide ko-ul, legîndu-și piesa în afari de piesele vecine (precum albul în Fig. 4).

6. Viața și moarte

Un punct în care un jucător nu poate juca din cauza regulii 4 se numește **ochi** (în mijlocul tablei, un ochi este înconjurat de cel puțin șapte piese, altfel el este **ochi fals**: una sau mai multe dintre piesele care-l delimitează pot fi atacate din exterior și apoi, jucînd în ochi, ele sînt capturate, dizolvînd ochiul).

Un grup de piese care are sau își poate forma la nevoie cel puțin doi ochi (cel puțin două libertăți interioare separate deci) nu mai poate fi capturat în nici un fel: el se numește grup **viu**. Un grup de piese care nu are și nu-și poate forma doi ochi prin joc alternativ este numit **grup mort**. În finalul partidei, toate grupurile moarte sînt îndepărtate de pe tablă ca prizonieri, fără a fi nevoie să fie capturate efectiv (consumînd pentru aceasta mutări utile în alte scopuri). (Grupurile negre din Fig. 5 sînt vii, cele negre din Fig. 6 sînt moarte.)

7. Seki

O poziție în care există două grupuri opuse de piese fără ochi sau numai cu cîte un singur ochi și în care nici un grup nu poate captura pe celălalt (primul care joacă acolo pierde) poartă numele **seki**: ambele grupuri sînt considerate vii (excepție deci de la punctele anterioare). (A se vedea un exemplu în Fig. 7.)

8. Teritoriu

O porțiune a tablei încercuită de piese vii ale unui jucător (folosind eventual și marginea tablei ca graniță) și la care adversarul nu are acces cu piese vii poartă numele de **teritoriu** și fiecare punct al său se adaugă la punctajul jucătorului respectiv. Punctele tablei la care se poate ajunge, mergînd pe liniile caroiajului, de la piese vii ale ambilor jucători sînt puncte neutre, nu fac parte din teritoriul nimănui (în particular, în seki nu se numără punctele „încercuite", dar vecine adversarului).

9. Sfîrșitul jocului

Jocul continuă pînă ce nici un jucător nu mai are motive să joace (nu-și mai poate lărgi teritoriul, nu mai poate captura piese, nu mai poate diminua teritoriul adversarului, nu mai are nevoie să-și întărească granițele propriului teritoriu). Jucătorul care este la rînd propune atunci încheierea partidei. Dacă adversarul nu acceptă, el trebuie să joace mai departe (eventual jucînd **pas**, adică lăsîndu-l pe adversar să joace efectiv de mai multe ori la rînd). Orice dilemă în legătură cu grupurile de piese de pe tablă se rezolvă prin joc efectiv (decizia dacă un grup de piese este mort și poate fi eliminat în final poate fi uneori discutabilă). Cînd cei doi jucători cad de acord că jocul s-a terminat, atunci se îndepărtează piesele moarte, se umplu toate punctele neutre cu piese de orice culoare, după care fiecare jucător pune prizonierii pe care i-a capturat în teritoriul adversarului, diminuîndu-l în consecință și, în sfîrșit, teritoriile se rearanjează prin translatarea pieselor pentru a ușura numărătoarea. Cîștigător este jucătorul care are un număr mai mare de puncte. Dacă un jucător a capturat mai mulți prizonieri decît numărul de puncte din teritoriul adversarului, atunci prizonierii rămași se adaugă la punctajul realizat prin teritoriul propriu.

Jocul se poate, evident, termina și prin abandon. În partide oficiale, un jucător poate de asemenea pierde partida și prin depășirea timpului de gîndire.

10. Alte precizări

În finalul unei partide, toate ko-urile trebuie să fie închise (de jucătorul care poate face acest lucru). Dacă pe tablă există mai multe ko-uri sau poziții similare care pot fi repetate la nesfîrșit, chiar respectînd regulile anterioare și dacă o asemenea poziție se repetă efectiv și nici unul dintre jucători nu rezolvă acest impas, atunci partida este anulată. (În alte situații speciale — extrem de rare — în care regulile anterioare nu sînt suficiente, chestiunea se tranșează conform precedentelor consemnate de Asociația Japoneză de GO...)

* * *

Toshiro Kageyama, 7-dan, autorul unei foarte interesante (și savuroase) cărți: **Lecții de fundamentele GO-ului** (The Ishi Press, Tokyo, 1978), ne sfătuiește ca după descifrarea regulamentului să jucăm cincizeci de partide, de preferință tot cu un începător, pentru a descoperi pe cont propriu subtilitățile (și frumusețea) Go-ului. După aceea, dacă dorim să rămînem jucători familiali, putem continua tot așa, dar dacă avem intenții mai „serioase", atunci trebuie să trecem la a studia temeinic GO-ul, din cărți sau, dacă se poate, cu un jucător avansat. Succes!

Notă. Prezentarea de aici a regulilor GO-ului are la bază regulamentul campionatelor mondiale de amatori, în formularea din 1980 a Asociației Japoneze de GO, forul organizator al acestor campionate (anuale).

GHEORGHE PĂUN ■

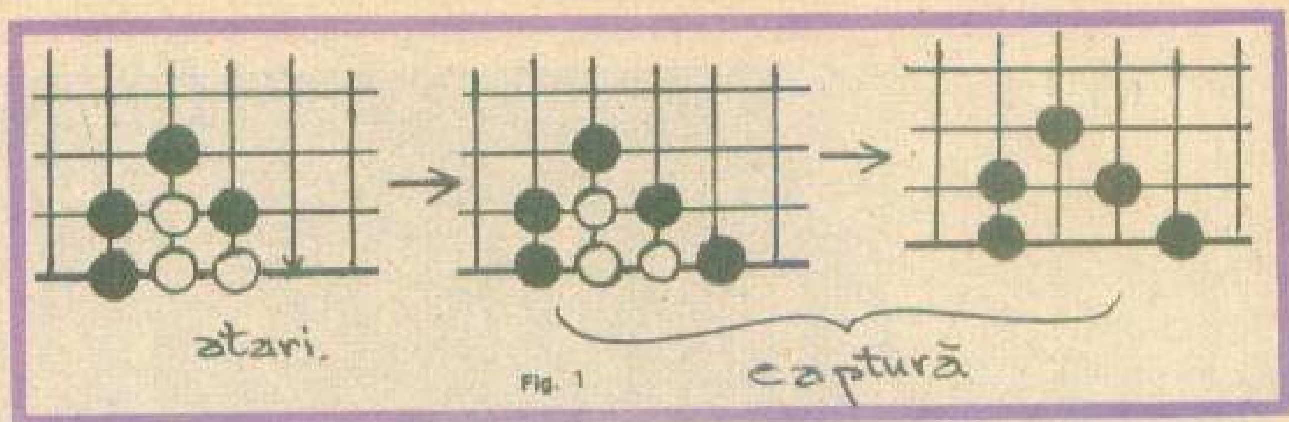

Fig. 1

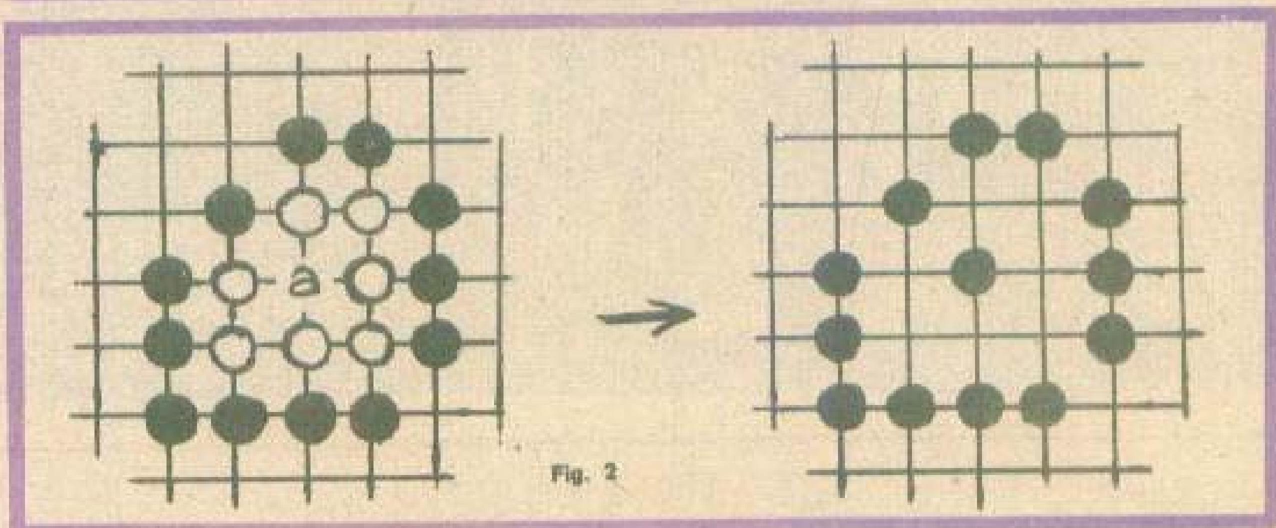
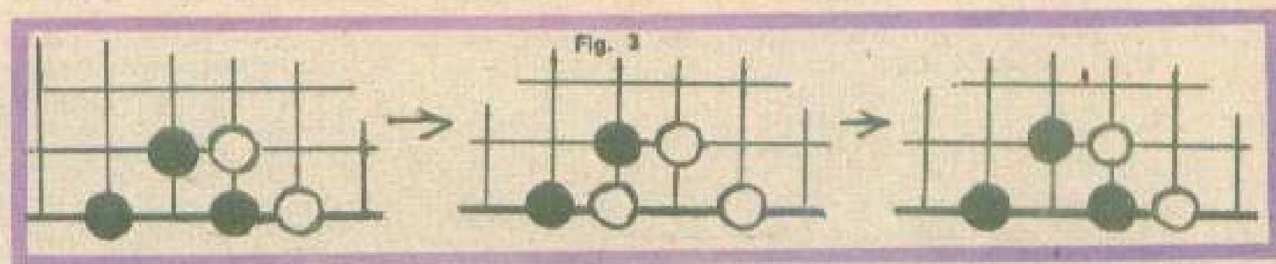
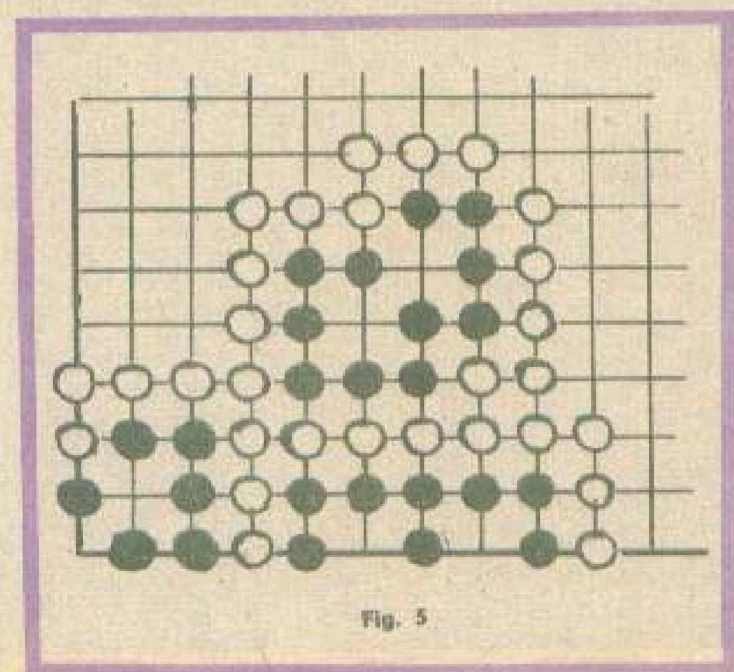
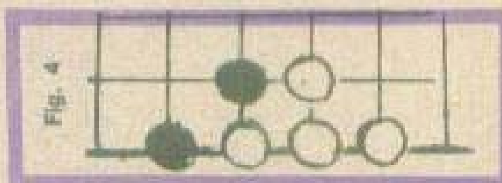
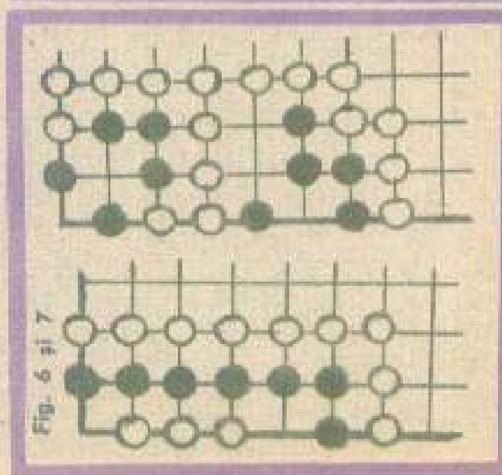

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 5

Fig. 4

Fig. 6 și 7

Sînt oameni care trudesc din greu ca să producă un obiect, o marfă sau o materie efemere, care n-o să le poarte prin timp amprenta gestului creator. Și totuși, o fac cu temeinicia, cu dragostea, cu conștiința, adesea cu înverșunarea, cu încăpățînarea, cu îndărătnicia, cu asprul efort cu care cei vechi zideau piramide. Am trăit acest sentiment în lumea țăranilor noștri, a celor care muncesc atît de cumplit ca să înveșnicească nimicul, adică să supună pămîntul, să închipuie lanurile, să le zidească, pentru ca apoi să le doboare ei înșiși cu brațul. Ce-a mai rămas din truda lor? Plinicile nu mai dăinuie nici măcar în amintiri, pînă și rădăcinile lor se resorb. Numai în artă, observa cineva, zădărnicia e atît de sublimă. (Dar din această zădărnicie, să observăm, se naște pîinea!). Am mai trăit acest sentiment într-o lume a muncii din care, la fel, prea puțin se păstrează (deși totuși ceva se păstrează!), prea puțin se salvează, opera acestei lumi neavînd constanța bronzului, nici durata oțelului, ca să nu mai vorbim de veșnicia ideii zidite între copertele unei cărți. Este lumea sticlarilor.

Întreprinderea de sticlărie-menaj din Tg. Jiu n-a împlinit nici măcar un deceniu de viață. Îl va împlini la anul. Nici măcar nu-i o întreprindere foarte mare, are sub 1 500 de oameni, toți tineri, chiar foarte tineri, cu o vîrstă medie de 22—23 de ani. Dar truda acestor oameni, gestul lor creator, deși își lasă umbra în efemer (ce e mai efemer decît sticla, cel puțin în raport cu alte bunuri, cu alte valori ivite din mîinile muncitorilor?), par astfel gîndite și astfel făcute încît să se lege de veșnicie. Fiindcă truda lor stă sub semnul frumosului. Stă sub semnul artei. Adică al celei mai durabile punți către cel mai îndepărtat viitor.

Pe masa inginerului Dorel Nicolae Cândea, directorul fabricii, sînt cîteva modele noi (din cele peste 200 care se fabrică în prezent), și omul, cînd ne vorbește, le mîngîie mașinal cu degetele. Degetele îi sînt pătate cu pilituri de sticlă scînteietoare, ca degetele unui bijutier. Pahare, căni, vaze, cupe, sfeșnice, fructiere, piese de toate formele, de toate dimensiunile, în fel de fel de culori, nuanțe și tonuri, piese cu podoabe bogate, grele, sau cu fine incizii abia vizibile, piese de sticlă sau de cristal (da, chiar de cristal, această nobilă și rară materie fabricîndu-se și în Gorj, unde s-a descoperit un bogat zăcămînt de cuarț) trec prin mîinile care le pipăie, le ciocănesc ușor, le mîngîie sau, uneori, le rețin o clipă mai mult, cu un fel

INIMA STICLEI

de crispare ce se traduce instantaneu pe fruntea omului. S-au oprit, iată, ceva mai mult pe o vază, poate că lucrătura apare stîngace, deși aici stă farmecul ei, raportată la matrița de turnătorie modernă, care traduce un desen pînă la infinitul mic. Baza producției fabricii e manuală, fiecare din milioanele de piese făurite pînă azi fiind, mai mult sau mai puțin, un unicat, purtînd amprenta inconfundabilă a celui sau a celor ce au creat-o, au șlefuit-o, au gravat-o și au pictat-o. Se fac și piese „la ștanță", cu mașini programate și cartelate, dar cele mai căutate sînt celelalte. O mare parte dintre ele ia calea exportului, răspîndindu-se din America pînă în Australia.

Nucleul întreprinderii sînt niște meșteri mai în vîrstă, veniți aici din „sticlării" cu tradiție (unele chiar de veacuri!), din Mediaș, din Turda, din Avrigul Sibiului, din

Inima sticlei

Tomeștii Banatului. Două familii înrudite, familiile Frunză și Cănăluș, originare din Tomești, au venit la Tg. Jiu cu tot alaiul, cu toată încrengătura de neamuri și rubedenii, adunînd nu mai puțini de 36 de inși. Tînărul inginer Traian Rusan, expert al finisării sticlei și cu „hoby"-ul prozei fantastice (scrie proză fantastică, a publicat mai multe povestiri de acest fel), cucerit de o astfel de întîmplare care atinge, i s-a părut, fantasticul, le-a întocmit celor 36 arborele generalogic. Rădăcinile acestui arbore se înfig cu vreo două veacuri în urmă. Cei 36 de meșteri cu veacurile pe umeri muncesc în punctele-cheie, ei sînt topitori, sticlari-suflători, șlefuitori, gravori, sculptori și pictori ai sticlei, ei s-au mutat în Gorj, ei îi învață pe tinerii Gorjului cum se face sticla.

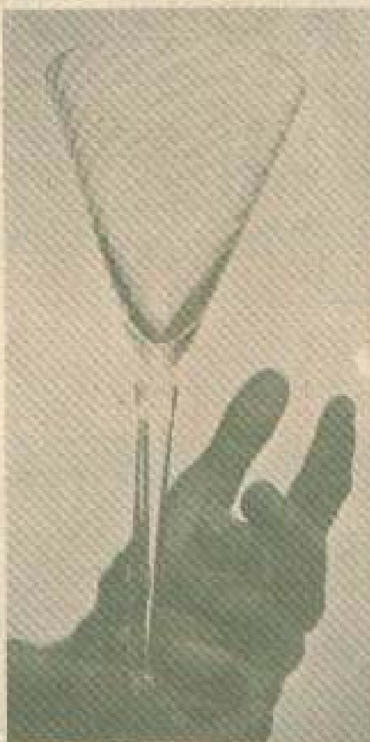
Cît de greu, cît de fantastic de greu se face sticla, ce trudă depun cei din hala cuptoarelor, cei goi pînă la brîu, cei cu trupurile lucind ca sticla, ca sticla fierbinte, cei în înfruntare directă cu focul, cei strînși în îmbrățișarea focului, ce trudă depun de fapt toți meșterii, dar și ce infinită migală, ce infinită atenție, ce infinită finețe — toate astea nu se pot povesti, ele trebuie văzute. Ochiul de cristal al aparatului fotografic al colegei noastre Elena Ghera s-a străduit să vadă pentru dv., stimați cititori, cîte ceva.

De Anul nou, cînd veți ridica paharele, poate că veți rosti în gînd o urare și pentru faurii lor, pentru oamenii uneia dintre cele mai grele munci, pentru meșterii sticlari ai acestei țări!

ILIE PURCARU

Fotografii de ELENA GHERA

El l-a făcut celebru pe Maigret

GEORGES SIMENON DESPRE:

— „Dicteurile“ sale sau de la mașina de scris la magnetofon. — Cum se scrie un Maigret. — Contractul secolului și alte legende persistente. Stil și scriitori.

— În 1970, în plină glorie a strălucitei d-vs. cariere literare, declarați în mod categoric că ați renunțat la scris. Totuși, în 1972, ați revenit asupra acestei hotărîri și, înlocuind de astădată mașina de scris cu magnetofonul, ați trecut la realizarea acelor lucrări de memorialistică, intitulate „Dicteuri“, din care ați publicat pînă acum 21 de volume.

— Începînd această serie de „Dicteuri“, am sperat să mă descopăr pe mine însumi. Am izbutit? Încep nu numai să mă îndoiesc, dar să cred că dacă voi stărui pe acest drum, nu voi reuși să aflu mai mult despre mine decît ce am știut pînă acum.

Asta nu înseamnă că mă voi despărți de magnetofonul meu. Cred că voi mai avea nevoie de el peste două sau șase luni, pentru alte texte, despre care tot ce știu, sau mai degrabă presimt, e că vor fi deosebite de cele de pînă acum. Am simțit încă din tinerețe nevoia de a mă exprima. Am scris mult, apoi am dictat mult. Nu concep că-mi va fi posibil să trăiesc tăcînd.

— Cînd ați renunțat în mod definitiv la roman și la mașina de scris, și ați început să dictați în fața magnetofonului, ați adoptat cu totul alt ton?

— Firește, pentru că acum „Dicteurile“ mele, cum le-a intitulat editura Presses de la Cité, cereau, prin forța lucrurilor, alt stil: acela al limbii vorbite.

Am simțit pînă acum întotdeauna o mare bucurie să stau în fața magnetofonului să dictez, visînd să scriu — dacă se poate spune așa — în felul călugărilor din Evul Mediu, mici vignete reflectînd nu atît gîndurile mele, ci mai degrabă senzațiile mele în cutare sau cutare clipă a zilei.

Căci am fost mereu tentat să realizez în dicteurile mele ceea ce izbuteau miniaturiștii de odinioară: fragmente de peisaje văzute în fundul unor tablouri din secolele al XIII-lea, al XIV-lea și al XV-lea, sau ca operele, atît de luminoase, ale pictorilor naivi.

— Seria d-vs. de romane, care a răspîndit în toate cele patru colțuri ale lumii pe acel Maigret, tip inedit de polițist care pînă la urmă se identifica cu criminalii pe care îi urmărea, adoptîndu-le gîndurile și chiar patimile, v-a adus imediat dacă nu chiar gloria, dar în orice caz o mare notorietate. Cum scriați aceste romane, căci numărul lor e impresionant?

— La începutul carierei mele, scriam un roman în douăsprezece zile, fie că era vorba de un Maigret sau nu. Cum însă m-am străduit tot timpul să condensez din ce în ce mai mult, să-mi descotorosesc stilul de orice inflo-

rituri sau accesorii, am reușit să ajung să scriu un roman în unsprezece, zece, nouă zile, iar „Hoțul leneș", scris în 1961, de pildă, l-am scris chiar în șapte zile, cifra aceasta ajungînd să devină tiparul, ca să spun așa, în care mi-am turnat de atunci încolo romanele.

Trebuie să spun însă că la succesul romanelor Maigret a contribuit foarte mult și cinematograful. Jean Renoir a fost primul care mi-a cumpărat drepturile pentru „Noaptea de răscruce". Peste o săptămînă, Jean Tarride îmi cumpăra pe cele ale „Cățelei galbene", apoi pe cele ale „Un cap de om", urmate apoi de alte romane, cu onorariile astfel obținute cumpărîndu-mi primul meu Chrysler, un sejur în cea mai frumoasă vilă din Cap d'Antibes, amenajarea locuinței de La Richardière.

— Atunci cînd ați trecut și la crearea romanelor, pe care d-vs. le numiți dure, ați continuat totuși și seria Maigret-urilor. Cum ați reușit să vă împărțiți timpul între aceste două genuri?

— M-am destins totdeauna scriind un Maigret, ca de fiecare dată, cînd, dintr-un motiv sau altul, nu mă simțeam dispus să atac un roman dur. Așa s-a întîmplat cu toți Maigret-ii, afară de primele optsprezece, pe care le-am scris cîte unul pe lună. E adevărat că scriam cîte două capitole pe zi, unul dimineață, altul după-amiază, așa că unele dintre aceste romane au fost terminate în trei zile.

Pentru mine, era o destindere, să mă instalez în fața mașinii de scris, să regăsesc pe bravul meu comisar, fără să știu mai mult decît el, înainte de ultimul capitol, cum se va încheia ancheta sa.

— De fapt, atunci cînd vă așezați la biroul d-vs. spre a scrie, aveați deja o idee, un plan?

— Nu, ideea romanului, a personajelor și uneori a titlului îmi veneau brusc, fără să mă gîndesc la ele, și atunci mă așterneam imediat pe scris.

Alteori, mi se întîmpla că, deși simțeam o imperioasă nevoie să scriu, nu reușeam să aștern nici măcar un rînd și zilele treceau, mohorîte, cenușii. Situația aceasta putea să dureze și cincisprezece zile sau trei săptămîni. Nu pot spune că duceam lipsă de subiecte, dimpotrivă, ele afluiau, dar le respingeam unul după altul. Uneori, de pildă, îmi dădeam deodată seama că mai tratasem un subiect similar. Alteori, nu simțeam, ca să spun așa, atmosfera, decorul și toate astea îmi dădeau o stare proastă. Cînd mă plîngeam doctorului de indispoziția mea, fără să-i pomenesc cauza, el îmi repeta: „Scrie imediat un roman". Era ușor de spus dar nu era tot atît de ușor ca a te duce cu rețeta la farmacia cea mai apropiată.

Și, cînd mă așteptam mai puțin, romanul se năștea deodată, fără voia mea, și mă simțeam din nou în formă.

— Criticii literari, aproape în unanimitate, au lăudat, neprecupețindu-și elogiile, opera d-vs, pe care au socotit-o mai apropiată de Dostoievski decît de Balzac, subliniind în special faptul că d-vs. ați adoptat un nou mod de a privi omul, făcîndu-ne să ne îndoim de existența sa aparentă, de fațada sa psihologică și morală. S-au găsit totuși și unii critici care v-au reproșat că vă repetați și au pretins, pe vremea cînd scriați romane, că personajele d-vs. sînt toate abulice și evoluează într-o atmosferă cenușie, monotonă.

— Și de ce nu m-aș fi repetat? Cei mai mari pictori n-au ezitat niciodată să reia același motiv, așa că unele pînze de ale lor se aseamănă atît de mult, încît criticii de artă le consideră uneori drept copii ale maestrului.

Acești pictori erau obsedați de dorința de a realiza un anumit tablou și cînd îl terminau simțeau aceeași bucurie ce mă cuprindea și pe mine după ce-mi terminam romanul.

Ceea ce nu i-a împiedicat ca, după cîteva luni sau cîțiva ani, să-și dea seama că n-au ajuns să-și epuizeze subiectul și atunci îl reluau de la început.

Deosebirile dintre oameni și problemele lor sînt mai puțin mari decît își închipuie cei mai mulți dintre noi. Așa și eu, după ce treceau cîteva luni de la terminarea unui roman, constatam că n-am mers pînă la capătul subiectului meu. Nu din cauza lenevieі. Nu-i nimic mai odihnitor decît să scrii fraze elegante și poetice, timp de cîteva ceasuri pe zi, și tocmai acești scriitori sînt aceia care depășesc cu mult vîrsta de 90 de ani.

Ani de zile mi-a fost rușine de stilul meu, care mi se părea artificial; de „atmosferele" create de mine, care aveau mai multă importanță decît personajele mele. Mi s-a reproșat destul de des ploaia care cădea peste toată opera mea, deși dacă acești critici m-ar fi citit cu adevărat, ar fi fost frapați de faptul că în cărțile mele există tot atîta soare cît și ploaie.

Dar să ne întoarcem la stil, fiindcă vreau să răspund la unele învinuiri, de care ați pomenit adineauri. Mi-amintesc de fraza unui critic necunoscut care, pe vremea cînd scriam primele mele Maigret spunea: „Simenon are multe calități. Păcat că scrie ca un porc".

N-am fost deloc impresionat, căci nu disprețuiesc porcii, cum nu disprețuiesc nici un alt animal. Dacă această apreciere m-ar fi descurajat, opinia lui Gide, exprimată puțin timp după aceea, m-ar fi liniștit, căci Gide spunea dimpotrivă că stilul meu era cel mai bine adaptat romanului. Dar nu eram totuși satisfăcut. Mi-amintesc de primul sfat al Colettei[1], cînd, tînăr încă, i-am prezentat niște nuvele pentru ziarul „Le Matin":

— Prea literare, dragul meu Sim! Fii mai simplu.

Nu din cauza acestei păreri, pe care opera Colettei o contrazice, dar din instinct mi-am simplificat stilul, de-a lungul anilor, încît romanele mele, descotorosite de cuvinte inutile și de descrieri care să nu depășească mai mult de cinci rînduri, au ajuns să se reducă văzînd cu ochii, încît 200 de pagini dactilografiate să devină doar 40.

Căci n-am scris niciodată pentru cîteva sute de esteți, care într-o zi se extaziază de un autor și de o formulă, chit ca peste șase luni, dacă nu chiar trei, să se ambaleze pentru alt romancier și altă formulă.

— S-au țesut multe legende în jurul d-vs., ceea ce, într-un anumit fel, este și explicabil, dată fiind personalitatea d-vs, prolificitatea cu totul neobișnuită a operei, ușurința cu care v-ați scris romanele, dar eu personal n-am aflat decît unele dintre ele, cum e, de pildă, aceea a colecției d-vs. de creioane, unul mai ascuțit decît altul, cu care, chipurile, v-ați scrie ciornele romanelor. E adevărat?

— S-a vorbit, într-adevăr, enorm de mult despre aceste cinci duzine de creioane pe care le am, ba s-au și fotografiat și cinematografiat, trebuind uneori să le ascut chiar în fața aparatului de luat vederi.

S-a născut astfel o legendă, care are, totuși, un fond de adevăr, pe care acum aș dori s-o pun la punct.

Pe cînd mă aflam în America, seara, înainte de a începe un roman, scriam cu creionul primele rînduri pe care le foloseam ca punct de plecare a doua zi. Cele cîteva rînduri scrise cu creionul pe blocuri de hîrtie galbenă,

De vorbă cu Georges Simenon

deveneau încetul cu încetul o pagină, apoi două, cinci, și în sfîrșit un capitol, scrise cu un scris mărunt, care necesitau mine foarte ascuțite. Acest capitol „scris de mînă" era deci scris după-amiază sau seara, și, la ora 6 dimineața, îl băteam la mașină fără să mă mai uit la ciornă, căci dactilografierea cere un ritm deosebit.

Am continuat multă vreme să mă supun acestui sistem, apoi mi-am dat seama că, atunci cînd scrii de mînă ești ispitit să înflorești frazele, să „faci literatură", ceea ce e contrariu gusturilor mele.

Îmi place desigur să-mi ascut astfel creioanele, încît să devină foarte ascuțite dar, dacă au mai rămas unele pe biroul meu, ca și lîngă telefon, de cincisprezece ani, nu mă mai servesc de ele, decît ca să-mi notez unele lucruri care n-au nici o legătură cu literatura.

Dar aceasta nu e, desigur, singura legendă care s-a creat în jurul meu. Au fost altele, mai supărătoare, cum e aceea a contractului secolului.

— Contractul secolului? Sînteți atît de amabil să ne lămuriți despre ce e vorba?

— Acum aproape douăzeci și cinci ani semnasem cu B.B.C.-ul din Londra un contract pentru 52 de emisiuni de televiziune, fiecare de o oră, ecranizate după romanele mele cu Maigret. Contractul, în aparență, părea mirific. Un om, pe care-l consider prieten și care a fost vreo cincizeci de ani unul din personajele cele mai importante ale presei franceze, a pus pe unul din redactorii săi să scrie: „Contractul secolului. Simenon a semnat un contract de un miliard de franci".

Cum și eu am fost pe vremuri gazetar, nu ignor că publicul reclamă titluri senzaționale și știri de asemenea de senzație. Cele 52 de emisiuni au fost realizate perfect, exploatate în toate țările de limbă engleză. Au fost de asemenea dublate sau titrate în majoritatea țărilor din Europa și din alte continente. Dar, din toate contractele pe care le-am semnat în viața mea, și am semnat sute, acesta mi-a adus cele mai mici onorarii.

[1] *Pronumele ei adevărat Sidonie Gabrielle, renumită scriitoare franceză (1873–1954), membră a Academiei Goncourt, autoarea unei serii de romane intitulate: „Claudine", „Cheri" etc. (n.n.)*

De vorbă cu Georges Simenon

Aceasta n-a împiedecat ca titlul articolului să fie reluat de alte ziare, creîndu-se astfel legenda, care mă urmărește încă și azi: Simenon miliardar. Bineînțeles, faptul nu e adevărat. Dar atunci mi-am putut da seama, mai bine decît oricînd, de temeinicia proverbului care spune: „Mințiți, mințiți, mințiți, va mai rămîne totdeauna ceva".

Nu era vorba, firește, de o minciună deliberată, ci de o interpretare ziaristică a unui contract pe care, dealtfel, nu-l văzuse nimeni. Dar, de-a lungul vieții mele, eu am fost obiectul a multor altor legende dintre care majoritatea persistă și azi.

— Uriașa d-vs. experiență literară, cît și nenumăratele d-vs. legături pe care le-ați avut și le întrețineți și azi cu mulți scriitori, dintre care unii dintre ei aureolați de o mare glorie, vă dă posibilitatea să apreciați care ar fi calitățile ce se cer unui scriitor, în afară, bineînțeles, de talent și originalitate, spre a face din el o adevărată personalitate?

— Seriozitatea în muncă și modestia. Am cunoscut nenumărați scriitori care trăiau de pe urma penei lor, dar care trăiau sărind de la o activitate la alta. Și se întîmpla, firește, să scrie, din cînd în cînd și cîte un roman. Dar dacă erau întrebați despre esențialul vieții lor, aceasta consta din a alerga de la un cocktail literar la altul, de a colinda prin redacțiile ziarelor, din a efectua turnee de conferințe, turnee de autografe, chiar și în cele mai mici orășele de provincie, într-un cuvînt, tot ce n-are nimic de-a face cu viața literară.

Am cunoscut pe unul dintre aceștia, care obținuse prestigiosul premiu Goncourt, și care mi-a mărturisit: „Îmi dau seama că nu mai am nimic de spus. Așa că în fiecare toamnă și în fiecare iarnă efectuez un mare turneu de conferințe, destul de „bine plătite, care îmi asigură viața pe tot anul". Am cunoscut pe un altul, academician celebru, căruia i se putea cere, chiar prin telefon, un articol despre orice problemă, și care, dacă onorariul era acceptabil, se așeza seara să-l scrie și-l preda a doua zi dimineața.

Viața aceasta am dus-o și eu, cu mulți ani în urmă, cînd locuiam într-un vast apartament de pe avenue Richard-Wallace, aproape în întregime ocupat de personaje importante din lumea filmului. Pe vremea aceea, frecventam toate barurile de noapte, toate marile și elegantele localuri „Chez Florence", „Maxim's", „Fouquet's" unde clienții nu erau primiți decît în haine de seară, asistam la toate premierele teatrale și la toate galele de filme, unde întîlneam aceleași figuri și credeam că aparțin acestei lumi, acelui așa-zis „Tout-Paris", față de care, de atunci, nu numai că nu mai am nici o îngăduință, ci doar dispreț și milă.

În opoziție cu acești așa-ziși scriitori, a căror activitate „literară" constă mai mult din a fi prezenți la toate mondenitățile, am cunoscut un mare scriitor, care și-a cîștigat pretutindeni celebritatea, și a cărui modestie și seriozitate m-au impresionat în mod deosebit și mi-au servit mai tîrziu, ca să spun așa, ca model.

Mă aflam pe la începutul carierei mele și locuiam în micul arhipelag Glens, unde îmi găsisem refugiul într-un fel de minaret, situat la etajul întîi al unei case de pe strada Porquerolles. Acolo, în liniștea acelui birou izolat, îmi băteam la mașină, zilnic, cîte un capitol, iar într-o altă casă, din apropierea mea, un bătrîn slab, cu ochi în flăcări, bărbuță albă, scria fără ca cineva să știe de existența lui. Nimeni nu-l vizita. Nici un ziar nu-i semnala prezența. Chiar eu, care mă aflam la o distanță doar de vreo cinci kilometri de el, nu bănuiam că eram aproape vecin cu unul din cei mai mari romancieri ai lumii.

Reporterii din diferite țări m-au întrebat adeseori ce scriitori ocupă cel mai mare loc în formația mea literară. Tuturor le răspundeam: — Gogol, Dostoievski, Cehov, și, mai aproape de noi, Faulkner și... Conrad...[1] care, cum am descoperit mai tîrziu, a fost vecinul meu. Cîți ani a trăit Conrad la Glens? N-am obținut decît mult mai tîrziu răspunsuri destul de vagi, cu atît de multă străşnicie și-a păstrat Conrad incognitoul său și atît de mult căuta să treacă neobservat.

Și totuși aci, la Glens, el a scris o carte deosebită de tot restul operei lui, al cărui subiect se raportează la epopeea napoleoneană.

La Monterey, în California, se poate vedea, pe fațada unui hotel, o placă de marmură care arată că Robert-Louis Stevenson[2] și-a petrecut acolo o noapte înainte de a se îmbrăca și a pleca spre insulele din Pacific, unde a și murit. Există oare azi o placă pe fațada locuinței unde Iosef Conrad a trăit mai mulți ani, a scris cel puțin unul din romanele sale și a murit? Nu știu, dar înclin să cred că nu.

---

[1]. *Pseudonimul literar al lui Iosef Teodor Konrad Korzeniowski (1857–1924), prozator englez, de origină poloneză, care și-a cîștigat o faimă mondială prin cărțile de aventuri inspirate din călătoriile sale „Negrul de pe Narcissus", „Taifun", „Nostromo", „Inima întunericului" ș.a. (n.n.)*

[2] *Scriitor englez (1850–1894), autorul unor romane de aventuri: „Insula comorilor", „Doctorul Jekyll și d-l Hyde" ș.a. (n.n.).*

Interviu realizat de PAUL B. MARIAN
În exclusivitate pentru revista „Flacăra"

O convorbire adițională la telefonul viitorului

În epoca noastră, cînd știința și tehnica înregistrează progrese spectaculoase, telefonul nu mai putea nici el să reziste în forma lui clasică, moștenită de la părintele său, Graham Bell. Perspective largi a deschis și pentru telefon descoperirea laserului, care, de fapt, stă la baza telefonului viitorului. Pe scurt, lucrurile stau astfel: sunetul, ca și datele cifrice, ca și imaginile, se codifică în impulsuri luminoase, produse cu ajutorul laserului, care apoi circulă cu rapiditate prin fibre de sticlă speciale. De-a lungul cablului, la distanța variind între 35 și 50 de kilometri, se instalează retransmițători (intensificatori, releuri) prevăzute, firește, cu lasere. Aceste releuri recepționează semnalele și le retransmit laserului următor ș.a.m.d., pînă la destinație, unde ajung exact în starea inițială. Aici ele se decodifică și se retransformă în sunete (sau în texte, date, imagini). În ceea ce privește sunetele, și în primul rînd, fiind vorba de telefon, vocea omenească, ele sînt mult mai pure decît cele recepționate prin telefonul clasic, identificîndu-se aproape cu sunetele naturale. Și cu toate că noua tehnică abia acum se naște, au fost deja obținute, la nivel experimental, realizări deosebit de promițătoare. La unele din aceste realizări, precum și la tehnica în sine, ne vom referi, utilizînd datele publicate de revista „Science News" din Washington, în cele ce urmează.

De la telegraf la telefon și înapoi

În secolul al XIX-lea, trecerea de la telegraful cu „punct-linie" la telefon, capabil să transmită glasul omenesc, a durat 30 de ani. Telefonul putea transmite o informație mai complexă, și o putea face mult mai repede decît telegraful. Și iată că tehnica fibrelor de sticlă, care se introduce în prezent, va permite în următorii cîțiva ani ca telefoanele de azi să fie înlocuite de sisteme mai eficace sau mai elastice.

În comunicarea telefonică obișnuită se folosesc semnale analoage: forma impulsurilor electrice imită forma undelor sonore, aceste impulsuri fiind transmise microfonului. Telegraful Morse era cifrat — fiecare simbol scris se transforma în punct și linie sau, dacă folosim semnele de astăzi, în unități (cifra 1) și zerouri. Așadar, s-a pornit de la telegraf, s-a ajuns la telefon, iar acum ne întoarcem din nou la invenția bătrînului Morse. Evident, această întoarcere se face pe un plan cu mult superior, păstrîndu-se de la telegraf doar principiul codificării bisemnale (pe baza a două semne). În același timp, telefonul nu este înlăturat, ci doar altcit, racordat, cuplat la tehnica ce-și are sorgintea în vechiul telegraf.

Practic, fără greșeală

Computerele au nevoie de sisteme de transmitere a informației cu un nivel al greșelilor cît mai mic cu putință. Prin folosirea tehnicii fibrale nivelul erorilor este oricum scăzut, dar fibra unimodală promite să asigure transmiterea informației practic fără greșeală. Dacă undele luminoase plurimodale se propagă pe trasee diferite în fibră, atunci, la fel ca și în cazul sunetelor reflectate din pereții și tavanul unei încăperi, ele se suprapun, producînd prin aceasta anumite denaturări în transmiterea informației, lucru care nu se întîmplă în cazul undelor unimodale. Datorită clarității mai mari a transmisiilor, se pot mări distanțele dintre retransmițători (releuri), fapt ce înlătură denaturările semnalelor apărute la trecerea acestora prin fibră. Construirea unei fibre unimodale este destul de complicată. Aceste fibre trebuie să aibă cîteva straturi concentrice din materiale care se deosebesc foarte puțin unele de altele, dar au indici de refracție diferiți. Cînd raza de lumină ajunge la hotarul dintre straturi, ea își schimbă direcția. Secretul constă în alegerea grosimii straturilor și a indicilor de refracție în așa fel încît fibra să aleagă o singură rază luminoasă și s-o transmită în interior pe calea unei permanente devieri, pînă la ieșirea din fibră. Alte unde luminoase deviază în chip diferit și dispar complet.

La vreme

Pe baza experimentărilor făcute în Atlanta (S.U.A.), s-a trecut la elaborarea proiectelor unor lucrări gigant bazate pe noua tehnică. Între ele se numără și proiectul noului cablu transatlantic TAT-8. După cum scria „Science Digest" din New York, cu ajutorul acestui cablu va fi posibil să se transmită peste ocean 560 milioane de bătăi (unități, impulsii) pe secundă, echivalente cu 40 de mii de convorbiri simultane. Cablul urmează să fie dat în exploatare în 1988. În ceea ce privește costul fibrei, el este în continuă scădere. Dacă în 1970 acesta se situa între 5 și 10 dolari metrul, în prezent el este doar de 10 cenți metrul.

Atît randamentul ridicat, cît și celelalte avantaje pe care le-am amintit mai înainte, și în primul rînd calitatea transmisiei, i-au dus pe specialiști la concluzia că noua tehnică va cuceri în cîțiva ani mapamondul. „Niciodată pînă acum în istoria tehnicii — spunea R. de Witt de la «Continental Telephon Company», o nouă realizare n-a apărut mai la vreme. Fibra de sticlă intră în scenă în momentul cînd sistemele telefonice trec pe bază de tehnică cifrică. Aceste fibre permit să se rezolve toate dificultățile, toate problemele care apăruseră în sistemele precedente".

ION D. GOIA

Niște bărbați învățați cu greul

Ca să spargi o buturugă nu-i de ajuns să ai numai putere în brațe, mai trebuie și puțină minte, asta e știut, și ceva răbdare, pentru a desprinde fișiile vegetale împletite între ele ca într-un ghem încurcat, ca într-un nod făcut parcă în derîdere față de cel ce-ar vrea să-l dezlege. Se cere, cu alte cuvinte, să ai o îndemînare, o dibăcie și o știință anume care înseamnă în mod cert o calificare absolut trebuincioasă pentru cine nu se-așterne la o astfel de muncă doar pentru a face sport sau în căutarea unui divertisment de cîteva ore, ci cu gîndul — din marginea căruia nu poate să fugă — că lucrul lui, fie și sezonier, de numai cîteva zile, săptămîni sau luni, trebuie să fie într-atît de productiv și să i se cuvină răsplata cu care tocmai ar fi de întreținut nevoile unei case și-ale unei familii. Cam așa crede Ioan Viragoș, și discuția cu el nu pornește din punctul acesta numai din întîmplare sau numai pentru că, pe cînd era un copilandru, în vremea vacanțelor taică-său îl lua cu el prin pădurile Oașului și-l ținea pe aproape ca să învețe munca la defrișări și la scosul și spartul buturugilor. Nu ca să facă toată viața astfel de munci, în mod sigur nu, ci doar ca să știe și să se învețe cu greul. Chiar pentru taică-său asta era o ocupație vremelnică, la urma urmei, la care se îndemna mai ales în timpul concediilor, fiindcă el a avut cel puțin vreo trei meserii înscrise în cartea de muncă. La început a fost miner. Apoi cioplitor în piatră, în cariera de la Huta, unde lucra cuburile de granit folosite la pavarea străzilor de prin orașe. După aceea ajunsese ceferist, intrase ca frînar la manevrarea vagoanelor într-un triaj. Acum, cînd a împlinit, bătuți pe muchie, 50 de ani, Grigore Viragoș a devenit subalternul fiului său, Ioan, care numără numai 24 de ani și amîndoi sînt muncitori încadrați la Negrești, în Oaș,

în branşa aşa-numită a gospodăririi comunale şi locative, avînd de lucru, dealtfel, în urma unor contracte, prin toată ţara. Şi meseria lor, neavînd nici o legătură cu plimbarea cîte unui pri de colo pînă colo pe vreun şantier sau cu ştergerea de praf a telefoanelor altora, înseamnă tocmai acea lecţie, bine învăţată, a deprinderii cu greul. Pînă în urmă cu vreun an, Ioan Viragoş era şef de echipă, avea în subordine vreo 20—30 de oameni, însă de-atunci de cînd a fost ales să conducă o brigadă răspunde de munca a vreo 50—60 de oşeni, adică de vreo cîteva echipe ce intră să lucreze tot pe-acolo pe unde numai nişte bărbaţi sănătoşi şi robuşti îşi pot avea locul. Într-o vreme au muncit la sonde, în schela petroliferă Şandra, din judeţul Timiş, şi după aceea în împrejurimi, la Călacea şi Satchinez, unde cu bidinelele au vopsit cu bronzaluminiu rezervoarele de ţiţei, agăţaţi de frînghii şi alunecînd peste pereţii înalţi, de metal, ca nişte alpinişti a căror performanţă n-a stat în sfidarea înălţimii de la care priveau pămîntul şi nici a riscurilor, întotdeauna prezente însă întotdeauna evitate cu grijă, ci în faptul că în răstimp de două luni au vopsit 9 000 de metri pătraţi, în trei straturi, ceea ce înseamnă de fapt 27 000 metri pătraţi. Locul unde se-ndeamnă însă cel mai mult oşenii lui Ioan Viragoş este acolo unde se-adună navele după îndelungatele lor călătorii pe mările şi oceanele lumii, acolo unde navele, ajunse acasă, trebuie pregătite pentru călătoriile viitoare. În timp ce vasul se află încă la apă sau este ridicat pe cală, echipele de muncitori de la Negreşti încep munca lor grea, la care prea puţini alţii ar ţine să se înhame, de curăţire a tancurilor de combustibil, de balast şi de apă potabilă. Tancurile de apă sînt îmbrăcate cu un strat de ciment, după o vreme stratul acela crapă, trebuie schimbat, şi tocmai asta fac oamenii săi, spune Ioan Viragoş, ei intră pe nişte guri de acces în compartimentul acela al navei, dau jos cimentul şi curăţă tabla în vederea unei noi cimentări. Tancurile de balast sînt şi ele uneori cimentate, alteori sînt izolate numai printr-un strat de vopsea. Fără îndoială însă că munca mai grea decît oricare alta este curăţirea tancurilor de combustibili. Atunci oşenii intră în pîntecul navei luminîndu-şi drumul cu lămpi speciale antiexplozive şi toţi poartă măşti de gaze. Mecanizarea nu prea încape în acel spaţiu închis, unde reziduurile le ajung uneori pînă la genunchi şi ei înaintează prin stratul negru şi vîscos, subţiindu-l cu făraşele şi încărcînd în găleţi şlamul care este apoi depozitat afară, în butoaie. Puţini dintre aceia care i-au văzut lucrînd astfel n-au spus că munca lor este la fel de grea ca a minerilor. Iar după o astfel de operaţie, numită degazare, executată mai înainte ca vasele să intre în şantierele navale, echipele de oşeni se învoiesc uneori să ducă tot ele la bun sfîrşit vopsirea navelor. Pe „opera vie", partea care stă în apă, se aplică întîi o vopsea anticorosivă, de culoare neagră, şi apoi un strat de vopsea antivegetativă, roşie-maronie. Urmează apoi „zona de alternanţă", curăţită mai întîi de către sablatori cu apă şi nisip sub presiune, şi „opera moartă", pereţii vasului de la suprafaţa apei în sus, care se vopsesc îndeobşte în gri la cargouri şi negru sau maroniu la mineraliere şi petroliere. Suprastructura, adică pupa, prova şi castelul de comandă se vopsesc de obicei în alb. Uneori, ni se mai spune, trebuie vopsite şi magaziile pentru marfă. La un vas de 4500 tdw, aşadar nu dintre cele mari, opera vie măsoară 630 metri pătraţi iar opera vie, împreună cu zona de alternanţă, 1270. Suprafaţa punţilor însumează vreo 700—800 de metri iar magaziile 8 000 metri pătraţi. Pe lîngă acestea, nu uităm, rămîn de curăţit tancurile de balast şi cele de apă potabilă, adică vreo 3 000 de metri pătraţi, plus cei vreo 2 000 metri pătraţi ai tancului de combustibil. Aceste operaţii au fost executate de către oşeni, la Brăila, pe vasele Galaţi, Sebeş, Sibiu, Vatra Dornei, Nazarcea. La Constanţa au făcut degazarea petrolierului Banat, de 80 000 tdw, plus celelalte lucrări, ca şi la Brăila, pe navele Fundulea, Frăsinet, Filaret. La Mangalia au lucrat pe vasul Slobozia iar la Tulcea pe altele, mai mici. Iar munca lor n-a putut fi nicăieri decît tot grea, muncă de bărbaţi tari şi vînjoşi, care ei între ei au aflat demult, dinainte chiar de a porni de-acasă, de prin satele Oaşului, că nu se poate ca unii să ducă greul iar alţii doar să se prefacă. Altfel nici nu s-ar fi putut ca ei să aducă în casele lor cîştiguri frumoase, asigurînd mai întîi întreprinderii din Negreşti, de care aparţin, beneficii însemnate. Din acest punct de vedere, numele tuturor celor din brigada lui Ioan Viragoş capătă, ca să zicem aşa, o înălţime egală. Şi cîteva dintre aceste nume ar fi: Gheorghe Big, Petru Şimoni, Gheorghe Bobuţ, Gheorghe Chirui, Vasile Bura, Gheorghe Simon, Ştefan Forgaci, Ioan Horezan, Ion Sfîrcioc, Gheorghe Berinde. Cînd e făcută cu cinste, iar răsplata ei e împărţită după dreptate, o muncă, oricît de grea, pare mai uşoară, crede Ioan Viragoş, şi auzindu-l de pe-aproape taică-său, Grigore, încuviinţează tăcut în semn că băiatul ăsta al lui a priceput cîte ceva din ce-a avut el grijă să-l înveţe. Cît priveşte faptul că Ioan Viragoş e absolvent de liceu, că a dat admiterea la drept dar nu a reuşit încă şi că are de gînd să-şi încerce din nou şansa de a deveni jurist, aceasta nu poate fi decît un semn că orice învăţătură se cuvine să meargă mai departe.

DUMITRU ELIADE

Amenințarea mai puternică decît realizarea

Atunci cînd asculți cu atenție limbajul comentariilor șahiste, constați că elementele ce conduc ostilitățile pe tabla pătratelor albnegre sînt definite prin două cuvinte: amenințare și apărare. În profunzimea lor cele două cuvinte aduc mirosul de sînge al unor răni demult stinse pe cine știe ce hotare în apărarea pămîntului sfînt al patriei, conțin experiența umană cauzată de multe momente triste în care amenințări de tot felul au determinat și dezvoltat principiile strategice. Dacă vom reduce universul tuturor luptelor la nivelul luptei pașnice pe tabla de șah vom uita, pentru un moment doar, martirii istoriei, eroii cunoscuți sau necunoscuți pentru a da uneori „un regat pentru un cal" ce poate crea o situație de mat étouffé, sacrificînd valoarea materială a pieselor forte.

Noțiunea șahistă de amenințare conține sfera de temeri, de supoziții alimentate de propriul univers lăuntric, mecanismul de gîndire în perspectivă a unei presupuse realități obiective. Amenințarea în șah este veriga ce înlănțuie variantele, fiind considerată formă de progres deși ea provoacă un complex apărării, întrucît prin sfera de calcule și de căi de contracarare pe care le determină amenințarea contribuie și stimulează noi planuri de joc. Cu cît un plan conține mai multe amenințări, cu atît mai greu și mai important devine rolul apărării în evitarea posibilei realizări a amenințării. Reluînd cu atenție desfășurarea unei partide, fiecare mutare ne apare conținînd un cumul de subvariante, ce trăiesc în subtextul analizelor partidei. Amenințarea rămîne și ea în subtextul analizelor. Psihologic, amenințarea este apreciată în șah drept mai puternică decît realizarea ei, deoarece atît în atac cît și în apărare, jucătorul, tensionat de labirintul calculelor, conturează mai totdeauna potențialul psihologic al amenințării, brodînd pe marginea ei, potrivit calității personale de luptător, coordonatele unei lumi în transformare. Pentru cei care privesc o partidă jucată de altcineva amenințările nu mai au aceeași forță psihologică, amenințarea șahistă depășind deseori universul concret al pieselor de șah și devenind o latură a trăirilor individuale. Deseori amenințarea planează deasupra tablei de șah, pătrunde în viață ca formă de manifestare a duelului psihologiei dintre jucători. Fiecare jucător ridică tot mai des privirea de pe piese pe parcursul desfășurării unei partide pentru a studia expresia feței adversarului, pentru a surprinde reacția acestuia în momentele-cheie. La surpriză, sub amenințare fiecare jucător reacționează altfel: unora li se înroșesc tîmplele, altora urechile, unii sînt neliniștiți, alții maschează teama. Sînt mulți care au manifestări violente, se răzbună pe piese, trîntindu-le, sau pe ceasul de control bătînd butonul cu palma. Cei mai „răi" sînt cei care se tot învîrtesc pe scaun, ba se ridică, ba se așază, iar cînd gîndesc la mutare frămîntă podeaua cu picioarele rivalizînd cu cicliștii...

Pentru cei neavizați poate părea caraghioasă exprimarea: amenință că va ploua, amenință că va fuma. Culisele șahului ascund forme curioase ale amenințării prin maniera specială de dezvoltare a conținutului semantic. Cînd, la începutul secolului în sălile de șah fiind interzis fumatul, un jucător și-a scos pachetul de țigări din buzunar, adversarul său a fost de-a dreptul cutremurat de amenințare și a reclamat arbitrului gestul fumătorului. Calm, arbitrul aflat la fața locului a remarcat că nu se încălcase regulamentul, țigările zăcînd pe masă. Reclamantul a ripostat nervos: — Da, dar amenință! Limbajul uzual al șahistului preia astfel cuvîntul amenințare din limbajul șahist.

Prin prisma felului în care se reușește de către jucător să mascheze amenințarea, acesta este apreciat drept mai puțin periculos, periculos sau foarte periculos, desigur în jocul de șah dar uneori nu numai la tabla de joc, calitățile de luptător, maniera de luptă fiind asociate cu personalitatea și caracterul șahistului. Și astfel se poate cădea în greșeală. Pe parcursul unui turneu de șah, aflat în deplasare, un mare maestru îndrăgostit risipea prea mult din timpul său liber în preajma iubitei. Neliniștit, tatăl fetei încercă să afle ceva despre marele maestru cerînd părerea unui alt participant la turneu. Cel întrebat, om mai în vîrstă, răspunse foarte ferm: — Este periculos, joacă Indiana damei la negru!

Răspunsul contrarie părintele ce apoi își închise în casă copila în așteptarea încheierii turneului... Jucători foarte îndrăzneți în combinațiile șahiste, jucători care realizează sacrificii de piese și prin ele tensiuni nebănuite, se dovedesc a fi în viață niște timizi. Deși formă de manifestare a curajului, a sacrifica un turn, un nebun, o damă într-o deschidere în atac sau în apărare, nu mai reprezintă o surpriză pentru cei ce buchisesc temeinic enciclopediile de șah. Sacrificiile corecte sînt studiate tot atît de profund cît și cele incorecte, diferența dintre ele constînd în textul sec al limbajului șahistic din semnul mirării (—!—) pentru calitate și semnul întrebării (—?—) pentru greșeală, pe cînd în desfășurarea unei partide amîndouă ducînd uneori spre victorie. Sacrificiile au o valoare psihologică deosebită, modificînd starea emoțional-creativă a unei conștiințe lezată în permanență de dogma amenințărilor. Deși șahul este sportul gîndirii exacte, șahiștii nu sînt totdeauna — după cum se spune — foarte calculați, ei fiind adesea absenți de la preocupările zilnice. Sosit la Clubul central de șah, mai anul trecut, marele maestru Mihai Șuba își conducea fiul cel mare într-o sală plină de table de șah. Învățat de acasă să nu-și tulbure tatăl în timpul analizelor, copilul își găsi ca joacă tot figurile de șah, dar într-un colț mai retras. Marele maestru se lansă în prezentarea ultimelor partide jucate, comentînd bogat tot ce s-a întîmplat și mai ales ce putea să se întîmple. Cu sute de partide în cap, dominat de eventuale noi variante, „Șubiță", cum i se mai spune marelui maestru, plecă din club singur uitînd că venise însoțit, ca abia după ce părăsise clădirea și străbătuse o bună bucată de drum să remarce lipsa copilului...

Pregătirea șahistă presupune o pregătire multilaterală. Condiția fizică este tot atît de importantă ca și cunoașterea resurselor fiecăruia în condiții de stres. Pregătirii teoretice i se acordă prioritate, orele de antrenament ocupînd o importantă parte a zilei de lucru. Tot mai mare este preocuparea pentru studiul psihologic al luptei sportive, al adversarului, al repertoriului de deschideri preferat de adversar, se lucrează la cartoteci psihologice, șahul avînd tot mai multe puncte comune cu știința. Manifestările extrașahiste cunosc un interes deosebit. În limitele regulamentului care nu permite deranjarea adversarului, pe parcursul întîlnirii se caută să se uzeze de tot ceea ce poate surprinde psihologic și perturba atenția distributivă a adversarului. Fiecare jucător își are rețetele sale, fiecare împrumută de la ceilalți așa-zisele noutăți. Este tot mai greu să ții seamă de-a lungul unei partide doar de poziția de pe tablă. Fiecare jucător își are superstițiile sale, părerile sale, obiceiurile sale. Mereu mă întreb ce înseamnă corectitudinea, care sînt limitele sportivității, ce înseamnă fair play-ul. Este greu de răspuns, dar atunci cînd simți pe propria piele trucurile psihologice încercate de alții pentru distrugerea echilibrului sufletesc, constați că este o plăcere să mai găsești așa-ziși jucători de modă veche — atenți și corecți — ce respectă adversarul și ideea de întrecere.

Dacă la Olimpiada de șah observi toate echipele, toți jucătorii, mai fiecare echipă are unu-doi membri ce depășesc limita admisă a „gesturilor" ciudate din timpul partidei. Privindu-l pe marele maestru american Browne cum suferă la fiecare mutare, cum risipește mișcări necontrolate, cum își încolăcește brațul drept sub cel stîng sau cum se mlădie ca o trestie atunci cînd este în criză de timp, n-ai zice că le face intenționat, ci că așa este el. Dar dacă îl privești cînd vorbește unei fete sau cînd comentează o partidă deja cîștigată, vezi clar adevărul. Browne joacă pentru spectatori oferind un adevărat spectacol mut al mutărilor „lungi" efectuate în criză de timp. Criza de timp contribuie mult la perturbarea cursului normal al unei partide. Jucătorul devine robul secundelor ce trec parcă mai repede decît de obicei. Fiecare clipă contează și parcă uitînd aceasta, șahistul se apleacă mai la toate mutările ce le efectuează pentru a constata cît de amenințător s-a ridicat stegulețul. Dacă adversarul are mai mult timp de gîndire poate exploata acest avantaj. Sînt mulți cei care, indiferent de poziția de pe tabla de șah, reușesc să cîștige la timp. Unii au chiar un fel de ritual al mișcărilor. Se știe că este foarte economicos să gîndești pe timpul adversarului. În criză de timp ești chiar obligat să o faci. Cei mai rapizi jucători din lume efectuează mutarea străfulgerător, apăsînd pe butonul ceasului de control instantaneu. Cei mai dibaci își însoțesc mutarea printr-o rotație a scaunului derutînd complet adversarul, care pierde secunde serioase pentru a-și redobîndi stăpînirea de sine. Cei mai disperați uzează de trucul gîndirii nelimitate, în poziții fără resurse, încercînd a profita de ultima secundă a adversarului. Adversarul așteaptă încordat răspunsul la mutare și dacă acesta întîrzie, la început se impacientează, apoi treptat, treptat starea de încordare scade, un fel de liniște se instalează în suflet și mutările nu mai sînt calculate repede aidoma unui computer. Jucătorul în criză de timp trebuie să rămînă mereu în contact cu tabla de șah. Este suficient ca acesta să-și ridice privirea doar o secundă, iar dacă cel aflat de cealaltă parte a tablei profită efectuînd mutarea, partida poate fi pierdută. Necazul cel mai mare este al celor ce poartă ochelari, ochelarii se umezesc întotdeauna în criză de timp, iar norul sticlelor încurcă gîndirea. O dată, e cam mult de atunci, în campionatul național, un maestru internațional avea

o poziție complet pierdută în fața unui jucător mai slab, debutant în finală. Debutantul, tot încercînd să valorifice cît mai exact avantajul pozițional a intrat într-o criză de timp nebună, rămînîndu-i pentru ultima mutare doar cîteva secunde. Era mutarea ce trebuia să dea mat. Maestrul internațional nu putea para sau întîrzia matul și cu toate acestea gîndea și tot gîndea, mutîndu-și cîmpul vizual cînd dinspre coloana h, cînd dinspre coloana a. Broboane de sudoare se prelingeau pe fața debutantului ce aștepta de mai bine de jumătate de oră ca adversarul să cedeze. Dar adversarul gîndea și gîndea. Ochelarii neexperimentatului jucător încețoșară gîndurile, debutantul își scoase tacticos batista să șteargă lentilele. În aceeași clipă se petrecu momentul efectuării mutării de către maestrul internațional. Debutantul scăpă ochelarii, mijí privirea, dar degeaba, arbitrul consemnase deja căderea stegulețului și deci pierderea partidei la timp. Moment amar...

Desenul este o îndeletnicire frumoasă, dar nu în timpul unei partide de șah și mai ales pe timpul adversarului. Unii preferă să deseneze la infinit cerculețe concentrice, alții sparg hîrtia atît de mult, tot întăresc literele ce notează desfășurarea partidei. Marea maestră sovietică Semenova își ocupă timpul dintre două mutări sorbind pe îndelete și destul de sonor cafeluța ori desenînd mutările întotdeauna prin mișcări circulare. Mai greu este să te mobilizezi cînd joci împotriva marelui maestru Bellon, care încă de la începutul partidei așază alături de fișa de concurs o trusă cu toate culorile din lume. Apoi desenează steagul de luptă al vechilor indieni pentru a se mobiliza înspre victorie. Face apoi numărătoarea inversă a mutărilor, pregătindu-se de luptă înverșunată, ca la un moment dat să-și surprindă adversarul cu o propunere de remiză. Și fiindcă nu acceptă prea repede propunerea, la sfîrșitul partidei nu mai înțelegi de loc scrisul marelui maestru spaniol dintre mulțimea de culori și dintre liniile marcate în timpul partidei în locul mutării din cauza crizei de timp. Toți cei care povestesc partidele jucate cu Bellon strecoară în mod umoristic expresia. Și... amenință că desenează cu culoarea roșie! Dar Bellon știe ce face. Tulbură adversarul în calcule, mobilizîndu-se pe sine, fără a-i păsa de comentarii și deseori o face cu mult succes.

O modalitate de a diminua potențialul de luptă al adversarului, de a-i strecura în suflet îndoiala sau alteori automulțumirea, este prezentarea la partidă cu întîrziere. Se știe că fostul campion mondial M. Botvinnik sosea la partidă, indiferent de adversar, de fiecare dată cu o jumătate de oră înainte de gongul ce marca începutul rundei. Întotdeauna era însoțit de un termos ce conținea o licoare a cărei rețetă scăpa tuturor pînă și soției. R. Fischer venea la partidă punctual parcurgînd preocupat sala de turneu. Pe vremea cînd încă nu era campion mondial, dar aspira la acest titlu prin calitatea jocului prestat, Bobby se afla la Soussa în Tunis. Conducea în turneul interzonal, depășind în partidele directe pe toți contracandidații la locul întîi. Într-una din zile, nu se prea știe exact de ce, Bobby întîrzia. Era la partida cu S. Reshewsky, rivalul său din totdeauna în campionatul SUA. Timpul trecea iar Reshewsky devenea tot mai agitat și mai radios sperînd într-o victorie la timp. Alături, la o altă masă de joc, marele maestru Gheller, învinsul lui Fischer din runda anterioară, întîlnea un maestru internațional fără veleități și spera într-o victorie pentru ca să poată reface înfrîngerea suferită cu o zi înainte. Atît Reshewsky cît și Gheller trăiau bucuria unui eventual forfait al lui Fischer. Mai erau doar cinci minute pînă la depășirea intervalului de timp permis — o oră — pentru a nu efectua prima mutare cînd ușa se deschise și Fischer cu pas grăbit își făcu apariția. Gheller își pierdu cumpătul, efectuă o mutare slabă stricînd o poziție avantajoasă, apoi propuse imediat remiză. Reshewsky luă contact cu realitatea, trezit din visul de victorie fără joc și după numai o oră de joc abandonă lupta. Cu piesele negre Fischer a jucat excelent pe contraatac Apărarea siciliană ridiculizînd atacul lui Reshewsky. De fapt Reshewsky fusese înfrînt încă înainte de efectuarea mutării 1. e2-e4...

Fischer a întîrziat fără voie, dar sînt mulți jucători care și-au făcut o obișnuință din a veni cu întîrziere la partidă. Cel care întîrzie sistematic știe că poate reface handicapul de timp, dar cel căruia i se întîmplă să fie forțat să întîrzie, el este dominat psihologic de timpul pierdut. Într-una din zilele Olimpiadei de șah de la Buenos Aires la rundă nu sosise decît o parte din cele două echipe române prezente. Ne întrebam nedumeriți de ce ceilalți întîrzie peste o jumătate de oră. Colegii noștri au sosit agitați povestind întîmplarea survenită imediat după plecarea noastră din hotelul „Bauen". Un grup de teroriști, după ce răpiseră pe directorul Olimpiadei, a instalat o bombă vizavi de hotel cu scopul de a boicota manifestarea sportivă. Pînă la demorsarea bombei nimeni dintre oaspeții hotelului nu a părăsit clădirea așteptînd în tensiune deznodămîntul. În acea zi nici unul dintre jucătorii întîrziați nu reuși să rupă echilibrul jocului neasumîndu-și riscul combinativ. Fuseseră consemnate prea multe remize „pașnice".

Cînd adversarul îți pregătește surprize psihologice, mici trucuri, încerci să le combați sau să-i „servești" aceeași metodă. Mai greu este atunci cînd apare avantajul terenului. Tuturor ne place să jucăm acasă. De fapt într-un sport al tăcerii, cum este șahul, unde sin-

gura manifestare admisă a „galeriei", sînt aplauzele de la final de partidă, avantajul terenului ar părea că nu înseamnă prea mult: tablele de șah avînd aceleași dimensiuni, aceleași piese în orice sală de șah din lume. Și totuși, mai din greșeală, mai din nevoie, organizatorii încearcă uneori să umple jocul de culise cu aspecte deseori nedorite. Arbitrul internațional A. Tihomir ce a arbitrat cu ani în urmă meciul candidatelor la titlul mondial de șah dintre Litinskaia și Lemacikо de la Odesa, povestește că Lemaciko a fost nevoită să ducă o viață nefirească: trei zile pe săptămînă apă rece, două-trei zile numai apă clocotită și una-două zile fără apă. Zidul hotelului în exterior intrase în reconstrucție din prima zi a meciului, încît Lemaciko nu mai știa ce o deranjează: lipsa apei, prezența zidarilor sau înfrigerile din meci. Nu mai departe decît la Tbilisi, anul trecut, la turneul interzonal, camerele din hotelul „Iveriga" de deasupra celor în care locuiam au intrat în lucru modificîndu-se parchetul. La turneul zonal de la Bydgoszcz în fiecare seară după miezul nopții începea coșmarul telefoanelor. Mereu telefonul suna doar în camerele jucătoarelor ce aspirau la calificare, conturbînd de mai multe ori pe noapte somnul și așa destul de neliniștit pe parcursul unui astfel de turneu cu mare miză. Fără de somn se mai poate juca, deși nu bine — dar fără de hrană sau apă nicidecum.

Duelul nervilor este provocat de amenințări de tot felul. Cu nervii întinși de tensiunea psihologică, un adevărat jucător de șah trebuie să cunoască valoarea deosebită a rolului amenințării în luptă, fie că se ridică împotriva ei, fie că o folosește ca armă victorioasă.

M. MUREȘAN

DOUĂ LĂMURIRI

„Turnul de fildeș" și „Sublima Poartă"

„Parcurgînd doctele „Eseuri critice despre literatura europeană" ale comparatistului Ernst Robert Curtius ne întîmpină o notă de subsol (p. 391) unde celebrul istoric literar german crede a ne da cheia înțelegerii semnificației primare a „turnului de fildeș". Formula a fost pusă în circulație de criticul Sainte-Beuve care o folosește în caracterizarea poetului romantic francez Alfred de Vigny, aplecat spre tihna intimistă și izolaționism, în opoziție cu temperamentul tumultuos, extravertit al confratelui său Victor Hugo. Formula ca atare, în franceză „tour d'ivoire" (latinește *turris eburnea*) își află izvorul însă, după aserțiunea plauzibilă a lui Curtius mai departe, și anume în „Cîntarea cîntărilor" (cap. VII, versetul 5), unde îndrăgostitul de frumusețea Sulamitei, după o suită întreagă de comparații dintre cele mai sugestive, adresîndu-se iubitei, ne sugerează ingenioasa imagine: „gîtul tău e un turn de fildeș".

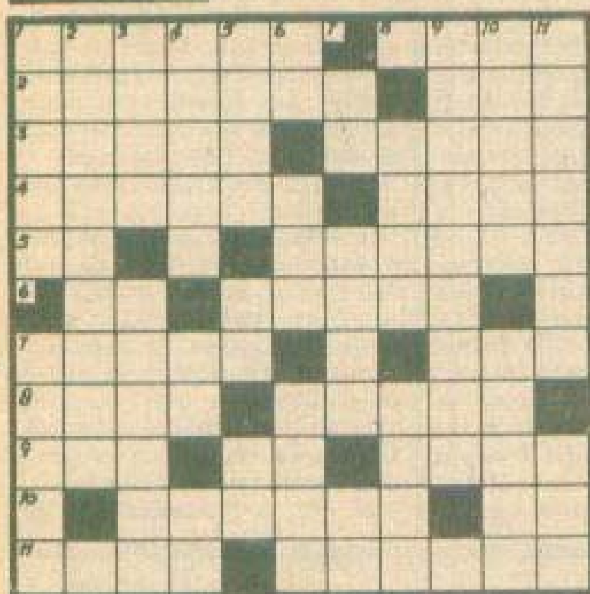
Iată cum, printr-un proces de translație și metamorfozări dintre cele mai subtile și interesante, înduioșătoarea comparație din panoplia amoroasă, o vedem apoi transpusă în cîmpul teoriei și al disputelor estetice, făcînd obiectul atîtor studii și... divagații istorico-literare.

Cealaltă formulă ce o evocăm — „sublima poartă" — are poate o istorie și mai enigmatică. Nu ne este cunoscut ca pînă astăzi să se fi încercat cu temei, pornind de la texte și documente, o explicitare a sensului originar al ei. Drept care încercăm acum o interpretare, tot poetică — invocîndu-l de astă dată pe Ovidiu „geticul" și anume itinerarul parcurs de amar pedepsitul bard al „amorurilor gingașe" spre Pontul Euxin (Marea Neagră), pînă la Tomis (Constanța). În epistola a 10-a din cartea I a *Tristelor*, poetul ne descrie temerile sale pe corabia ce-l purta: „Spre Bosforul pe care-l străjuie Bizanțul, / Pe unde-i *poarta vasta* (s.n.) spre cele două mări" (v. 31—32). Ne întrebăm: să nu stea „ianua vasta" din stihul ovidian la originea enigmaticei formule care chezășuia stăpînirea otomană? Byzantium din textul latin este Constantinopol, numit de turci Stambul, centrul stăpînirii politice și militare a osmanliilor. „Înalta Poartă" *(bâb-i'âli)* ajunge să simbolizeze și puterea jurisdicțională a sultanilor, devenind emblema și denumirea oficială în relațiile externe ale imperiului otoman. Să provină oare denumirea în cauză numai de la „poarta mare" a Seraiului — palatului — construită abia în 1478 — așa cum ni s-a transmis sau, opinăm noi, datarea expresiei ar fi de plasat într-o epocă anterioară?

Dacă ipoteza noastră ar putea reține atenția specialiștilor, s-ar ridica și problema căii de penetrație a formulei în nomenclatura oficială otomană. Exprimăm și aici opinia că scrierile bizantine ar fi putut intermedia adoptarea ei și că transmiterea denumirii s-ar datora în primul rînd filologilor, cronicarilor și traducătorilor bizantini din secolele XIII și XIV ai clasicilor antici, printre care un loc deosebit îl ocupă învățatul Maximos Planudes, traducător al lui Ovidiu și fost ambasador al Bizanțului la Veneția.

GRIGORE TĂNĂSESCU

LA PESCUIT

ORIZONTAL: 1) Pește de mare cu corpul rombic, turtit lateral și asimetric, avînd ambii ochi pe partea stîngă — Pește teleostean răpitor cu corpul lung, fără solzi, lățit în partea dinainte, cu capul turtit, cu mustăți lungi. 2) Peștișor marin de culoare argintie aproape transparent — Apoi (pop.). 3) Pescuitorul de raci — Pescar care înfige parul pentru a fixa lotca atunci cînd se scoate năvodul. 4) A înghițit apă — Element de compunere însemnînd „adjunct". 5) Seleniu — Prins în undiță. 6) Cap de morun! — Zeu al adîncurilor întunecoase. 7) Pește mic de orice specie — Campioni. 8) Prenume masculin — Copcă. 9) Refren în colinde — Exclamație de durere — Comună în R.S.F. Iugoslavia. 10) Peștișor de culoare albă-argintie căruia i se mai spune albișoară, albiță sau sorean — Apă fără pește! 11) Unealtă de pescuit făcută dintr-o rețea de sfoară, cu fundul adînc și cu gura ținută deschisă printr-un arc de lemn (pl.) — Pește de mare de culoare roșiatică, cu înotătoare galbene, cu două fire lungi în formă de mustăți sub bărbie și cu carnea foarte gustoasă.

VERTICAL: 1) Pește de baltă din familia crapilor, de culoare verde-cafenie sau gălbuie, cu capul scurt și cu solzii mari — Babușcă (reg.). 2) Peștișor cu corpul filiform, cu o singură înotătoare (3 cuv.). 3) Orășel în Italia — Coș de nuiele fără fund cu care se prind peștii. 4) Pești de apă dulce din familia ciprinidelor, foarte apreciați pentru carnea lor gustoasă — Ton fără cap! — Primii la bibani! 5) Localitate în Japonia — 3,14 — Aluminiu. 6) Nene! — Chelner de odinioară — Cocoașă. 7) Ape! — Fir subțire din material plastic, de care se leagă cîrligul undiței — Pescuită la urmă! 8) Pește răpitor de apă dulce, asemănător cu crapul, cu spinarea verzuie — Dregător de curte în Moldova, care primea solii și-i introducea la domn. 9) Plasă întinsă pe un semicerc, cu care se astupă gura matiței ca să nu iasă peștele cînd se scoate năvodul din apă. 10) Pește mic de culoare cenușie-cafenie, cu capul mare și turtit, cunoscut mai ales sub numele de zglăvoacă (reg.) — Pește răpitor de apă dulce, lung de 30—70 cm și avînd greutatea de 1—3 kg, cu corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunți de culoare cenușie și cu gura mare cu dinți ascuțiți. 11) Pește mare, răpitor, cu corpul alungit și îndesat, avînd pe laturi și pe spate plăci cornoase, cu capul mic și botul scurt, lat și rotunjit, prețuit pentru carnea și pentru icrele lui negre — Soi de pește (reg.).
Dicționar: POI, SELO, LECA, AIRA, ȚAL, OAN.

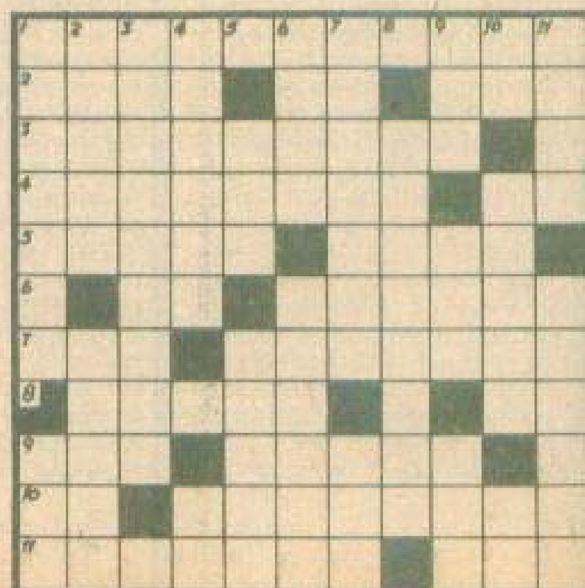
CONSTANTIN DEMETRIADE
Pitești

CONSTATĂRI

ORIZONTAL: 1) Calitate de impermeabil. 2) Nu-s bine văzuți — Semn final! — Mare suferind de hipotrofie cu regim fără sare. 3) Ansamblu internațional de jocuri populare. 4) Mobilă stil empire — Un fiu fără inimă! 5) Pe ăștia poți să-i tragi bine de urechi — Circuit închis. 6) Util pe centru! — Dusă pe apa Sîmbetei. 7) Ființa... ca atare — Ocazii de a stabili egalitatea. 8) Are o anumită chemare — Trase din aer! 9) Materiale de legătură — La note ridicate. 10) Numai unu și unu! — Artistă de operă... care nu cîntă. 11) Pregătit pentru spectacol — Ofertă ocazională.

VERTICAL: 1) Metodă de proiectare în trecut — Element greu de atacat. 2) Parchet rașchetat — Măsură alimentară. 3) Depășire în viteză. 4) Cînd persoanele de față... se exclud — Aproape beat... dintr-o bere! 5) Ultim și iluzoriu colac de salvare — Exemplu ...nereușit. 6) Pe unde pleacă... — ...se așază la masă... plină de voie bună. 7) Nu face nimic — Caz cînd se impune reluarea serviciului. 8) Răufăcător sui-generis de condamnat. 9) E tot acela — Trage ca un cîine — Semn de trecere apărut... pe parcurs. 10) Lăsată la urmă! — Scenetă veselă în regie proprie — Sudul Mediteranei! 11) Papagal de munte — Articol de presă... după cules.

MIHAI RADU-VLĂDESCU
București

TANGENTE LA CERC

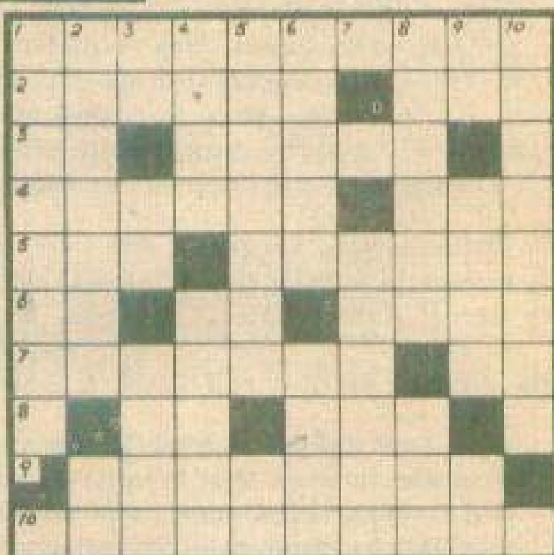
ORIZONTAL: 1) Actor român, unul din protagoniștii filmului „Cercul magic" (Tudorel) — Poet român, semnatarul volumului de versuri „Cercuri de copac". 2) „Cercul..." și-a intitulat Radu Selejan una din cărțile sale apărute în 1976 (neart.) — Adverb interogativ. 3) Fluviu în Franța — Din lirica poetului bulgar Petăr Karaangov am reținut volumul „Cercuri de..." (pl.). 4) Din loc în loc (masc.; pl.) — Orășel în India — Stela Marcu. 5) Arini — Regizor român, realizatorul filmului „Cercul magic", ecranizare a romanului cu același titlu de Nicolae Mărgeanu. 6) Teu! — Tare de urechi — Cercul Clujului. 7) Prozator și critic literar eston sovietic, din opera căruia am ales titlul „Cercul de aur" (Friedebert) — Redat la cerc! 8) „...și cercuri" și-a intitulat Marin Sorescu una din poeziile sale (sing.) — Pseudonim al publicistului Constantin Cristobald. 9) Raționament ipotetic disjunctiv — Primul cerc descoperit de om (pl.). 10) Localitate în Nigeria — Din romanele prozatorului și eseistului francez André Maurois reținem în contextul nostru tematic pe cel intitulat „Cercul..." (neart.). 11) Regizor de film, realizatorul peliculei „Cercul roșu", cu o prestigioasă distribuție din care amintim pe Alain Delon, Bourvil și Yves Montand — Corina Vlad.

VERTICAL: 1) Din lucrările pictorului și desenatorului german Wassily Kandinsky am selectat: „Cercuri pe negru", „Cu arc negru" precum și „Cerc și..." (pl.) — Autorul romanului „În afara cercului", publicat în 1970 la Editura Dacia (Béla). 2) Poetă română, semnatara poeziei „Cerc închis" (Anișoara) — Scriitor de naționalitate maghiară, autorul romanului „Cercurile valurilor" (György). 3) Compozitor născut la Sibiu, creatorul cantatei pe teme populare sătești intitulată „În cercul anului" (Norbert) — Compus organic din clasa fenolilor. 4) Ave! — „Cercuri venite dintr-o...", titlu selectat din lirica suedezului Erik Lindegren. 5) Frunză de brad — Poetă contemporană, din volumele căreia menționăm „Captivitatea cercului" (Nora) — A exista. 6) Partener pentru Octavian Cotescu, Ștefan Tapalagă, Ovidiu Iuliu Moldovan etc., în filmul „Cercul magic" (Dorin) — Rele! — Margine de apă. 7) Poetul care ne-a dăruit romanul „Cercul" (Platon) — Mariana Leahu. 8) „Cercul..." și-a intitulat regizorul japonez Kinugasa unul din filmele sale (nom.) — Alt nume al lui Ra. 9) Apă stătătoare — Udrea Stanciu — Colonel (presc.). 10) Stînjenel — Din volumul intitulat „Poezie neîntreruptă" de Virgil Teodorescu reținem poezia „Penumbra cercului...". 11) În duet! — Poet bulgar, autorul volumului de versuri „Închiderea cercului" (Dimităr).

Dicționar: TET, NAR, CCD, LEMĂ, ARO, LAM, TIMOL, IUGA, RIE, COL.

VIOREL NAGHI
Arad

VALENȚE

ORIZONTAL: 1) Voie bună. 2) Acțiune dusă pînă în pînzele albe — Trage la ham. 3) Rău la inimă — Materie albă... de uz decorativ, dezvoltată în interiorul unor scoici. 4) Preschimbați în mărunțiș — Trecutul... simplu (reg.). 5) Răstimp! — Realizează produse de certă valoare. 6) Este întîlnit în provincie — Leșin! — Unicat ... în dublu exemplar! 7) Fotografie alb-negru — Tocită la mijloc! 8) Jumătatea lunii! — Număr prim (fem.). 9) Ca o lovitură directă ... dar nepericuloasă. 10) Principiul inerției.

VERTICAL: 1) Unitate de alimentație publică de categoria I. 2) Bunăstare personală care ne face să ne simțim fericiți — Cupa Europei! 3) Recul! — Termen de comparație — Gen de comunicare verbală. 4) Concurentă la greutate — Ramură sportivă de frunte (pl.). 5) Generator de tensiune — Avocat de frunte! 6) Casă... centrală — A pune la inimă. 7) E ceva de dorit. 8) Ieșit din formă — Cel îmbrăcat... în halat! 9) Scoate puțin... din nimic! — Document istoric — Arbitrat la tușă! 10) Foarte bună la învățătură.

Dicționar: LUD.

GEORGE ARVINTE
Adjud

CINCI PARODII de Florin Vasiliu

GHEORGHE AZAP :

„Roxana, Roxana, Roxana"
(Editura „Albatros", 1978)

Scrisoare

(răspunsul Roxanei)

Scrisoare cu scrisoare, șaptesprezece-n dungă
Și-un epilog ghibaci în strună și în iamb
Treceu-le-am prin scoarță, cum oile prin strungă
Gustîndu-le mirozna, cu iz de ditiramb.

Apoi treizeci de cînturi. Tînjești ilimitat!
Se vor fi vrut sonete? Oricum, de calci pe-o urmă
Bătută-n Canțonier, musai să fii bărbat,
C-asemeni lui și ție, iubirea ta se curmă...

Te bîntuie-ndoiala, dar știre-ți dau c-o capsă
A detonat în mintea-mi închisă c-un zăvor,
Pe care-ai scris Roxana... Și-acuma, drept răsplată
Mă deturnez de tine. Sînt liberă și... zbor.

Îți mai aud teorba: m-acuzi de amnezie:
Evlavioase slove ce le-ai fi vrut cărare...
Da-n ploaia de misive se mai putea și scrie?
Că tot jelind ajuns-ai pe „Albatros" călare...

Încerci cu măiestrie de bard covîrșitor
În mine să propagi poezia ta abstractă:
Visăm sau viceversa... ceva amăgitor;
Să știi că în iubire sînt autodidactă

Ierni pot să se topească. Și... primăveri încalte.
Geaba îți guduri versuri de tabion scrobit.
Mă gîdilă de-o vreme chemarea în spre alte
Tărîmuri unde gratis iubirea-mi s-o comit.

Scoltu-ți-ai azbuchea, împătimit scripcar
Cu-o ubicuitate ce țărmuie-n neant.
Te plîngi de elocință? Nu-ți zburdă versul? Dar
Uiți că perspicienta nu mi-a căzut pe cant...

De-aceea este timpul să pleci. Bejenărește!
Încalecă-ți aizbergul, te albă-n grijă veacul!
Că prin tipografii — eu nu accept, firește —
Cu mine să te dai, etanș, de-a berbeleacul...

NEGOIȚĂ IRIMIE :

„Ramură solară"
(Editura „Albatros", 1978)

Spre-o tablă de materii

Mă bîntuie-un coșmar de întrebări inverse
De parcă Nuștiucine m-a uns cu mandragoră
Îmi biciuie-encefalul sufixele perverse
Scăpate din gramatici de-o darnică Pandoră.

Prin-zarea largă zboară fantastice vedenii
Sînt numere de pagini dintr-un abecedar;
Trișor perfectul simplu conjugă paraxenii.
Ne vom muta iubito-ntr-un cosmic dodecar...

Deposedați de spațiu, pe-un crug miraculos
Vom croșeta sintaxe, cuminți precum bucherii:
Un adjectiv pe față și un adverb pe dos
Iar Cronos ne va duce spre-o tablă de materii...

ION NOJA :

„Poduri suspendate"
(Editura „Dacia", Cluj, 1979)

Sub poduri suspendate

Ehei bătrîne meșter de-arome boreale
Mimoză senzitivă la toți nervii planetei
Ți-ai zăvorit caverna de vise minerale
Și-ți mistui naufragiul în fundul țigaretei.

Stai rezemat de-o spaimă, și-un zîmbet coroziv
Ți-a înghețat pe buze, ca-ntr-un sărut buimac
Ai aerul candorii dintr-un tablou naiv
A cărui ramă blondă a încolțit spanac.

Te-a părăsit iubita? E un păcat minor.
Nu echilibrul lumii-i rostogolit în praf.
Și-a deturnat destinul cu vreun... depanator?
Rămîi oglinda vieții... eternul fotograf.

Desprinde-te cîinește din jocul demoniac
În care frica morții dulos te-a viclenit.
Sfidează amăgirea cu ceai de portolac
Și-osifică fantoma ce te-a împătimit.

De nu, biet truver fi-vei sortit a rătăci
Privind cum burta nopții tot ronțăie păcate
Te-or fulgera obsesii dup-o fecioară, și
Te-or lătra cîini sintetici sub poduri suspendate...

ADRIAN PĂUNESCU :

„Opinia mea"

(Flacăra 1981)

Flacăra mea

*„Eu sînt lucrătorul cinstit și tenace
Măreață mi-i fapta și truda mi-i grea
De-aceea eu am despre tot ce se face
Opinia mea !"*

Eu sînt truditorul statornic la far
Veghind ca lumină etern să ne dea
E faptă măreață, efort temerar
La flacăra mea!

Răsar faruri la nord, răsărit și apus
Și-n sud e mai mare întrecerea
Pe viață și moarte mă-nalț tot mai sus
Cu flacăra mea!

Le respect că de veghe și-acolo-s confrați
Schimbi un bec ars, un fitil, altceva
Se-aprind și scîntei, sîntem doar... bărbați
La flacăra mea!

Mă-nfruntă cu fală doar cel din Constanța
Cu-o linie suplă și-o viziune de stea
Eu însă rămîn neclintit, nu-mi pierd speranța
În flacăra mea!

Cît despre surse unii merg pe alco'l
Fiecare să-și toarne ceea ce vrea
Eu port în vine de la Birca... petrol
Pentru flacăra mea!

Nord și Sud? Nu mi-e gîndul la poli
Ecuatorul încins e condiția mea
Căci din miezu-i ardent am smuls eu drept simbol
Însăși flacăra mea!

De-ar fi să dispară-n eclipsă totală
Și soare și lună și stele, ei da!
Contați cu ardoarea voastră vitală
În flacăra mea!

Nu cumpăr chibrituri de felu-mi deloc
Brichetă? Eu însumi văpaie-s de stea
De-i cazul la vreunu-n dispreț să-i dau... foc
Am flacăra mea!

Duc o lipsă acută doar de fitile
Lipsesc de pe piață și tare aș vrea
Să-mi cumpere-oricine măcar două kile
Pentru flacăra mea!

HORIA ZILIERU :

„Umbra paradisului"

(Junimea, Iași, 1970)

Elegie

(avatariile prințului trist)

Craniu marsupial, Orfeu pe tavă
și-un dicționar sanscrit, natură moartă;
un madrigal pisat, plîns în octavă
de-un cerșetor hindus la tine-n poartă.

Străbunt imens în bezna-naripată
ce tunde elegii de liturghie,
în noaptea asasină și turbată
ce plouă vreascuri peste bagdadie.

Culegi cu-aspiratorul de pe boltă
rubine fierte-n mlaștini transcendente.
Olimpu-n piscuri sure se revoltă,
prohoduri cîntă harfele demente.

Noaptea rodește visuri funerare,
mușcatele se-nbată-n ceasuri sfinte,
atomi năuci se spînzură-n altare
în miez de basm spoit cu oseminte.

Truveri iviți din racle ancestrale
merg în derivă spre orgii polare,
cîntînd pe coapse de amurguri pale
sonata de hipnoze la amnare.

Tu gîdili cosmosu-ntre sîni de stele
cînd dragostea-n cădelniți arde ore
pierdute-n catedrale de dantele
departe pe tărîmuri madrepore.

Și-n „umbra paradisului", retortă
de visuri, galaxii, heruvi, femure,
chimvale, cranii, meteori, cohortă
de narcoze-n care-un alchimist de jure

distilă aventuri de evantaie bete
și dansuri de himere vagabonde,
un greiere... morfinoman, de sete
s-a sinucis cu-n țoi de-otrăvuri blonde.

O vînătoare de sturioni

Ce-ar fi să-ți cadă în cîrligul undiței o namilă de pește?!...

Ca unul cuprins cîteodată subit de patima de a învăța... rima să înoate, mi-am dorit nespus să văd cu ochii mei o pescărească adevărată. Adică, să particip, direct și nemijlocit, la cea mai palpitantă lecție de pescuit: la o partidă de vînat sturioni. Prilejul ni s-a oferit mai repede decît ne așteptam, cînd, după două ore de mers non-stop cu o „rapidă", am descins la Sfîntu Gheorghe-deltă.

Era într-o dimineață limpede de toamnă, cu un soare incredibil de roșu, ieșit parcă din adîncurile mării. Dinspre larg adia o briză ușoară. Cuterul pe care ne-am îmbarcat se numește „Rechinul". Semănînd mai degrabă cu o bătrînă carapace pierdută în necuprinsul albastru-străveziu, el trage vîrtos la pupă o cohortă de bărci cu 30 de carmacari. Oameni ai mării. La prima vedere ei par niște simpli pescari. Și chiar și sînt. Însă, cu deosebirea că s-au specializat anume în vînarea morunilor și nisetrilor. Meseria lor e grea, plină de neprevăzut. „O dată — ne povestește Axenia Dumitriu, șefa tuturor pescarilor din „Sfîntu" — ca din senin, brusc, s-a pornit furtuna. Valurile mării se ridicaseră la cîțiva metri înălțime, iar vizibilitatea se redusese aproape la zero. Cuterului i-a fost imposibil să-i „culeagă" repede pe toți carmacarii de la locurile unde lucrau. Patru oameni n-au mai putut fi recuperați și hula i-a atras în larg, cu barcă cu tot. I-am căutat, după furtună, cu toate mijloacele, inclusiv cu helicopterele, și abia a patra zi i-am găsit, bieții de ei, total istoviți, mai mult morți decît vii. Nu și-au pierdut însă cumpătul. Și nici speranța. Și acum iată, sînt aici, din nou, la datorie... Mai dîrzi, parcă mai căliți ca oricînd".

Luați cu vorba, aproape că n-am observat cum, rînd pe rînd, lotcile s-au dezlegat de cuter și și-au ocupat fiecare locurile dinainte stabilite, cam la o milă-două distanță între ele. În tricourile lor vărgate și cu șorțuri de protecție la brîu, ei au intrat tăcuți în dispozitivul de lucru. Cuterul nostru rămîne undeva, la mijloc, în derivă. Prin stația-radio se ține legătura cu uscatul, peste pustiul albastru de apă.

Un vînt rece bate dinspre sud și valuri tot mai mari se sparg înspumate de țărm. Devin al patrulea om în barca 512, pe care operează brigadierul Simion Șmira, Ion Babencu și Dumitru Painschi, și vînătoarea la carmace a început. Am învățat pe loc cîteva lucruri, ca să pot să mă descurc, anume că prinderea sturionilor se face nu cu nada, la momeală, cum îmi închipuiam eu la început, ci cu ajutorul cîrligelor de oțel numite carmace, lungi de 12—14 centimetri și groase de 0,5 cm, încovoiate ca secera și foarte ascuțite la vîrf. Mi s-a arătat că fiecare cîrlig este legat de cîte o sfoară de 60—70 cm. La rîndul lor, sforile astea sînt prinse cu celălalt capăt de o frînghie, la distanța de 35 cm una de alta. O instalație întreagă este alcătuită din aproape 10—12 mii de carmace, are lungimea de 2—3 km și se ancorează zdravăn, din loc în loc, pe mai multe rînduri de pari înfipți în mîlul ori nisipul de pe fundul mării, pe țărmul din imediata apropiere a brațului fluvial, constituind capcana cea mai de temut. Este cursa pe care sturionii, în căutarea hranei și a unei treceri spre locurile de depunere a icrelor, n-o pot evita. Apropiindu-se de țărmul deltei, apele tulburate de revărsarea fluviului le iau vederea. Morunul, nisetrul sau păstruga, trecînd în plină viteză pe lîngă car-

macele nevăzute, acestea îi agață și le pătrund prin pielea moale, catifelată. Zvîrcolirile lor devin fatale: alte și alte cîrlige li se înfig adînc în carne. Prada se zbate cît se zbate, pînă obosește, se liniștește apoi, așteptînd, de cele mai multe ori zadarnic, o șansă de scăpare...

Controlăm cîrlig cu cîrlig de aproape două ore. Rar se încumetă careva să scoată o vorbă. Doar din cînd în cînd, cîte o comandă scurtă se aude mai tare ca mugetul mării. Trăgînd de frînghie, Simion Șmira, bărbatul acesta vînjos, în puterea vîrstei cu șapca dată șmecherește pe-o parte, saltă sforile cu carmace din adîncul apei pînă la suprafață și, după ce le privește atent le lasă să cadă, plescăind înapoi. Deodată, ne dă de înțeles că la mînă simte o mare greutate. E semn că în carmace se află ceva. Ca la o comandă, Babencu și Painachi îi sar în ajutor și, în timp ce pe mine mă cuprinde ușor fiorul, toți trei trag, și trag vîrtos de sforile alăturate pînă ce spinarea uriașului pește apare din valuri: un morun de peste o sută de kilograme.

Lupta cu prada devine inegală, chiar dramatică. Trei lovituri puternice, țintuite abil în creștetul capului cu un mai de lemn, îi sparg țeasta. Pete din ce în ce mai mari, roșii, apar la suprafața apei. Încă vreo cîteva zvîcnituri, și peștele cedează. Ridicatul lui în barcă este acum treaba cea mai anevoioasă. O adevărată probă de măiestrie. Întîi, se răstoarnă capul morunului peste marginea bărcii care se înclină mult, pe-o parte, gata-gata să se răstoarne, apoi restul corpului alunecă aproape singur în interior. Și, în sfîrșit, revenim la linia de plutire. Abia acum peștele e definitiv al nostru.

Un semnal spre cuterul aflat în derivă și vestea se transmite imediat, prin stația-radio, la baza de pe uscat. Așa-i înțelegerea.

Echipajul brigăzii nr. 2, condus de brigadierul Gheorghe Dimache și din care fac parte carmacarii Iacob și Stelian Sidorenco, a fost mai norocos. El a prins un morun de 124 kilograme...

Cu toate astea, astăzi nu a fost o zi bună. Axenia Dumitriu, femeia aceasta destoinică, aflată în fruntea celor 110 bărbați pescari, s-a manifestat, totuși, optimistă în privința realizării planului la pescuitul sturionilor. Ne-a spus că, deși campania e abia la început, au fost zile cînd cele trei echipe de carmacari au prins și peste 2,5 tone de moruni, nisetri și păstrugi. Într-un moment de răgaz, atunci cînd se pregătea să primească raportul de zi, ne-a destăinuit și cîteva din necazurile cu care se confruntă în ultima vreme: Traulerele „Marea" și „Marea Neagră", specializate în pescuitul maritim în larg, și-au făcut un prost și foarte dăunător obicei de a da iama prin zona carmacelor. Aceste raiduri nepermise, făcute noaptea aproape de țărm, le-a distrus instalații în valoare de peste o sută de mii de lei. Dauna este însă mult mai mare deoarece, lansîndu-și aici plasele, ele au „curățit" locul de microfauna și flora propice atragerii sturionilor. Din această cauză producția piscicolă va avea de suferit. Refacerea mediului ambiant se face foarte greu.

Din păcate, producția de sturioni scade de la an la an. O dată cu ea scade și numărul acelora care îndrăgesc greaua îndeletnicire a pescuitului la carmace. Aici, la Sfîntu Gheorghe, nu se știe nimic ce s-a întîmplat cu proiectata stație de produs puiet de sturioni. Și nici cu lifturile preconizate să urce acești prețioși pești spre zonele de reproducere, de dincolo de Porțile de Fier... Iar pescarii îmbătrînesc.

Revenim în micul port pescăresc, la vremea amiezii, purtați de același cuter condus cu măiestrie de căpitanul David Moldoveanu. La intrarea pe brațul fluvial ne iese în întîmpinare remorcherul „Somona". La timonă se află căpitanul Hristru Dumitriu, soțul Axeniei, ajutorul ei cel mai de nădejde, care tocmai acum trage spre cherhana un convoi de bărci încărcate ochi, mai ales cu rizeapcă. Pescarii se întorc de la Buival sau Ciotnic, din zona cu taliene de la Moreana, Jalob și Banoc, de acolo de unde, se pare, șansa le-a surîs mai mult. Asta o simt pînă și păsările cerului. Și nu numai ele.

Dinspre prundiș, străbate pînă la noi țipătul ascuțit al pescărușilor, vîntul de sud-est rostogolește în urmă valurile mării și le sparge bubuind de țărmul înspumat. Undeva, pe covertă, stau și mă gîndesc. Nu la carmace. Nici la morunii aceia frumoși, de peste 1,5 m lungime, ci — unde credeți?! — la... undița mea cu rîma care nu mai vrea să înoate.

Mă gîndesc și visez un pește ceva mai mic de... o sută de kile...

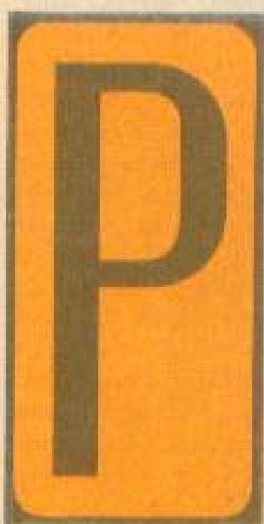
MIHAI STĂNESCU

Foto : SPIREA TOMESCU

O iubire imposibilă

Povestea pe care vrem s-o reinviem în paginile de față — o poveste de dragoste, de bună seamă cum s-ar fi dezvoltat ea, (între cel ce era destinat tronului împestrițatei împărății Austro-Ungare, și fata unui modest notar de sat, de undeva de la poalele Apusenilor), de n-ar fi fost mai puternice opreliștile sociale, de castă decît sentimentele erotice — a început în urmă cu trei sferturi de secol. Ca să fim exacți, în limitele unei acurateți istorice, pe care ne-o propunem, în vara anului 1909. Așa cum se întîmplă îndeobște, cînd unul dintre cei doi implicați într-o legătură sentimentală e investit cu înalte răspunderi sociale, povestea de dragoste se consumă pe un fundal politico-social deloc indiferent la starea civilă a protagoniștilor. Iar cînd pe unul dintre ei îl mai și cheamă Franeisc-Ferdinand, moștenitorul de tron al lui Franz Iosef...

Privighetoarea Ardealului

La începutul lunii iunie, cu puțin timp înainte de așteptata vizită a lui Francisc-Ferdinand la Sinaia, în toate localitățile unde se vorbea strămoșeasca limbă maternă a românilor, indiferent de împărăția care stăpînea provincia respectivă, aveau loc festivități prilejuite de comemorarea a douăzeci de ani de la moartea lui Mihai Eminescu. Și la Arad evenimentul se transformă într-o sărbătoare a sufletului românesc. De cîțiva ani o animatoare a unor astfel de evenimente devenise aici Marilina Bocu, o „regățeancă", fiica primarului George Manolescu din Sinaia, căsătorită cu Sever Bocu, directorul ziarului *Tribuna* din Arad. Pe la mijlocul serbării, ne spune un martor ocular, Ion Rusu Abrudeanu, cel ce avea să se ocupe mai mult de această iubire imposibilă, „o fată frumoasă, zglobie și plină de grație, tip de romîncă răsărită de la poalele munților Apuseni ai Transilvaniei, se ridică mîndră și trupeșă, toată parcă numai un suflet și cu glas-suav, cam tremurat, dar cald și mișcător, declamă simbolica *Doină* a nemuritorului Eminescu... Fiori de înflăcărare comunicativă străbătură în clipa aceea toată mulțimea celor cîteva sute de români prezenți, iar din ochii divini ai aceleia, care evocase durerea și idealul unui neam întreg, cu o privire mîndră, cruntă, aspră și necruțătoare curgeau picături de lacrimi sfinte: Melania Ionescu plîngea durerile seculare ale neamului românesc."

Melania și Lucreția Ionescu, fiicele notarului George Ionescu din comuna Ciuciu, o localitate situată pe drumul dintre Arad și Brad, erau vestite în tot Ardealul și chiar în societatea intelectualilor de la Budapesta, nu numai pentru frumusețea lor fizică, ce se distingea prin trăsături simple dar de o mare finețe și armonie, dar și prin alesele lor simțăminte românești.

Tatăl lor, George Ionescu, era mezinul unei familii cu patru copii iar povestea moșului său era asemănătoare, în multe privințe, cu soarta mai tuturor bărbaților din rîndul românilor aflați sub supușenie împărătească. Continuu persecutate, umilite și condamnate la neștiință de carte, elementele dornice de învățătură — și care aveau și posibilitatea materială necesară acestei împliniri — nu găseau refugiu decît în școalele de popie, adică acolo unde nu se învăța altceva decît ceaslovul, triodul, cazania și cîntul bisericesc. Și, ca mulți din rîndurile cinului său, preotul Dumitru Ionescu din Semlac a știut să sădească în sufletele vlăstarelor sale nu numai setea de carte, dar și sămînța care face nepieritoare stirpea unei nații. La fel ca majoritatea cărturarilor ardeleni, care au crescut și învățat cu *prescura*, îmbrățișînd apoi cariera în magistratură, în medicină sau administrație așa le-a fost soarta și fiilor lui Dumitru Ionescu. Și, ca un copac care-și adaugă, de la an la an, noi dimensiuni în măreție, fetele lui George Ionescu n-au rămas în afara școlii. Melania, fata cea mai mare a notarului, s-a născut la 18 iulie în anul 1889, anul tragediei de la Mayerling. Elevă studioasă, încă de la început, a învățat buchiile românești mai întîi la școala confesională din Ciuciu și apoi la cea din Hălmagiu. Apoi o aflăm, timp de doi ani, la liceul român din Beiuș, ca internă a institutului Pavelian, numit astfel după întemeietorul lui, episcopul Mihail Pavel. În sfîrșit, ca să învețe maghiara și germana trecu, ultimii patru ani de învățătură, la școala de fete a călugărițelor catolice *Notre dame de Sion* din Timișoara.

La fel ca și surorile sale, fete cu carte, de asemenea, Melania nu se simțea în largul ei decît în mijlocul societății românești din Arad, unde pulsa o puternică comuniune sufletească. Așa cum se dovedea și acum la comemorarea lui Mihai Eminescu. *Doina* declamată de Melania Ionescu era — în împrejurările de atunci — un fel de izbăvire sufletească a românilor persecutați de nedreptățile istoriei. Toți își simțeau privirile încețoșate de emoție iar femeile nu-și puteau stăpîni lacrimile. Într-o astfel de stare era și Marilina Bocu, animatoarea acestei serbări. Și ea, îi propuse, în starea de exaltare pe care o trăia, s-o însoțească peste munți, la tatăl ei, la Sinaia unde era așteptat Francisc-Ferdinand. Fericita ocazie nu putea fi refuzată. Pentru prima oară Melania Ionescu avea să treacă munții în țara care purta numele neamului ei.

Kronprințul și iluziile românilor ardeleni

După moartea, în condiții misterioase, a arhiducelui Rudolf, în tragedia de la castelul de vînătoare de la Mayerling, — sinucidere sau asasinat politic? — a fost

proclamat ca moştenitor Carol Ludovic, fratele împăratului Franz Iosef. În 1896, acesta se grăbi să moară cu două decenii înaintea celui pe care era destinat să-l moştenească şi prerogativele trecură asupra fiului său, Francisc-Ferdinand d'Este, cunoscut mai bine sub numele de Francisc-Ferdinand. Ca mai toţi habsburgii şi în acest vlăstar navigau semnele unei anormalităţi, a unei degenerescenţe proprii clanului său cu „singe albastru". Cei ce aveau să se ocupe de biografia victimei asasinatului de la Saraievo, de la 1914, pretextul folosit de Austro-Ungaria pentru declanşarea a ceea ce avea să fie prima conflagraţie mondială, ne-au lăsat numeroase mărturii despre firea sa. Avea, ni se spune, dese izbucniri de furie şi aceste simptome prevesteau o probabilă tulburare a minţii sau o paralizie generală. Temperamentul său era definit de o evidentă lipsă de echilibru, un sentimentalism accentuat şi o exagerată uitare de sine în faţa frumuseţii feminine. Dintr-o asemenea morbidă lipsă de echilibru avea să se nască şi căsătoria sa morganatică cu contesa Sofia Chotek.

Mult mai interesante pentru istoria politică a epocii aveau să fie însă atitudinile publice ale potenţialului împărat. Arhiducele Francisc-Ferdinand vedea cum sistemul de guvernare al unchiului său împinge imperiul la un dezastru inevitabil, iar cauza acestei catastrofe el o identificase cu creşterea ponderei oligarhiei maghiare în administrarea bicefalei împărăţii. Încă din anul 1895 el îi spunea adjunctului imperial, Margutti, că singura salvare ar fi o nouă constituţie după modelul Statelor Unite ale Americii iar la replica interlocutorului său cum că nobilimea maghiară nu va ceda atît de uşor să se lipsească de privilegiile cîştigate moştenitorul tronului răspunse scurt: „Atunci vom face apel la forţă!".

Că nu erau simple vorbe de paradă, că adică avea intenţia să traducă în fapt ceea ce preconiza acum, în aşteptarea de a deveni împărat, este neîndoios. Fire iezuită el lăsa pe de o parte suveranului impresia că va fi un bun monarh — în accepţiunea unchiului, se înţelege — şi cu discreţia şi îndîrjirea care-l caracterizau se puse pe lucru. Numeroşi fideli cauzei sale fură recrutaţi dintre naţionalităţi. Aurel C. Popovici, braşoveanul Alexandru Vaida-Voevod, Miron Cristea, episcopul ortodox al eparhiei Caransebeşului, Augustin Bunea, canonic de Blaj şi membru al Academiei Române — iată doar cîţiva cuceriţi de doctrina politică a Kronprinţului. Primii doi erau ministeriabili în guvernul viitorului împărat Franţ al II-lea, cum intenţiona Francisc-Ferdinand să se numească după încoronare.

Popularitatea lui crescu repede în sînul naţionalităţii române şi Aurel C. Popovici nu numai că avea să fie unul dintre ferventii propagandişti ai acestuia dar şi — indiscutabil — ideologul federalizării proiectate. El fusese membru fondator al „Ligii studenţeşti" şi autorul unei viguroase cărţi tipărită în martie 1892 şi adresată — graţie circulaţiei asigurată ei prin publicarea în româneşte, franţuzeşte, nemţeşte, englezeşte şi italieneşte — întregii Europe. Titlul ei exact era: „Chestiunea română în Transilvania şi Ungaria. Replica junimei academice române din Transilvania şi Ungaria la «răspunsul» dat de junimea academică maghiară Memoriului studenţilor universitari din România. Cu o hartă etnografică a Austro-Ungariei şi României". Din cauza acestei lucrări fusese condamnat la 4 ani de temniţă şi se salvă refugiindu-se, pentru un timp, în vechiul regat. La începutul anului 1906 vedea lumina tiparului la Leipzig cartea sa fundamentală, cunoscută în româneşte mai ales sub titlul: „Statele Unite ale Austriei Mari". Lucrarea a avut un uriaş ecou european ceea ce l-a făcut pe Nicolae Iorga să judece, în ciuda unor rezerve esenţiale asupra cărţii, elogios personalitatea autorului ei: „Nicăieri nu va găsi cineva adunate cu atîta străduinţă informaţiuni aşa de felurite, aşa de cu gust puse la o parte, ca în volumul de acum al cugetătorului politic ardelean. O astfel de lucrare poate sluji de temei unei literaturi polemice întregi, pe acest teren. În al doilea rînd, este atîta putere de a frămînta acest mare subiect, de a rîndui şi folosi atîtea ştiri de atîtea feluri, culese din atîtea locuri, este atîta energie de stil, care arată un scriitor de chemare, încît aceste însuşiri, care au cîştigat d-lui Popovici stima străinilor şi chiar a duşmanilor sistemului şi teoriei sale, trebuie să-i asigure recunoştinţa noastră fiindcă s-a impus astfel încă un nume românesc atenţiei publicului celui mare al Europei".

La Viena cartea făcu o senzaţie deosebită. Să cităm un fragment din articolul de fond consacrat de ziarul *Reichpost* din 4 martie 1906, acestui eveniment politic, cum devenise evenimentul editorial: „Nu ştim dacă conducătorii statului nostru vor avea curajul să întreprindă o astfel de reconstrucţie a Marii Austrii, — dar ştim că o mînă puternică ar fi încă în stare s-o realizeze. Se va găsi oare omul puternic pe care-l doreşte ţara? — E vremea să vie, — ca să nu fie prea tîrziu..."

Un astfel de om al providenţei se credea a fi Francisc-Ferdinand. Să observăm, fie şi în treacăt, că ideologia lui Aurel C. Popovici nu trebuie confundată cu programul unei viitoare administraţii preconizată de prinţul moştenitor. Acesta dorea să slăbească puterea regatului maghiar prin fărîmiţarea administrativă a împărăţiei — în care, practic, aceste puteri locale, provinciale să fie minime — pentru a întări puterea centrală a împăratului. Ceea ce trebuie să reţinem aici însă e că puţini — chiar şi dintre intimii săi — ştiau atunci de astfel de planuri despotice şi cei mai mulţi dintre adepţii săi se strînseseră în jurul lui cu speranţa că prin el emanciparea naţionalităţilor de sub oligarhia maghiară

se va realiza. În afara lui Aurel C. Popovici, Alexandru Vaida-Voevod, după ce a fost ales deputat în parlamentul budapestan, intră în cercul intimilor viitorului împărat și ei fură aceia care lărgiră, zi de zi, cercul partizanilor principiului federalizării în rîndurile românilor din împărăție. Simpatia pentru Franz-Ferdinand, cu care românii ardeleni ajunseseră să identifice speranțele lor de eliberare națională, crescu vertiginos mai ales datorită capacitării — cum se spune astăzi cu un cuvînt barbar — a unora dintre fruntașii bisericii ortodoxe, instituția cu un uriaș prestigiu în rîndurile populației. (Despre întîlnirea conspirativă dintre arhiduce și fruntașii românilor ardeleni, am referit pe larg în cartea „*Toamna pătimirii noastre*", Editura Eminescu, 1980).

Propaganda pe care o desfășurau noii prozeliți ai prințului de coroană trecu repede Carpații și, cu puțin timp înaintea vizitei lui Franz-Ferdinand în România, ei începură presiuni asupra fruntașilor politici din țară pentru a-i asigura moștenitorului la tron o călduroasă ospitalitate. Augustin Bunea îi adresează lui Nicolae Iorga o scrisoare în care-l imploră pe marele nostru istoric să-și unească eforturile în această direcție: „De aceea — transcriem dintr-un facsimil ultima parte a acestei scrisori — este un act de prudență politică, ca arhiducelui să(i) se facă cea mai călduroasă, cea mai strălucită primire pe pămîntul României, așa cum nu s-a făcut nimănui pînă acum. (Împăratului Franz-Iosef, care ne vizitase doi ani după pronunțarea monstruoasei sentințe de condamnare a *memorandiștilor*, la 1896, cu ocazia inaugurării unor lucrări pentru navigație la Porțile de Fier, i se făcuse o primire rece de către opinia noastră publică — n.n.). Deci, te rog, cu toată dragostea ce o am pentru tine și pentru neamul românesc, să pui în cumpănă toată autoritatea ta și să împiedici ca mișcarea frumoasă de simpatie pentru (țara sau Transilvania, cum pare din facsimil — n.n.) să nu se amestece cu chestia primirii arhiducelui, ci fiecare să se desfășoare independent una de alta precum pretinde demnitatea și interesul poporului românesc... Deie Dumnezeu ca arhiducele să se întoarcă de pre pămîntul României întărit în simpatiile și iubirea ce le poartă în inima sa pentru românime..."

Înainte de a transcrie răspunsul public dat de inflexibilul savant și luptător, care era încă de la acea dată Nicolae Iorga (el împlinea la 5 iunie 38 de ani) să transcriem — pentru a realiza dimensiunile simpatiilor politice cu care era privit și în vechiul regat arhiducele — un fragment din articolul publicat de *Viitorul*, oficiosul guvernamental (partidul liberal condus de Ion I.C. Brătianu se afla la putere în acel timp): „Prin întreaga sa făptură morală și prin toată plămădeala spiritului său arhiducele Francisc-Ferdinand era făcut să ne înțeleagă și înțelegîndu-ne să ne judece cu dreptate și bună inimă. El este un om care va fi într-o zi, mai mult decît un domnitor: un călăuzitor. Mai mult decît un călăuzitor: un îndreptător."

Aluzia finală era transparentă: de la viitoarea domnie se aștepta îndreptarea stării populației române din Transilvania. Nicolae Iorga, cel ce ca luptător retrăia nu numai cu sufletul dar și cu inteligența sa scăpărătoare toate dramele și toate experiențele noastre istorice nu putea să fie sedus de iluzorii speranțe. Prin articolul *Două politice în viața românilor de dincolo*, publicat în *Neamul Românesc* — din 21 iunie 1909 îi răspundea indirect și lui Augustin Bunea: „Cum va fi primit arhiducele Francisc-Ferdinand, au întrebat unii. Ba s-a găsit chiar cine să dea sfaturi ca nu cumva un incident străin de vizită și de legăturile obișnuite între două state «aliate» să înrîurească primirea pe care arhiducele, în calitatea sa oficială, în calitatea de prieten *cunoscut* al românilor, dar mai ales în calitatea de oaspete al nostru are dreptul s-o aștepte.

Să nu-și facă gînduri diplomații țării și ai nației: în România este un singur fel de a primi și anume acela de a primi foarte bine." Dar Iorga, conștiința lucidă a epocii și a neamului său, nu putea să nu pună lucrurile la punct, chiar cu riscul de a atinge susceptibilități de protocol sau de tainice legături politice: „Cînd românii, cu toate jertfele lor din 1848, au fost dați la 1867, «fără frază», pe mîna ungurilor, durerea lor a protestat. Și un om sincer de la Viena le-a spus verde: «Nu sunteți un factor politic, nu ne-am hotărît pentru dumneavoastră.»

Aici este nodul întregii chestiuni. Vom fi tari, se va hotărî despre noi cu noi, vom fi slabi se va hotărî, ca și pînă acum, despre noi fără noi.

Chestia românească nu este o chestiune de alianțe, de prietenii, de bunăvoințe. Ci, ca orice chestie politică astăzi, chestie de forță. Și mă întreb atunci: Ce s-a făcut dincolo ca să fim mai tari? Prea puțin va recunoaște oricine. Și dacă este așa, decît cu flori în mînă la marginea drumului, mai bine acasă la muncă!"

Pentru un timp Iorga predica—încă în pustiu...

„Tot Bucureștiul" e la Sinaia

În zilele premergătoare vizitei înaltului personaj habsburgic, la Sinaia se mutase toată „lumea bună" a Bucureștiului. Și nu erau chiar neglijabile personajele care popu-

lan, alături de oamenii politici, membrii guvernului, sau fruntași ardeleni refugiați în regat, orășelul care începuse să se înfiripe de mai bine de trei decenii în preajma Peleșului, reședința regală de vară.

Se înțelege că într-o societate atît de simandicoasă cum era cea a Bucureștiului de la începutul acestui secol, mutată pentru cîteva zile în Sinaia, modesta fată de Ardeal ar fi trecut poate neobservată dacă nu i-ar fi fost gazdă primarul orașului, George Manolescu, tatăl protectoarei sale Marilina Bocu. Casa primarului era una dintre adresele unde se întîlneau cu predilecție bucureștenii veniți să asigure primirea Kronprințului austriac și repede avea să strălucească în acest salon Melania Ionescu. Portul său, delicatețea sufletească, talentul de recitatoare și, nu în ultimul rînd, frumusețea sa sănătoasă, cu obrajii care refuzau retușurile sulimanurilor o făcură repede o podoabă a salonului găzduit de primarul Sinaiei. Desigur că unei grații native, ca și a unei purtări pline de tact datora Melania simpatia unanimă de care era înconjurată, chiar și de frumusețile înaltei societăți bucureștene, care n-o pizmuiau poate pentru faptul că fata era de o obîrșie modestă și astfel nu avea cum să le surclaseze. Numai că nu ele, femeile, erau chemate să stabilească ierarhiile frumuseții lor...

Multe și felurite informații despre viața românilor ardeleni vroiau să afle oaspeții primarului și, desigur, povestirile Melaniei aveau să tulbure auditoriul. Printre ele s-a aflat, neîndoios, și cea despre un obicei tradițional din Hălmagiu, Tîrgul sărutului. În această comună, întinsă în poalele muntelui Găina, unde anual se desfășoară Tîrgul de fete, se petrecea de Sîn Toader o întîmplare, căreia i-ar spune azi Poetul Tîrgul sărutului. În această zi de bîlci vin toate nevestele tinere din comunele învecinate,și Ciuciu se află printre ele, pentru a-și săruta rudele, cunoștințele și chiar pe străini dacă li se spune că sunt oameni de frunte și de omenie.

— Tîrgul Hălmagiului de la Sîn Toader — avea să repete Melania povestea pitorescului obicei de prin părțile ei — are o înfățișare neobișnuită prin buna dispoziție, rîsul și glumele, care formează caracteristica acestui bîlci. Dis-de-dimineață nevestele tinere din 50—60 de sate, foarte frumos gătite și cu cununile de mirese pe cap, în grup de cîte 2 și cîte 3, însoțite de soacrele lor, încep a umbla prin tîrg și cum întîlnesc rubedenii și cunoscuți, aleargă la ei și-i sărută, iar aceștia le cinstesc cu bani, fiecare după cum poate și îl trage inima. Cu străinii femeile noastre sînt în mare rezervă, căci a rămînea nesărutată este cea mai mare ocară. Cînd însă nevestele află că străinul este într-adevăr om de seamă și sînt asigurate că nu vor fi refuzate, atunci ele sărută și pe străin. După sărutat nevasta primește cinstea, adică banii, și ea mulțumește închinînd dintr-un ulcior cu vin. Cel sărutat dacă nu bea, sau se cade ște s-o facă înseamnă că o batjocorește pe femeie și pe ai ei. Lucruri nerușinate și certuri nu se nasc niciodată. Buna-cuviință și ordinea o păstrează chiar publicul, care e sever cu respectarea vechilor rînduieli. În privința originii acestui tîrg nu se știe nimic precis. Oamenii s-au pomenit cu această datină și o mențin din generație în generație. Cei mai bătrîni spun că tîrgul de sărutat de la Hălmagiu s-a statornicit încă de pe vremea năvălirii turcilor care, străbătînd pînă pe valea Crișului Alb, ar fi răpit o mulțime de femei creștine. După ani și ani unele dintre ele au reușit să scape de robie și întorcîndu-se acasă au sărutat de bucurie pe toți cunoscuții pe care i-au întîlnit iar aceștia i-au cinstit pentru vrednicia și dragostea lor față de limba și vatra strămoșească.

Povestind acest obicei străvechi, probabil o reminiscență din matriarhat, emoția ascultătorilor creștea vizibil. După o liniște prelungită musafirii primarului începeau glumele și multe dintre ele cereau, nici mai mult nici mai puțin, ca și în Sinaia să se statornicească un astfel de obicei.

Lăsînd gluma deoparte, să frunzărim împreună presa bucureșteană din acele zile. *Universul*, „cel mai mare ziar al românilor", cum avea el să se intituleze nu fără temei, dacă e să luăm ca singur criteriu tirajul, are pe prima pagină a numărului de duminică 30 iunie, stil vechi, două portrete în peniță, a înalților oaspeți, încadrate de un editorial și cîteva date biografice. După ce articolul de fond *Vizita moștenitorului* arată importanța pe care a atins-o România în concertul politic european, fapt dovedit și de vizita pe care o făcuse și moștenitorul Germaniei, se ocupă pe larg de evenimentul politico-diplomatic aflat în imediata perspectivă: „... sub sceptrul împărăției vecine își duc traiul milioane de frați de-ai noștri și soarta lor viitoare atîrnă foarte mult de puternica mînă a viitorului monarh. Arhiducele Francisc-Ferdinand e cunoscut ca un principe cu mari calități sufletești, și mai presus de toate prețuitor al liberei dezvoltări culturale a popoarelor. Într-însul își pun cele mai mari speranțe îndeosebi românii din monarhia austro-ungară și alipirea ce-i arată, inimile calde cu care-l întîmpină și îl aclamă, trebuie să-i spună, și să-l încredințeze despre mult mai multe și mai drepte lucruri, decît sub aceea pe care se poate să i le șoptească la ureche dușmanii acestui neam..."

Cotidianul *Adevărul*, din aceeași zi de duminică, consacră o analiză pertinentă doleanțelor pe care le au popoarele împărăției de la Franz-Ferdinand. Articolul, model de comentariu politic care rezistă și azi exigențelor, e semnat cu inițialele G.Gr. (probabil unul dintre frații Graur, corespondent al ziarului la Viena) și nu ne putem abține să nu cităm din el: „Un sistem care se bazează pe ideia că într-un stat o națiune (poate) să oprime pe celelalte, nu poate fi un

sistem al viitorului. Odată cu progresele națiunilor oprimate, el va fi sfărîmat. Este ceva analog cu ceea ce cred socialiștii în chestiunile sociale, cînd susțin că chiar dacă n-ar exista un partid social-democrat, evoluția va aduce cu sine ca sistemul, după care clasa burgheză oprimă pe cea proletară, va trebui să dispară. Și după cum astăzi vedem atîtea schimbări ce se fac în sensul viitoarei alcătuiri sociale, tot așa și din punctul de vedere național vedem în Austro-Ungaria multe fapte care se aseamănă mai mult cu ce se petrece în viitoarele „State Unite ale Austriei" ori viitoarea „Austrie Mare", cum vrem să-i zicem, decît cu ce ar trebui să se petreacă după gustul dualiștilor".

În același număr, în interiorul ziarului, sub semnătura M. Faust (M.S.Mohr), aflăm ce se crede „dincolo", nu mai departe de Brașov, oraș înstrăinat în Imperiul austro-ungar, despre această vizită. Un fruntaș al vieții culturale românești, care nu vrea să-și divulge numele, declară: „Vizita arhiducelui Francisc-Ferdinand n-are un rost politic, așa spun cei inițiați și așa o fi. Dar nu e mai puțin adevărat că în convorbirile pe care le va avea la Sinaia se vor atinge chestiuni care ne interesează pe noi românii. Arhiducele e cunoscut ca un mare amic al românilor. În toate ocaziunile a arătat prietenia ce ne-o păstrează. Nu se poate ca cercurile conducătoare din țară să nu se folosească de prilejul vizitei arhiducelui pentru a-i arăta care e situația românilor din Ungaria (...) Căci nu va trece mult și împrejurările îl vor aduce să fie în măsură de a traduce în fapte bunele intențiuni pe care i le cunoaștem". În același timp, o oficialitate maghiară, după ce afirmă că va fi o vizită pur protocolară, fără caracter politic, solicitată să-și exprime părerea despre intențiile românilor transilvăneni, stabiliți în regat, de a-i face arhiducelui manifestări de simpatie, răspunde: „Da, am auzit. Foarte frumos din partea acelor cetățeni unguri care vor face această manifestație. Dar de un lucru pot să te asigur: arhiducele nu va primi pe nici unul în audiență."

În timp ce cititorii români erau pe larg informați despre familia arhiducelui ca și despre simpatiile politice ale moștenitorului, trenul imperial înainta spre Sinaia. Autoritățile maghiare din Transilvania priveau cu crispare această vizită și o serie întreagă de măsuri polițienești au fost luate pentru a opri orice manifestație de simpatie față de arhiduce. Dacă la Blaj, în ciuda intervenției poliției, numeroșii locuitori care au invadat peronul gării au putut să-l salute pe Francisc-Ferdinand, izbucnind în urale și strigînd „Trăiască Clironomul" (moștenitorul, în limba neogreacă) la sosirea trenului în care se afla acesta împreună cu soția și numeroasa sa suită, la Brașov populația română a fost împiedicată să ajungă pe peron și sute de români au fost închiși în sălile de așteptare; trenul a stat aici 20 de minute dar arhiducele n-a putut să se întrețină cu careva, fie măcar o oficialitate maghiară.

Dar nu erau singurele șicane ale grofilor. În timp ce la Viena împăratul Franț Iosef semna decretul prin care i se acorda principelui moștenitor român Ferdinand ordinul „Lîna de aur", ordin ce nu fusese dat pînă atunci nimănui din afara clanului habsburgic, la Budapesta guvernul Wekerle refuza delegației de studenți ardeleni viza de plecare la Congresul studențimii române de la București; delegatul comitetului organizatoric, Mircea R. Sirianu, avea să-i adreseze contelui Apponyi, ministrul învățămîntului maghiar, un protest energic.

În sfîrșit, la Predeal trenul imperial trecu în teritoriul vechiului regat român la ora 4.31, din ziua de luni 1/14 iulie 1909. Aici, pe peron, veniseră în întîmpinare principele moștenitor Ferdinand, îmbrăcat în uniforma de colonel austriac, primul-ministru Ion I.C.Brătianu și ministrul de interne Morțun. Kronprințul a trecut în revistă trupa aliniată pe peron, „în care timp muzica intona imnul imperial și corul școalei din Predeal, sub conducerea învățătorului Răpeanu, a intonat în nemțește imnul imperial." Ceremonia a durat 20 de minute. Apoi trenul s-a pus în mișcare spre Sinaia. Pe această distanță, aflăm din presa timpului, dr. Angelescu, viitorul ministru liberal, aflat la Predeal, cu automobilul său, l-a provocat la întrecere pe mecanicul locomotivei și „arhiducele a privit amuzat acest meci tot timpul drumului."

Din sens opus, în întrecere cu trenul imperial se aflau cîteva garnituri speciale, care au apucat să debarce aici personalități ale vieții social-politice românești, cîteva delegații țărănești, iar cu un tren special au sosit și delegații românilor macedoneni, înainte de sosirea arhiducelui. „Sinaia — aflăm din ziarul *Universul* — a îmbrăcat haine de sărbătoare. În apropiere de parc s-a construit un prea frumos arc de triumf, format din verdeață și splendid decorat. El poartă inscripția: «Bine ați venit» în românește și nemțește. Alte arcuri de triumf se văd din distanță în distanță pe tot parcursul de la gară pînă la castelul Peleș. E de o deosebită frumusețe arcul ridicat la intrare în curtea mînăstirii. Peronul gării e de asemenea foarte frumos împodobit cu ghirlande de verdeață și drapele." Primarul Sinaiei, George Manolescu, gazda Melaniei Ionescu, a prezentat pe o tavă de argint „tradiționala pîine și sare."

Bătrîna pereche regală a României și-a așteptat oaspeții în gara de la Sinaia. Regina a îmbrățișat-o și a sărutat-o pe ducesă la coborîrea acesteia din tren, iar apoi în drum spre castel, în trăsură, a așezat-o în dreapta ei. Pentru prima oară ducesa de Hohenberg a fost tratată ca soție egal îndreptățită a soțului ei. În zilele petrecute în România, arhiducele a gustat bucuria atît de omenească de a ști că soția sa e tratată la fel cu rangul lui și nu ca o persoană infer-

oară. „Primirea prietenească — scrie contele Czernin, fost ministru cezaro-crăiesc la București — pe care atît nevastă-sa cît și el au avut-o din partea bătrînei perechi regale l-a cucerit și el confunda pe regele Carol cu România. Aceasta a dovedit — o dată mai mult, — în ce măsură legăturile personale dintre factorii hotărîtori influențează politica popoarelor".

Vizita a fost un succes și ea a îndreptățit speranțele într-o apropiere și mai mare a arhiducelui cu cauza românilor. Încă de la coborîrea pe peronul din Sinaia arhiducele, informat că în dreapta gării se află peste 400 de români transilvăneni veniți să-l salute, a cerut cortegiului să facă, la plecare spre Peleș, un mic ocol pentru a-i vedea. Ce gîndea la privirea acestei scene bărbatul acesta în vîrstă acum de 46 de ani nu e greu de presupus. (Ceea ce e imposibil de dovedit e cum ar fi procedat, odată ajuns împărat, cu naționalitatea română de pe teritoriul împestrițatei sale împărății.).

Pe tot parcursul traseului, urmat de coloana oficială, o ploaie strașnică a căzut fără a risipi mulțimea care vedea în acest incident meteo semnul unei binecuvîntări. Așa se întîmplă cînd dorințele sînt luate drept certitudini!

Sfinxul continua să zîmbească ironic...

Dar zilele petrecute la Sinaia, în afara lezbaterii unor probleme politice, au fost puternic colorate de o serie de festivități în care, dacă am da crezare gazetarilor români și străini prezenți aici, în perla Carpaților, un rol important l-a jucat tînăra de 20 de ani, fiica notarului din comuna Suciu, de la poalele muntelui Găina. Să-l luăm drept ghid, pentru moment, pe Ion Justu Abrudeanu, ardelean de baștină, trimisul ziarului *Adevărul*, cu ocazia acestei vizite la Sinaia.

Grație Marilinei Bocu și a tatălui ei, primarul Sinaiei, George Manolescu, Melania a fost prezentată mai întîi reginei Elisabeta. Frumusețea tinerei fete i-a impus reginei și ea, după ce a privit-o îndelung, nu s-a putut abține să nu exclame:

— Dacă la voi la sate sînt fete atît de frumoase, ce trebuie să fie la orașe!

Nu se poate spune că regina, scriitoarea Carmen Sylva, făcea exces de o pătrunzătoare psihologie. Apoi, ținînd-o de mînă, suverana a condus-o pe tînăra ardeleancă în fața arhiducelui și a soției sale:

— Iată o frumoasă fată din imperiul altețelor voastre, care a venit să vă salute pe pămîntul țării românești!

„Arhiducele Francisc-Ferdinand — lăsă gazetarul *Adevărului* să fugă pana sa pe coala reportajului său de la Sinaia — vine drept în spre fată și imediat după el ducesa, soția sa, și cum stau așa, față în față, nefericitul moștenitor al tronului habsburgic, înalt și chipeș, în uniforma lui de general austriac, ale cărei sumbre culori înfioară o clipă aducerea aminte a Melaniei de veșnicul călău întruchipat de jandarmul ungur, o privește lung și simpatic cu privirea albastră și clară a habsburgului sensibil în fața frumuseții femeiești și apoi după ce emoționat, dar calm, își cercetează cu interes supusa, i se adresează în ungurește:

— Ai venit pentru prima oară în România? Cum îți place? Nu găsești că este cît se poate de frumos tot ceea ce vedem aici?

La auzul acestor cuvinte ieșite din gura viitorului ei împărat, fata ridică ochii săi de căprioară sfioasă, umbriți de niște gene bogate, în care discreți picuri de lacrimi se furișează sub puterea viei emoții ce făcea să-i bată inima de mîndrie la auzul măreţului imn român și la vederea soldaților români, așa de dragi inimii ei... și cum sta dreaptă, subțire și suavă ca un crin, în strălucirea demnă a frumuseții și grațiilor ei, strînsă în fota neagră, încinsă în brîu și lanțuri a costumului național de pădureancă cu cămașa cu cruci mari, negre și roșii, cu cîrpulița neagră de borangic trasă peste două cosițe castanii și cu opinci gulguiate privind pe arhiduce țintă în ochi, lacrimile ei ar fi vrut parcă să strige:

— Mi-e dragă, da, țara asta și ei toți, că este a românilor și nu a voastră pe care vă urăsc!

Dar totuși, timidă și plină de respect față de cei mari, înțelegînd că trebuie să spună cu totul altceva decît ceea ce îi dicta inima, Melania zîmbi liniștită și într-o întorsătură șireată, apucîndu-și grațios marginea glugii, răspunse cu mîndrie moștenitorului tronului habsburgic:

— Bine, Alteță Imperială, dar avem și noi în țara noastră (a lor, a Crișenilor, iar nu a habsburgilor) părți și mai pitorești și neîntrecut mai frumoase!"

Invitată zilnic la castel și la toate festivitățile care au avut loc la Sinaia și în împrejurimi arhiducele, dacă ar fi să dăm crezare martorilor oculari, îi căuta compania fetei. Arhiducele făcu repede o pasiune pentru Melania Ionescu și ducesa, după bunăvoința pe care o manifestase față de ea, începea să se retragă în spatele unei prudențe cu care vroia să-și apere mariajul atît de greu obținut. Dar Melania cuceri nu numai pe înaltul oaspete ci și pe toți demnitarii regatului veniți acum, pentru cîteva zile,

Imaginea a fost realizată în 1909 la Sinaia cu ocazia vizitei perechii arhiducale a Austro-Ungariei în România. Melania Ionescu-x, în costum național.

la Sinaia. Fata, a cărei inteligență și farmec se ridicau la înălțimea frumuseții ei, știa să le vorbească în graiul ușor cîntat al ardelenilor despre felul de viață al românilor „de dincolo", despre nedreptățile și umilințele pe care le îndurau cei de acasă, despre luptele lor naționale. Ziariștii maghiari și români, prezenți la festivități, se grăbeau să-i solicite interviuri, iar lumea care popula Sinaia la acea dată se grăbea să o cunoască pe această tînără fermecătoare. Melania trăia parcă într-un vis minunat. „Plîngînd — scria ziaristul *Adevărului* — a călcat fata aceasta fermecătoare pe pămîntul țării românești, cînd, la Predeal, a zărit sentinele de post (acolo era atunci nefireasca frontieră a țării — n.n.), cel dintîi soldat român pe care îl vedea; plîngînd a coborît din tren la frontieră și neobservată, a dus la buze un pumn de țărînă; plîngînd a ascultat graiul țării românești și imnurile cîntate de muzicile militare... Numai în fața stăpînului habsburgic privirea Melaniei străfulgera într-o lumină nouă, sigură fiind că surîsul ei grațios, naiv și mistic, atrăgea, captiva și prindea într-o vrajă nedeslușită sufletul aceluia care nu trebuia să vază tot viscolul pătimaș de mînie și ură, ce clocotea față de (...) asupritor..."

A venit și ziua despărțirii. La plecarea arhiducelui și a soției sale din gara Sinaia era prezentă bineînțeles și Melania Ionescu. Îndată ce a zărit-o arhiducele și-a abandonat suita și s-a apropiat de ea, prinzînd-o afectuos de mîna dreaptă. Toate buchetele de flori pe care oaspetele le-a primit au fost trecute aghiotantului său cu o singură excepție: buchetul de flori sălbatice, de cîmp oferite de Melania. Simțind nerăbdarea ducesei de a se isprăvi odată ceremonia plecării Francisc-Ferdinand s-a despărțit, într-un tîrziu, de tînăra fată:

— Sînt fericit că am cunoscut aici pe cea mai frumoasă supusă a mea. Sper că am să te mai revăd curînd la Viena. Te invit să vii!

Printr-o străfulgerare, inima ei generoasă o apropie de arhiduce vrînd să-l sărute, așa cum făceau nevestele de Sîn Toader la tîrgul de la Hălmagiu, cu oamenii care meritau cinstea acestei intimități. Dar ceva o opri... Ce avea să-i înghețe pornirea ei sinceră e greu de precizat: poate neîncrederea neamului ei în iezuitismul habsburgic, sau poate altceva... Viața avea să-i mai pună vreodată, față în față, pe nepotul de împărat cu fata unui modest notar de sat?

...Casa notarului din Ciuciu avea să fie un loc de pelerinaj pentru sătenii veniți de la mari distanțe pentru a o vedea pe cea care stătuse în preajma prințului moștenitor. Suflete bune, naive, neprihănite, țăranii vedeau în faptul că o fată din munții lor a stat de vorbă cu viitorul împărat un semn generos pe care li-l face providența. Și se grăbeau să tălmăcească întîmplarea ca semn pentru o soartă ceva mai bună și prin ceva mai mult noroc sub viitoarea domnie. Melania Ionescu relua de fiecare dată povestea ei de la Sinaia și cu cît se îndepărta în timp cu atît începea și ei să i se pară o poveste, un basm norocul pe care-l trăise pe pămîntul vechiului regat. Ca orice fată sim-

plă luase în serios invitația arhiducelui și în timp ce imaginația ei țesea fel de fel de fantasme mîinile ei harnice croșetară o superbă față de masă. O sumedenie de motive florale încadrau stema princiară a arhiducelui. Patru luni — zi și noapte — munci la această capodoperă artizanală și apoi se hotărî să dea curs invitației ce i se făcuse în gară, la despărțire, la Sinaia. Plecă la Viena dar — se vede bine — norocul o părăsise. Arhiducele și soția sa Sofia erau plecați la Konopișt, la castelul lor din Boemia. Lăsă la cancelaria lui Francisc-Ferdinand frumoasa lucrătură, împreună cu o scrisoare, pentru a-i fi înmînate ducesei de Hohenberg.

După o lună, în plină iarnă, căruța poștei aduse în Ciuciu un mic pachet avînd pe ambalajul lui însemnul habsburgic. Alături de fotografia perechii arhiducale, înrămată în pietre scumpe, se afla și o scrisoare dactilografiată: „Alteța sa doamna ducesă de Hohenberg a primit cu multă bucurie și mulțumire splendidul lucru de mînă ce i-ați trimis cu prețioasa d-voastră scrisoare din 18 noiembrie și a binevoit să însărcineze secretariatul de a vă trimite ca amintire alăturata fotografie."

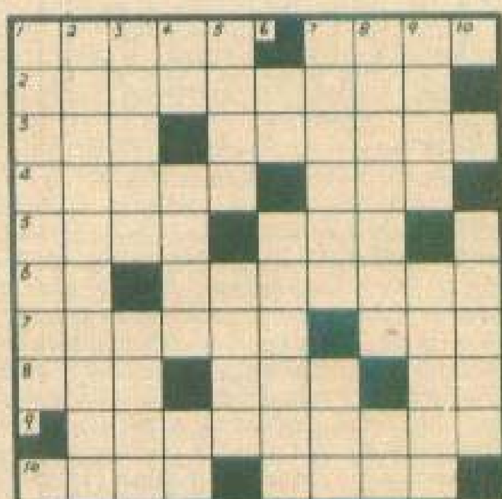
Ducesa știa să răspundă politicos sau — altfel spus — știa să refuze inflexibil vizitele nedorite. Melania Ionescu nu descifră astfel sensurile scrisorii și în primăvara anului 1910 se hotărî să meargă din nou la Viena. Și pentru a nu face costisitorul drum de pomană se hotărî să ceară în scris o audiență. Dar nerăbdarea avea s-o învingă. Ea luă drumul înainte de a fi primit răspuns. Și dezamăgirea avea să fie cu atît mai mare. La Viena, porțile castelului Belvedere rămaseră închise pentru ea.

Amărîtă avea să se întoarcă acasă, dezamăgită că n-a putut fi utilă în ușurarea soartei alor săi. În toamna anului 1911, o boală necruțătoare reteză firul vieții ei. Abia împlinise 22 de ani.

Trei ani mai tîrziu, la Saraievo, Francisc-Ferdinand împreună cu soția sa cădeau victimă celebrului atentat cu care avea să se inaugureze primul carnagiu mondial. Odată cu el, mureau și ultimele iluzii ale românilor ardeleni. Soarta dovedea, fără tăgadă, că între români și habsburgi nu putea fi loc de nici un compromis, darmite de simpatie: era o iubire imposibilă. Multisecularul sfinx de la poarta castelului Belvedere continua să zîmbească ironic.

VARTAN ARACHELIAN ■

Conjecturi

ORIZONTAL: Spus altfel — Afumătură de casă. 2) Unii care te duc... pe gratis. 3) Lumea din popor — E o nimica toată. 4) Cheie de boltă — Comisar șef scos mai de mult din funcție. 5) Tare mîncăcioasă (e și asta o boală...) — Varianta de deschidere la negru. 6) Îi sînt zilele numărate — Remarcată în cercul bunelor noastre cunoștințe. 7) Depunător de circumstanță — Un cucuiet de poveste. 8) Desfășurarea unui ghem — Comicul unei căderi de răsunet — Număr inițial și final! 9) Un mod... diplomatic de a-ți băga nasul în treburile altora (pl.). 10) Trecut cu vederea ... — ... și mai mult decît atît.

VERTICAL: 1) Vedere de la munte. 2) Creatoare plină de fantezie. 3) Servite cu măsură — Aici e buba. 4) Conținutul tainic al unei enigme! — Orientat spre stînga — Ghem ... alb în fond! 5) A lua... note mari — Bătuta, muzical vorbind (pl.). 6) Centru cultural! — Certificate de garanție. 7) A se decide — Servit la botul calului. 8) Puncte de plecare — Fond bancar! 9) E într-o parte — A avea pe ... vino-ncoace. 10) Puse-n ramă.

Ion BUZDUGAN — București

MÎINILE

Mîinile noastre, cele care vorbesc mereu neîntrebate și tac oropsite pe masă, mîinile rădăcinoase, sparte și stafidite ale țăranului bătrîn în crăpăturile cărora adoarme țărîna, mîinile pufoase și transpirate ale leneșului, mîinile scurte, cu degetele mari și boante ale grădinarului, mîinile strungarului cu uleiul și pilitura de fier intrate prin pori și amestecate cu sîngele, mîinile aproape inutile ale poetului, mîna care semnează cu nepăsare cererile petiționarilor, mîinile lungi de gorilă ale unui candid, mîinile mamei mele cu unghiile netăiate din copilărie și roase pînă la sînge în truda de fiecare zi, muzicala și strania mînă a pianistului care umple viața cu degetele, mîna lividă a înecatului, mîinile mici, trandafirii care se chinuie cu litera a, mîna judecătorului care semnează o sentință și-apoi curăță cartofi în afara programului, mîinile tăietorilor de lemne și-ale hamalilor ca niște macarale vii, mîna iute și țopăitoare a frizerului, mîinile îngrozite ale hoțului cu brățările reci de metal petrecute peste încheieturi, splendida și decorativa mînă a cîntăreței, cu degetele ei care nu pot striga, mîinile pensionarilor ca niște cópii palide, mîinile agricultorilor în palmele cărora anii și-au lăsat mici copite de piele tare ca osul, o mînă care o spală pe cealaltă și mîna întinsă cuiva la nevoie, mîna imaginară a invalidului de război, cea care revine ca o stafie în zilele ploioase și-l irită, aducîndu-i aminte cum a pierdut-o, mîinile soldatului care pot vorbi dureros despre patrie, mîna pîrlită a oțelarului care înșfacă pîinea și mîngîie femeia, protectoarea mînă a strămoșilor noștri, mîinile lenese, împodobite cu inele ale bărbatului fără griji, cu aurul în semn de putere și privit ca semn al rușinii, mîna vărului meu care mă atinge mereu și, tremurătoare, încearcă să afle cum arăt și apoi se odihnește pe marginea alfabetului Braille, mîna dreaptă a celui căruia nu-i ajung două mîini, mîna mirositoare a ciobanului care-și ciopleşte un fluier sau o bîtă, mîinile grele fluturate delicat pe peroane pustii, mîna de gheață a celui care apasă pe tabloul de start al unei rachete, mîna întinsă a bunicului meu care aștepta o țigară ca să poată muri privind grădina și cîmpul, mîna metalică a robotului care nu-mi spune nimic și totuși mă îngrozește, mîinile celor care zidesc și cu buricele lor ating filele cărților de istorie, mîna destinului care ne pîndește mereu, și eu, propria-mi mînă care-mi aduce și bucuriile și nenorocirile, mîinile noastre, ca un buletin de identitate, valabil pentru o singură viață, mîinile fiecăruia, sublim și trecător autoportret.

CORNEL NISTORESCU

Fotografie de PAUL AGARICI

— Cum? Am cheltuit eu atîta bănet? Adică... Tot ce este posibil. În atîția ani, zi de zi, sute de lei...

Cu atît mai puțin s-ar fi așteptat alții că suma delapidată de *Vasile Huza*, fost gestionar la depozitul de benzină al Autobazei nr. 1 Tg. Mureș, se ridică la peste *780.000 lei*. Mai ales că, acum, la scadența celor peste șase ani de „bîigat mîna pînă la cot" în averea obștii Vasile Huza este, practic, aproape insolvabil. Cu alte cuvinte, din cei aproape opt sute de mii, delapidați consecvent și fără ezitări, de parcă ar fi descoperit un sac fără fund și fără stăpîn, Huza n-a pus „deoparte" mai nimic. N-are nici autoturism personal, deși slavă domnului, cu B.C.F.-urile sustrase și revalorificate, ar fi avut atîta benzină încît să dea ocol pămîntului de cîteva ori; nici acareturi mai acătării; nici nu și-a achitat apartamentul, așa cum ar fi făcut altul în locul său. Nu. După cum îl cunosc atîția din jur și au stabilit cercetările, omul care a dispus peste șase ani de atîția bani obținuți ilegal a lăsat în tot acest timp impresia de „băiat cuminte" față de colegi și prieteni. „Prieteni", este un fel de a spune, mai degrabă iau numai profituri, pentru că, dacă ar fi fost prieteni în adevăratul înțeles al cuvîntului, nu l-ar fi lăsat să se prăbușească atît de grav în prăpastia infracționismului, n-ar fi consimțit să beneficieze de ceea ce nu li se cuvenea — B.C.F.-uri sustrase, n-ar fi admis ca el, mereu el, să plătească mese pe la restaurante. Dacă i-ar fi fost prieteni și-ar fi pus întrebarea: „de unde are el atîția bani?" Dacă au știut de unde îi are, și, evident au știut, de ce nu s-au gîndit la consecințele pe care le va suporta, el și familia, în care există și doi copii minori? Profitorii rămîn însă profitori, nu pot fi numiți prieteni.

Înconjurat de elemente fără scrupule, profitînd de superficialitatea celor care trebuiau să-i controleze cu competență și regularitate gestiunea, îndeosebi de incompetența și lipsa de răspundere a contabilei *Maria-Judit Trombitaș*, care declară, chipurile, drept scuză, că nu s-a priceput să verifice fișele individuale și centralizatoarele referitoare la B.C.F.-urile gestionate de Huza și s-a mulțumit să contabilizeze ceea ce i-a prezentat acesta, cu toate că documentele respective conțineau multe falsificări.

Asemenea condiții favorizatoare i-au creat lui Huza iluzia că poate continua fără

Hoțul „altruist"

grijă activitatea frauduloasă.

Cînd s-a aflat la miliția județeană că în gestiunea lui Vasile Huza există *nereguli*, nu bănuia nimeni că frauda ajunsese deja la aproape opt sute de mii. A fost nevoie de o activitate îndelungată și migăloasă pe care ofițerii Gheorghe Nica, Augustin Ardeleanu, Vasile Vlad, Ion Megheșan și Teodor Pop-Pușcaș, împreună cu revizorii Ioan Burciu și Gavril Ruță au depus-o cu competență și responsabilitate pentru stabilirea realității.

Între altele rețin atenția eforturile depuse pentru verificarea a sute de mii de „vîrfuri B.C.F.-uri" aduse la Tg. Mureș cu două autofurgonete de la Întreprinderea pentru livrarea produselor petroliere Brașov, pentru a identifica, după ștampile și serie, pe cele cîteva zeci de mii sustrase de Huza și reintroduse în circuitul distribuției de benzină cu ajutorul complicilor, precum și audierea a peste 300 de șoferi, ale căror fișe individuale de consum fuseseră falsificate, fără ca ei să știe, pentru a nu-și da seama de implicațiile unei asemenea afaceri frauduloase.

Numai trierea B.C.F.-urilor respective a durat circa 5 luni de zile, însumînd munca a zeci de oameni — fațetă a luptei pentru adevăr și legalitate, poate mai puțin cunoscută de către unii dintre noi, dar care se repercutează negativ asupra întregii colectivități, pentru că mai ales în situația infractorilor insolvabili, atît prejudiciul, cît și cheltuielile de judecată, deci contravaloarea eforturilor fizice și investițiilor materiale pe care le face societatea pentru cercetarea faptelor penale sînt greu și uneori imposibil de recuperat.

Iată, așadar, și sub acest aspect necesitatea de a nu fi indiferenți față de ceea ce se întîmplă în jurul nostru, atunci cînd sînt amenințate valorile morale și materiale ale societății, bunurile noastre ale tuturor.

Ce-i drept, pînă la urmă, în cazul de care ne ocupăm în aceste rînduri, justiția și-a spus cuvîntul, Vasile Huza fiind condamnat la *18 ani închisoare*, complicii săi ori cei care l-au favorizat indirect la cîte *3—5 ani închisoare* și obligați să asigure, solidar, recuperarea prejudiciului cauzat. Cum Vasile Huza — principalul vinovat de paguba produsă — nu este în măsură să suporte personal consecințele materiale, proporțional cu gravitatea faptei sale — ceilalți vor contribui cu sume substanțiale la dezdăunarea avutului obștesc, chiar dacă în cazul unora avantajele frauduloase au fost minime, iar în cazul altora — al contabilului, de exemplu — nici nu poate fi vorba de avantaje, ci doar de superficialitatea care a favorizat delapidarea, ceea ce trebuie să însemne un sever avertisment pentru toți cei care nesocotesc legile și corectitudinea.

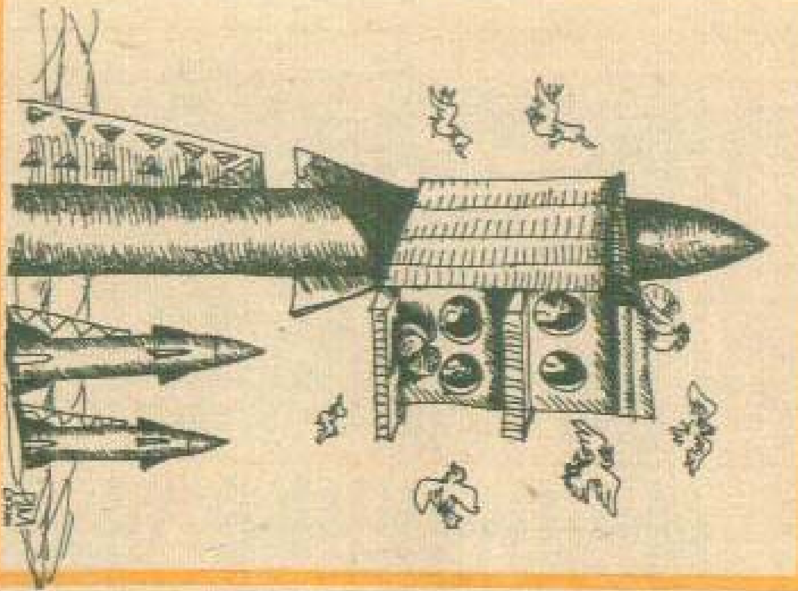
Demnă de reținut este însă și concluzia pe care o putem desprinde fiecare dintre noi, care putem interveni la timp și cu maximă eficiență pentru ca asemenea consecințe — morale, materiale și penale — să fie evitate.

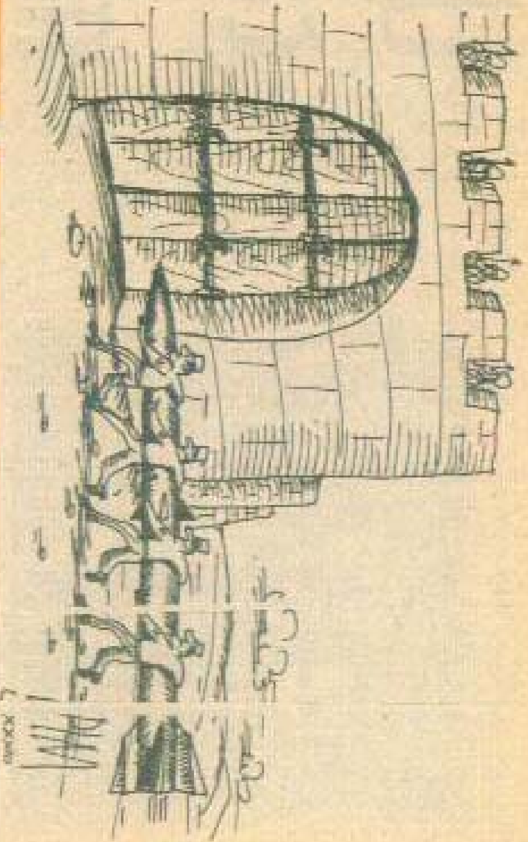
MIHAI GROZAVU

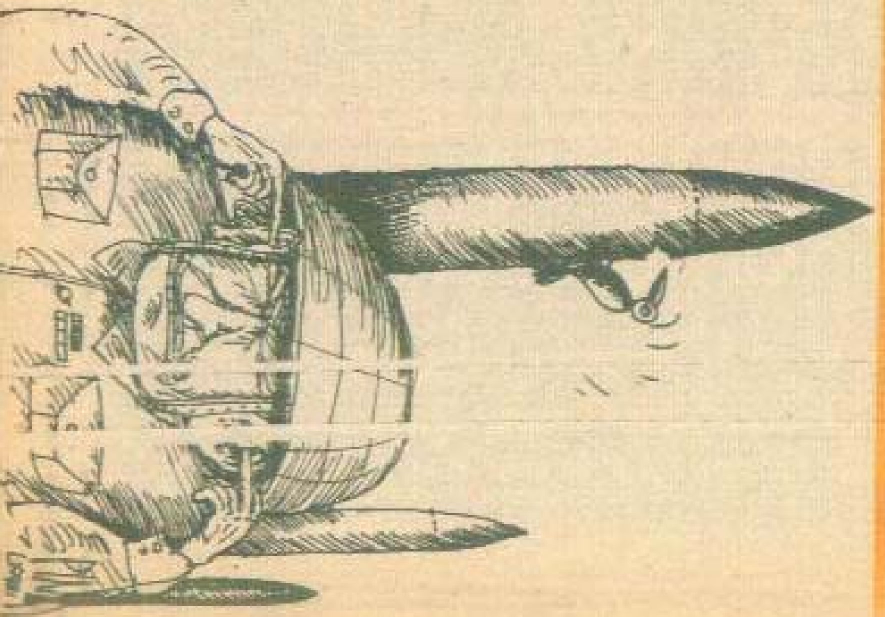
Racul

Pînzaru Pim

Un campion mondial...

A trecut mai bine de un deceniu de cînd viaţa şahistă n-a mai cunoscut o situaţie conflictuală de mare interes. Era în anul 1972. Sînt mulţi cei care, poate, nu-şi mai amintesc. Se crease iluzia unui şah nou, a unui şah „adevărat". La Reykjawik se juca meciul pentru titlul mondial dintre campionul mondial de atunci, sovieticul Boris Spasski, şi şalangerul său, americanul Robert James Fischer. Se juca meciul dintre „ursul cel mare şi ursul cel mic", după cum îi caracteriza marele maestru A. Matanović, fără a specifica cine este mare şi cine poate fi mic la un nivel atît de înalt al şahului. Fischer ieşise din norme. Fischer cerea modificarea regulamentului, a condiţiilor de joc, punea condiţii Federaţiei internaţionale, Fischer făcea propagandă şahului cum nu făcuse nimeni pînă la el. Şahiştii de pretutindeni erau „bombardaţi" cu întrebări de tot felul. L-aţi văzut pe Fischer? Aţi jucat cu Fischer? De ce lui Fischer îi place laptele rece? De ce bea întotdeauna în timpul partidei numai oranjadă şi nu altceva? De ce îi place să schimbe sute de costume? De ce este mereu inspirat în situaţii conflictuale? De ce joacă tenis şi nu fotbal? Puţini erau cei ce întrebau despre Boris Spasski. Era campionul mondial, jucătorul tenace, jucătorul de mare talent ce îl depăşise în ediţia precedentă pe maestrul apărării, cum era denumit Tigran Petrosian. Întrebau mai ales dacă Spasski va reuşi să păstreze titlul sau dacă va învinge cel pentru care şahul reprezintă singura pasiune, cel al cărui ideal era să devină campion mondial şi să bată recordul lui E. Lasker în păstrarea titlului peste 27 ani.

Pînă în anul 1972, începînd cu anul 1948, toţi campionii mondiali fuseseră reprezentanţi ai şcolii de şah sovietice. Un jurnal britanic din deceniul al şaselea al secolului nostru explica tradiţia şahiştilor sovietici astfel: „cînd soseşte iarna cea lungă, ruşii nu fac altceva decît să se aşeze seara în jurul focului şi să joace şah", uitînd parcă intenţionat să sublinieze continuitatea activităţii de cercetare şi transpunere în practica competiţională a experienţei cîştigată de şahişti cu renume mondial, încă din anul 1853 cînd s-a înfiinţat primul club de şah din Rusia la iniţiativa unor iubitori ai şahului printre care şi oameni de litere ca L. Tolstoi şi I. Turgheniev. Specialiştii au găsit imediat răspuns alternativei britanice subliniind că eschimoşii, deşi au iarna mult mai lungă n-au ajuns să joace şah chiar deloc.

În 1971, cîştigînd cu 3,5 puncte avans turneul interzonal de la Las Palmas, Bobby Fischer a reînceput escaladarea ierarhiei şahiste. Mai participase cu ani în urmă de cîteva ori în campionatul mondial, dar tot timpul a fost nemulţumit de cîte ceva, ba de forma de selecţie a vîrfurilor şahiste, ba de turneul candidaţilor simţindu-se în permanenţă singur în lupta cu prea mulţi reprezentanţi ai unei singure şcoli de şah, care, cel puţin teoretic, aveau posibilitatea de a se ajuta reciproc. Prin propunere sa, în urma deciziei Congresului FIDE, s-au înlocuit turneele candidaţilor cu meciurile candidaţilor în care pretendenţii la titlul mondial de şah îşi măsoară forţele direct şi eliminatoriu. Talent excepţional, Fischer a fost absorbit încă din copilărie de frumuseţea şahului. A renunţat la alte preocupări pentru a studia partidele marilor campioni, făcînd dovada unei puteri de muncă deosebite, lucra 10 ore pe zi numai şah încă de la vîrsta de 15 ani, cînd devenise mare maestru internaţional. A luptat pentru perfecţionarea continuă a jocului practic abordînd poziţii de tot felul, indiferent de gradul de dificultate ridicat. Ştia

să se concentreze extraordinar, reușea să se dăruiască jocului de la un capăt la altul al partidei cu aceeași forță și dorință de a învinge. Niciodată nu a folosit tactica de concurs specifică marilor maeștri: victorie cu albele, remiză cu negrele, tactică economicoasă pe care Spasski o folosea deseori. Fischer nu a propus și nu a acceptat o propunere de remiză pînă nu s-au epuizat toate resursele poziției. În meciul său cu Spasski de la Reykjawik, campionul mondial a fost nevoit să mai efectueze 30 de mutări într-o poziție absolut egală pînă cînd Fischer s-a împăcat cu ideea că nu mai poate cîștiga. Era partida a 16-a. Fischer s-a interesat de îmbunătățirea condițiilor de joc. Nu-i convenea ca în timpul rezolvării celor mai ascuțite variante să fie deranjat de lumina din sala de joc, de blitzul fotoreporterilor, de spectatorii prea curioși, fixați parcă mult prea aproape de tabla de joc. Pentru cei care nu au trecut decît întîmplător prin fața tablei de șah aceste pretenții au părut caraghioase. Fotoliul de la Reykjawik a provocat multe discuții, deși Fischer i-a făcut cadou și adversarului său unul similar pentru a avea condiții egale. Ca jucător profesionist Fischer a fost interesat să modifice mentalitatea existentă în privința onorariilor făcînd deseori apel la înțelegerea efortului intelectual deosebit pe care îl determină șahul de cea mai bună calitate. Pretențiile financiare ale lui Fischer nu au reprezentat niciodată obiectivul principal al marelui campion. E. Edmonson, președintele Federației americane, declara cu ani în urmă: „Trebuie să știți că în momentul începerii jocului, pentru Fischer aceste preocupări de ordin financiar dispar. El este dominat de o singură dorință, aceea de a învinge". Într-adevăr îi plăcea să învingă adversarul, dar mai mult îi plăcea să caute să obțină tot ceea ce poate obține dintr-o poziție avantajoasă. Alt jucător decît Fischer s-ar fi mulțumit cu victoria în turneu sau în meci fără să-și asume riscul unui rezultat absolut cum a fost cel obținut în fața lui Taimanov (6—0) și a lui Larsen (tot 6—0) în meciurile candidaților. Dacă lui Larsen avea să-i plătească o „poliță" mai veche, cu Taimanov n-a fost același lucru. A dovedit că este mult superior acestora, deși cu numai un an în urmă, Larsen declara înaintea Meciului secolului dintre U.R.S.S. și restul lumii că este mai bun decît Bobby și emitea pretenții la masa întîia a reprezentativei restului lumii. Era în aprilie 1970, la Belgrad. Echipa U.R.S.S. avea în componență toți campionii mondiali de la 1948 începînd, plus candidații la titlul mondial. Echipa restului lumii avea în componență în afara celor doi care își reclamau drepturile la masa întîia, pe Portisch, Hort, Gligorić, Reshewsky, Uhlmann, Matulović, Najdorf, Ivkov, Olafsson, Darga. Fostul campion mondial și președinte al FIDE Max Euwe a alcătuit această echipă indicîndu-l pe Fischer drept cel mai bun. Larsen nu voia să joace decît la masa întîia. Fischer înțelegînd pe moment că se pune în cumpănă desfășurarea meciului a cedat locul lui Larsen, dar nu fără a argumenta: „Eu sînt mai bun decît Larsen, dar el în ultimii cîțiva ani a jucat, iar eu nu". După turneul interzonal de la Soussa din 1967 Fischer nu mai jucase. Atunci în Tunisia dovedise că este un jucător excepțional, conducea cu 8,5 puncte din 10 posibile cînd au început discuțiile. Fischer a pus condiții, refuzînd să joace datorită unui ziarist neinformat asupra perioadei de timp cînd se poate lua un instantaneu. Acesta a fost doar începutul. Fischer amenință că se retrage din turneu. În sfîrșit chiar o face, pierde prin neprezentare, dar nimeni nu-l poate ajunge întrucît depășise deja în partidele directe pe toți adversarii periculoși, pe șahiștii sovietici. Fischer se întoarce, apoi iar își face bagajele. Arbitrul își face și el bagajele. Reshewsky își face și el bagajele în urma unei dispute cu Fischer în privința timpului de începere a partidei. Jucătorii sovietici nemulțumiți de prea multe modificări în programul de începere a partidelor datorită apartenenței lui Fischer la o sectă religioasă își fac și ei bagajele. Și în toată această „zăpăceală" psihologică Fischer mai cîștigă o partidă pentru ca apoi să fie nevoit să se retragă din cauza unui nou forfait, în timp ce prof. Belkadi, președintele Federației de șah din Tunisia, rămase neconsolat declarînd: „Așa e Fischer și totuși el este un tînăr simpatic... Are pretenții ciudate. Seamănă cu acei jucători care întîi scriu pe fișa de concurs mutarea și abia apoi o efectuează. Cum s-ar spune, te enervează..."

În Meciul secolului a jucat la masa a doua, dar nu și-a iertat slăbiciunea de moment și înaintea partidei cu Petrosian a refuzat să joace la altă masă decît întîia. L-a înfrînt pe Petrosian cu 3—1, dar lui Larsen i-a purtat pică pentru că l-a pus în situația de a-și înfrînge orgoliul. Dacă la Soussa a fost categoric, argumentînd pretențiile sale prin cuvintele: „Eu, aici, mă reprezint pe mine", atunci cînd a tergiversat meciul cu Spasski, Fischer a fost sensibilizat de cuvintele lui Henry Kissinger: „Our nation expects you to do so" și și-a schimbat opinia: „I have made up my mind that the interest of my country is above my own". și a jucat în meci pornind chiar de la 0—2, refăcînd dezavantajul unui debut defavorabil și a cîștigat în final meciul cu Spasski. Imediat după meci Fischer a declarat că este dispus să-și repună titlul în joc la fiecare an, în fața lui Spasski sau a oricărui mare maestru doritor. Atunci cînd Fischer a propus lui Spasski revanșa, acesta nu a fost prea încîntat. Declarațiile făcute după meci de către Boris Spasski au arătat forța cu totul excepțională a lui Fischer în luptă. Mulți comentatori de presă au incriminat duelul psihologic impus de Fischer dinainte de meci. Fostul campion mon-

UN CAMPION MONDIAL...

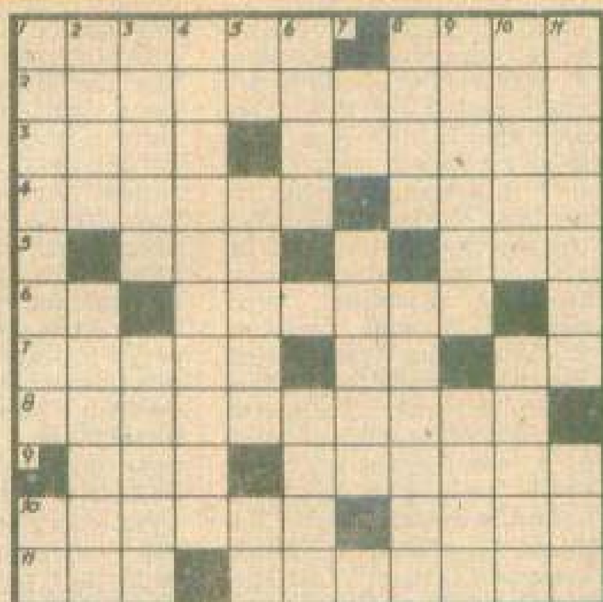
dial M. Botvinnik făcînd aprecieri asupra talentului lui Fischer declara că Spasski a greşit foarte mult în pregătire, fiind influenţat de comentariile şahiste care nu arătau de fapt adevărata valoare a lui Fischer. Într-adevăr, în meciul de la Reykjawik Fischer a fost extraordinar prin ambiţie, mobilizare şi prin înţelegerea psihologiei adversarului.

Poate îmbătat de fericirea atingerii idealului mult visat, Fischer a dorit să-şi repună chiar anul următor titlul în joc, dar n-a făcut-o, din contră, s-a retras nemaijucînd în afara unei partide de o mutare cu preşedintele Republicii Filipine, F. Marcos, nici o partidă de concurs. Înaintea meciului cu Karpov, Bobby Fischer a cerut modificarea regulamentului de desfăşurare a meciului pentru titlul mondial solicitînd modificări prin 62 de puncte (nelimitarea meciului şi promovarea ideii de luptă pentru victorie, nesocotind în rezultat remizele). Multă vîlvă a făcut unul dintre punctele expuse, Fischer solicitînd organizatorilor ca cel care învinge în meci să poată să aleagă ce marcă de automobil doreşte, chiar dacă această marcă a fost produsă cu 50 de ani în urmă. Astfel s-a ajuns ca localităţile Moscova şi New York să nu mai intre în discuţie, meciul neputînd avea loc decît într-o ţară neutră. La Congresul extraordinar al FIDE mulţi din delegaţi au susţinut punctul de vedere al lui Fischer în privinţa cîştigării de către şalanger a meciului cu două puncte avans faţă de campionul mondial, dar au fost alţii care au acuzat revoluţionarismul lui Bobby. FIDE a propus un compromis, dar Fischer a răspuns cu o telegramă ce a surprins opinia publică mondială: „Condiţiile mele nu suferă modificări şi trebuie acceptate în totalitate. Prin refuzul său FIDE se dovedeşte a fi împotriva participării mele în campionatul mondial 1975. Din această cauză renunţ la titlul de campion mondial". Cu aceasta Fischer a renunţat să mai joace. Şi totuşi anul trecut în octombrie a reapărut într-un meci de blitz depăşindu-l pe marele maestru Biyisas cu 17—0.

FIDE a încercat prin organizarea iniţială a meciului din semifinalele meciurilor candidaţilor la titlul mondial dintre Kasparov şi Korcinoi, fixat la Pasadena, unde trăieşte şi Fischer, să redeştepte pasiunea lui Bobby pentru victorie, pentru jocul de şah. Ecourile repetării, dar într-o altă formă, a situaţiei conflictuale dintre jucător şi FIDE au ajuns desigur pînă la Fischer, care nu poate să nu se intereseze de aspiraţia lui Kasparov, jucătorul considerat a fi plăsmuit după talentul şi ambiţia lui Fischer. Kasparov, contrar lui Fischer, a cedat în ultimă instanţă, din dorinţa de-a juca, unor ambiţii extraşahiste. FIDE a dovedit mai multă înţelegere şi diplomaţie în ediţia actuală a campionatului mondial decît cu un deceniu în urmă.

M. MUREŞAN

Clarităţi

ORIZONTAL: 1) Indicatoare de circulaţie — Bolnavi de insolaţie. 2) Îndatorire în serviciu. 3) A face faţă — Conducător... rutier. 4) Cursă maraton cu peripeţii — Raşi în cap. 5) Încadrat într-un ansamblu de masă — Remarcabil în retur, chiar în deplasare. 6) Un gheb în spate! — Concepţie de vis. 7) Linia de centură (pl.) — Se topeşte de dragul fetelor — Prioritate de... stînga! 8) Lansează discuri. 9) Final cîştigător la şah — Ramă lată. 10) Bătăi puternice din palme — Tărîm cultural. 11) Specialist în problema genelor — Probă certă pentru provocare la duel.

VERTICAL: 1) Vîrf de atac — Vîrf în Kenya! 2) Intrat la apă — Puş la loc de cinste. 3) Încrucişate defectuos — Deprindere bună! 4) Chestiune de rutină. 5) Lansaţi pe extreme! — De la soare răsare — Cuprinsul unei postfeţe! 6) Covor acvatic — Act de prezenţă. 7) Stih final! — Prinse în bufuri (sing.). 8) Strictul necesar la limită — Inspirat pe nesimţite. 9) Operaţie estetică la faţă — Om de curte. 10) A trage pe... rupte — Dresor al păsării măiestre. 11) Bun trăgător la poartă promovat de la juniori — A pregăti campania de însămînţări.

GHEORGHE TOIA
Bucureşti

DE PE TOATE MERIDIANELE

După îndelungate studii, specialiștii francezi au ajuns la concluzia că faimoasele himere care ornamentează catedrala Notre Dame de Paris, al căror autor era necunoscut pînă acum, sînt opera lui Honoré Daumier. Între elementele ce au determinat o atare concluzie este și acela că Daumier era bun prieten cu arhitectul Viollet-le-Duc, cel care a restaurat catedrala pariziană la mijlocul secolului trecut.

■

Regizorul Mauro Bolognini a realizat de curînd cea de-a 22-a versiune cinematografică a celebrului roman „Dama cu camelii" de Alexandru Dumas-fiul. Noua ecranizare, coproducție franco-italo-vest-germană, o are ca protagonistă pe actrița franceză Isabelle Huppert.

■

Normal ar fi ca pe măsură ce folosirea ordinatoarelor ia amploare, cantitățile de hîrtie folosite de instituții și întreprinderi să scadă. În realitate însă această cantitate crește. Iată un exemplu: ministrii de externe ai țărilor Pieței comune folosesc anual două miliarde de coli de hîrtie și fac, tot anual, 60 de milioane de fotocopii după diverse documente. Numai colile implică tăierea a 13 000 de arbori și costă 188 milioane de mărci vest-germane. Raportul Parlamentului vest-european, care face această constatare, propune, firește, reducerea consumului de hîrtie. Dar de la propunere pînă la înfăptuirea ei....

■

Andy Schmidt, din orașul american Pittsburgh, își cîștigă existența scriind declarații de dragoste pentru clienții care-i solicită serviciile. Prețul este de 25 de dolari pentru o scrisoare de 400 de cuvinte. Potrivit dorinței solicitanților, scrisoarea poate fi serioasă, visătoare, copilăroasă ș.a.m.d.

■

Copiii fumătorilor sînt confruntați, pe planul sănătății, cu riscuri sporite. Astfel, greutatea copiilor ale căror mame au fumat în timpul sarcinii este, de regulă, sub normă. În general, copiii proveniți din familii de fumători sînt mult mai supuși, în primii ani de viață, bolilor respiratorii, decît cei din familii de nefumători.

■

În apropiere de țărmurile oceanelor Pacific și Indian trăiește o meduză uriașă, cu un venin mai puternic decît al cobrei. Ea are un corp gelatinos de 10—20 cm diametru, de culoare roșie-brună și dispune de 50 de tentacule mari, lungi de 10—80 de centimetri și dotate cu 750 000 celule minuscule încărcate cu venin. La o simplă atingere, otrava acestei meduze poate provoca moartea în cîteva minute. Pînă în prezent nu se cunoaște nici un antidot împotriva veninului ei.

■

Observînd că pe timp de iarnă cocoșii de munte mănîncă ace de brad, specialiștii au stabilit că în organismul acestor păsări există un soi de microb vivifiant, care transformă frunzele de conifere în proteine, grăsimi și hidrați de carbon, adică exact în substanțele de care păsările au cea mai mare nevoie.

■

După opinia unor cercetători francezi, auzul pisicilor este de trei ori mai bun decît al omului. Cei 27 de receptori auditivi pe care îi posedă felinele domestice sînt capabili să recepționeze și ultrasunetele. În consecință, pisicile sînt melomane avînd chiar și preferințe muzicale.

■

Sugativa a fost inventată din întîmplare, datorită unei erori de fabricație. În 1868, într-o mică fabrică de hîrtie din Anglia, un muncitor a uitat să adauge clei în cazanul cu hîrtie crudă, din care trebuia să se prepare hîrtia albă de scris. Așa s-a ajuns la sugativa care se folosește pe scară largă pînă în zilele noastre.

■

Nămolul, ca mijloc curativ, este cunoscut de circa 2 000 de ani. Cunoscuții savanți ai antichității, Pliniu și Dioscoride, acordă în lucrările lor despre medicamente o importanță aparte nămolului ca mijloc de vindecare a reumatismului.

■

Pe fundalul crizei petrolului se extinde din ce în ce mai mult folosirea energiei nucleare. Dacă în 1982 funcționau 272 centrale atomoelectrice, care realizau 9 la sută din producția de electricitate a globului, pînă în 1985 vor intra în funcțiune încă 236 atomocentrale, iar ponderea energiei electrice produse de cele 508 centrale va fi de 17 la sută din producția mondială.

■

În mod normal, inima omului cîntărește 250 de grame. Afecțiunile cardiace duc însă la creșterea volumului și a greutății inimii, făcînd-o să ajungă la 500, 700 și chiar 1 000 de grame. Inima dispune de două tipuri de celule, repartizate în număr aproape egal: celule musculare, miocardice (miocyte), care sînt mari, și cele nemusculare, care sînt de 10 pînă la 100 de ori mai mici (celule conjunctive, epiteliale etc.).

■

Busola magnetică poate fi înlocuită cu succes de lăptuca sălbatică, o plantă considerată pe drept cuvînt drept „busolă vegetală". Cînd este încălzită suficient de soare, frunzele ei se dispun pe verticală, orientîndu-se cu muchiile pe direcția nord-sud și cu fețele spre est și vest.

■

Sînt regiuni pe glob în care într-un an nu cade aproape nici o picătură de ploaie. În altele însă plouă aproape în fiecare zi. Recordul pare a-l deține insula Kauai, din Oceanul Pacific, unde plouă cam 350 de zile pe an.

■

Multă vreme a provocat mirare faptul că alimentația bogată în fibre vegetale (care, neputînd fi digerate de organismul uman, nu au nici o valoare energetică) are efecte pozitive asupra sănătății omului, pe care îl apără de anumite boli. Explicația constă în faptul că fibrele vegetale ajută la eliminarea din organism a surplusului de zaharuri și grăsimi. Aceste fibre se găsesc în cantități mari în fructe, legume și, mai ales, în tărîțele de grîu. De aceea, pîinea neagră ar trebui să dețină un loc deosebit în alimentația noastră zilnică. O alimentație bogată în fibre vegetale se recomandă mai ales persoanelor care suferă de diabet, de obezitate, precum și de alte boli.

■

În ultimii ani, în clinicile din Toronto, Montreal și din alte orașe canadiene a crescut foarte mult numărul bărbaților internați din cauza fracturii oaselor și a altor traumatisme grave. S-a dovedit că toți aceștia fuseseră ciocniți de... femei. Dar nu de nevestele lor, ci de necunoscute de pe stradă, pe care ei încercaseră să le acosteze. Dar cum de erau așa de meștere în ale bătăii? Fiindcă se pregătiseră pentru această eventualitate. Exasperate de refrenul clasic „singurică-singurică!", femeile din numeroase orașe din Canada s-au constituit în „grupuri feminine de autoapărare", în cadrul cărora s-au organizat cursuri speciale de carate.

■

Potrivit opiniei cercetătorului francez Pierre Daviyoux, pozițiile corpului omenesc în timpul somnului exprimă anumite date psihologice. Astfel, cei ce dorm pe burtă sînt nemulțumiți de situația lor, cei ce dorm cu genunchii la gură sau care string perna în somn sînt, în general, oameni cu o proastă dispoziție ș.a.m.d.

GIGANTUL

Se zice că cel mai înalt om din lume rămîne, fără nici o îndoială, americanul Ed Carmel, stins din viață la New York, prin 1972, căruia îi lipseau doar 18 centimetri pentru a atinge 3 metri. Măsura, efectiv, 2 metri și 82 de centimetri. Istoria lumii civilizate nu cunoaște unul mai înalt. Îi urmează, în ordine, Gabriel Estevao Hossajane cu 2,51 m, un adevărat Gulliver, Henry Hite din San Francisco măsurînd 2,50 m, Eric Potts (Anglia) cu 2,48 m și 250 kg în greutate, Don Koehler cu 2,45 m și, pe locul șase, după un clasament, întocmit ad-hoc de subsemnatul, compatriotul nostru Gogu Ștefănescu, alias Gogea Mitu zis Goagă al lui Ștefan din Mirșanii Olteniei.

Românul era și el un adevărat fenomen al naturii, un gigant al planetei. Născut la 14 iulie 1914, în familia unor țărani doljeni, săraci, la douăzeci de ani ajunsese de dimensiuni nemaiîntîlnite prin sud-estul Europei: 2,42 metri înălțime și 183 kg în greutate...

După aducerea aminte a mai vîrstnicului arbitru-judecător de box, Marin Crăciunescu, din Craiova, care-l cunoscuse îndeaproape pe băiatul din Mirșani, acesta devenise, încă din adolescență, o problemă pentru el însuși și pentru părinți. La pantofi purta numere de la cincizeci în sus și cizmarii cu greu se angajau să-i facă încălțări pe comandă. Îmbrăcăminte nici vorbă să găsească, iar cînd intra într-o casă — vă închipuiți! — trebuia să se aplece mult spre a nu se lovi cu capul de tavan. De mîncat, cît patru mînca și creștea mai dihai ca voinicul din poveste...

Un astfel de om, se înțelege, nu putea fi trecut ușor cu vederea. Aflînd de el, un amator de afaceri îi convinge pe părinți să-l lase pe zdrahonul lor de copil să ia drumul Bucureștiului spre a-și căuta un mijloc de existență. Și, plecînd el să-și găsească rostul, ocrotitorul său îl lansează în Obor, la anualul Tîrg al Moșilor unde, pentru cîțiva creițari, lumea dădea buluc să-l vadă pe.... „âl mai mare om din lume." Printre gură-cască s-a aflat atunci și un oarecare Umberto Lancia, italian de origine, fost boxer profesionist, devenit subit comis-voiajor și „om de specialitate" în... rostuirea unor tineri cu pumn greu. Cum nu mai putea să lupte, fiind bolnav, însă avid de înavuțire, străinul s-a gîndit să-l inițieze pe olteanașul din Mirșani în tainele sportului cu mănuși. Ca talie — își amintește arbitrul Marin Crăciunescu, unul dintre promotorii boxului din Oltenia și autorul cărții „Pumnacii olteni" — Gogu al nostru îl întrecea pe fostul campion mondial al vremii, Primo Carnera, un adevărat colos și el, dar cu aproape o jumătate de metru mai scund.

Cu ce îl înzestrase din belșug natura — povestește același prestigios arbitru-judecător — băiatul ar fi putut deveni un boxer de valoare, însă boala de plămîni pe care o contractase datorită tra-

din Mîrşani

iului plin de lipsuri şi privaţiuni pe care i-l oferise sărăcia lucie a ţăranului oltean nu-i permitea să facă eforturile ce i se cereau unui boxer de mare performanţă. Apoi, sala de box administrată de antrenorul-impresar Umberto Lancia, fosta sală C.F.R. de pe str. Atelierelor, pe lîngă Gara de Nord, nu-i asigura decît nişte minime condiţii de antrenament. Şi pe atunci unui boxer i se impunea o viaţă ordonată, hrană selectivă şi consistentă, linişte şi multe, foarte multe altele pe care gigantul din Dolj, sărac cum era, nu le avea decît în foarte mică măsură. Dealtfel, nici maestrul lui nu se prea interesa de condiţiile de viaţă ale învăţăcelului său, el urmărind doar starea la zi a propriilor buzunare.

De aceea, Gogu, la început, nu ştia să se descurce prea bine în faţa boxerilor experimentaţi. Totul se baza la el, cum se zice în lumea boxului, pe „moacă". Dacă-l prindea pe adversar cu un upercut sau cu o directă de dreapta, slobozite din pumnu-i cît plosca, era prăpăd; cel lovit cădea ca trăznit de fulger. Dacă nu izbutea lovitura de graţie, primea el totul, cu o rezistenţă de-a dreptul diabolică. După aproximativ un an de zile de antrenament se mişca destul de bine în ring. Învăţase multe cu destulă uşurinţă. Aflase ce lovituri trebuie să plaseze pentru a-şi adjudeca victoria.

Cică, odată, un spectator văzîndu-l apărînd între corzile ringului, a strigat uluit: „Ce mai gogeamite boxer!" De-atunci, Gogea Mitu i-a rămas numele...

Mulţi dintre amatorii de box mai în vîrstă — notează M. Crăciunescu — îşi amintesc probabil cu nostalgie că primul său meci oficial a avut loc pe fosta arenă Venus, de pe cheiul Dîmboviţei, adversar fiindu-i profesionistul italian Severio Gizzo. Acesta doar trei reprize i-a rezistat; în a patra Gizzo s-a prăbuşit în ring sub ploaia loviturilor dure administrate de Gogea Mitu. I-a urmat apoi, după aproape încă un an de antrenament asiduu, fostul campion al României la categoria grea,

Gogu Ştefănescu la Paris, în primăvara anului 1935, înainte de a porni în turneul din sud-estul şi sudul Franţei. Fiind uşor de recunoscut, nu mai facem nici un fel de trimitere.

Gigantul din Mîrşani

Dumitru Pavelescu, pe care l-a făcut krok-aut chiar în prima repriză.

„Dobîndise o oarecare faimă. Însă necruţătoarea boală, pe atunci fără leac, a început să evolueze rapid. Prietenii săi cei mai apropiaţi, printre care şi arbitrul craiovean mai sus citat, l-au sfătuit să se lase de box şi să-şi caute alt mijloc de existenţă. Ca un făcut, tocmai acum, impresarul şi maistrul Umberto Lancia primeşte mai multe oferte tentante pentru un turneu cu colosalul său elev în Franţa, Italia şi Statele Unite ale Americii. La Paris a încrucişat mănuşile cu germanul de origine franceză Bergman, un alt uriaş de 2,05 m, terminînd la egalitate şi lăsînd o excelentă impresie. Drept răsplată i s-a organizat un turneu în estul şi sud-estul Franţei pe care l-a onorat cu deplină satisfacţie.

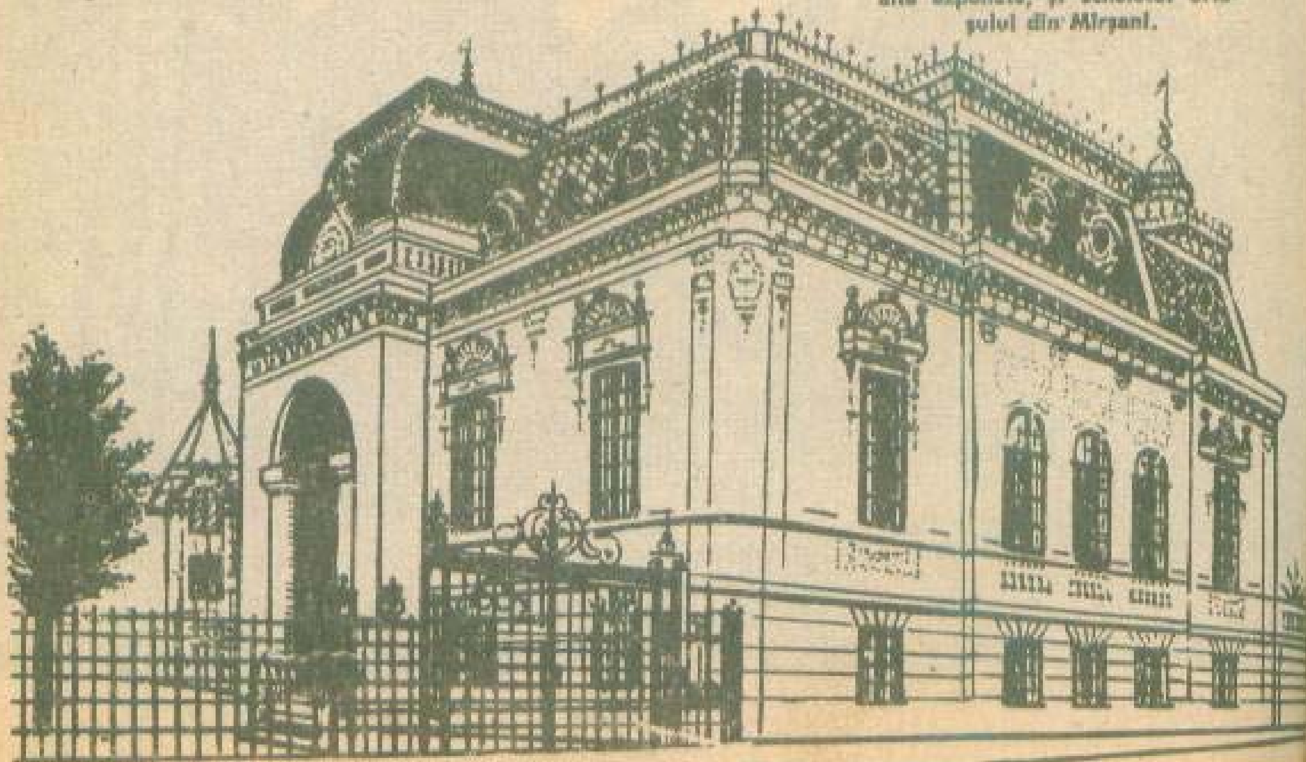
S-a întors în ţară, în primăvara anului 1935, spune în încheiere fostul său bun amic M.C., ca să-şi vadă părinţii şi satul natal, intenţionînd ca, peste cîteva luni doar, dacă starea sănătăţii îi va permite, să-şi ia zborul în Italia, apoi să traverseze oceanul în Statele Unite. Soarta însă i-a fost potrivnică. Simţindu-se tot mai rău de pe urma necruţătoarei boli care-i intrase şi în oase, din cauza lipsurilor îndurate în anii copilăriei, Gogea Mitu şi-a aplecat grumazul sub nemiloasa coasă a morţii. A dispărut din boxul românesc tot aşa de repede precum venise. Avea doar 22 de ani. Neîmpliniţi încă...

...La Muzeul de istoria medicinei şi farmaciei „Victor Gomoiu" din Craiova, unicat în ţară şi printre foarte puţinele în lume, am întîlnit deunăzi, printre valoroasele şi deosebit de interesantele exponate, un schelet uman cu totul şi cu totul neobişnuit, impecabil conservat: Scheletul osos al uriaşului Gogea Mitu din Mîrşani. „L-am exhumat în 1975 din cimitirul comunei — ne spune conf. univ. dr. Mihai Scheau, custodele excepţionalului muzeu craiovean —, deoarece piesa prezintă nu doar o mare curiozitate muzeistică ci şi un deosebit interes ştiinţific pentru medici şi studenţi privind studiul gigantismului la om". Cu certitudine însă — am adăuga noi — exponatul prezintă şi un interes mai larg pentru toţi cei care doresc să cunoască mai bine istoria sportului cu mănuşi în România. Orice s-ar zice, gigantul din Mîrşani rămîne, totuşi, un precursor inedit al boxului românesc. Este expresia dramaticei neîmpliniri în luptă cu vicisitudinile vieţii unui tînăr de excepţie într-o societate de tristă aducere aminte.

MIHAI STĂNESCU

Arbitrul-judecător, M. Crăciunescu, de la care am aflat trista poveste.

Muzeul „Victor Gomoiu" din Craiova, care adăposteşte, printre alte exponate, şi scheletul uriaşului din Mîrşani.

OAMENII „LI“ DIN JUNGLA HAINANULUI

Dimineață de septembrie 1983. Temperatura e blîndă, nu sînt mai mult de 34 de grade. Plecăm din Haikou, capitala Hainanului, insula din extremul sud al Chinei (și cea mai mare a arhipelagului, după Taiwan, cu o suprafață de 34 189 km p și o populație de 5,72 milioane de locuitori), cu un microbuz „Toyota“. Confortabil, silențios, frîne perfecte, suspensii perfecte, aer condiționat, viteze de 100—120 km pe oră prinse fără nici un efort. Ne îndreptăm spre sudul insulei, spre zonele locuite de minoritățile naționale „Li“ și „Miao“.

Insula e ca un trunchi de con, e un munte pe pantele căruia curg jungla și șesurile, un munte care pe-alocuri se îngroapă pînă la brîu în mare, drept care, ca să coborîm spre sud, urcăm deocamdată spre munți. Șoseaua — magistrală de asfalt, tăiată acum cîțiva ani (splendidă șosea, lină ca linsă, însumînd cu ramificațiile ei peste 6 000 km), ne ia ușor, ne ridică de la pămînt în lentă plutire prin aer, ca să ne ducă spre paravanul de munți răcoroși în spatele căruia ard, nevăzute, tropicele.

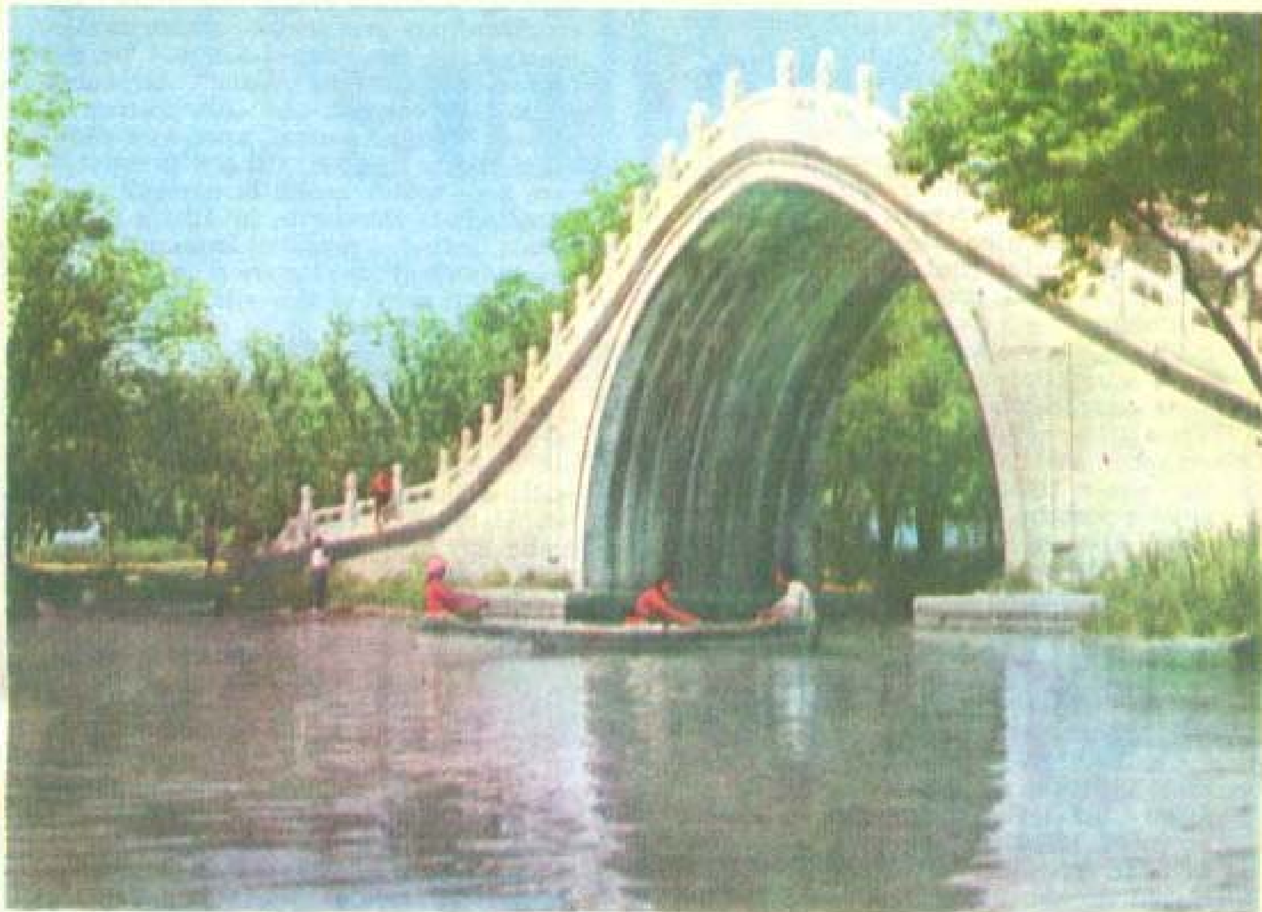
Tropicele se simt de pe acum. Le-am simțit de fapt de azi-noapte, cînd, abia descinși în capitala insulei, deși doborîți de drum, n-am putut să dormim. Poate că de vină a fost cina, a spus cineva (dar nu, cina, deși foarte bogată, fusese ușoară, cu bucate proaspete, luate parcă atunci din mare: alge, pește, creveți, supă de șarpe, verdețuri parfumate și delicate, care mișcau în farfurie ca vii). N-am dormit nici un ceas, că ne-am sculat. Aveam umerii grei, brațele grele, de parcă ieșisem atunci dintr-o apă. Și mai aveam și sentimentul că din acele ape ale somnului se mai putea trezi cineva, poate un animal ciudat. Am luat-o pe străzile Haikou-ului, sub noaptea fastuos înstelată, dar grea, o noapte din acelea prea coapte, cînd desimea stelelor face ca bolta cerului să fie întunecoasă, aproape opacă. O noapte care te silește parcă să-ți pierzi ținta, să te rătăcești. Ne-am rătăcit deci în desimea de străzi și străduțe întortochiate și strîmte ca ulicioarele de bazar, slab luminate (economia de energie a ajuns și aici), cîrmuiți de lătrăturile unor cîini invizibili, apropiate ori depărtate, străjuind case care, la fel, nu se vedeau. Am intrat într-un fel de pădure (un parc?), cu arbori uriași, cu vîrfuri pierdute prin stele, arbori fantastici, care foșneau metalic, deși nu adia pui de vînt. La lumina unui chibrit ni s-a părut că vedem liane. O vietate mătăsoasă (o maimuță, un șarpe?) ne tot da ocol, o auzeam cum se freacă de arborii printre care treceam. Copacii vuiau de țipete, rîsete, scheunături, șuierături (păsări, șopîrle, insecte gigantice?), unele fierbinți, altele reci, ascuțite, dezlănțuind în noapte alte scări de sunete, care urcau asurzitor spre cerul opac, încuiat ca o scoică. Pe undeva, pe aproape, vuia marea. (Haikou-ul e chiar lîngă țărmul mării, în nordul insulei). Bineînțeles, n-o vedeam, dar îi simțeam trupul, trup colosal, șes și adînc, translucid ca și noaptea. Erau apoi (cînd am scăpat din pădure) iar casele; case minuscule, scufundate în noapte, una cu noaptea, pe care abia le ghiceam, deși le simțeam, mai bine-zis le deduceam, alegîndu-le de pe cerul negru-lăptos, din roiurile palide de lumini.

În zori, orașul s-a retras din tropice, a redevenit (cum scriu pliantele turistice) „subtropical“, deci cu un altfel de aer, cu alte dimensiuni, cu alt echilibru al priveliștii și al vieții. Mai multe străzi s-au lărgit, căpătînd alură de bulevarde, mai multe case s-au înălțat, devenind blocuri, iar pădurea cu arbori fantastici s-a liniștit, era doar un parc, un parc frumos, aranjat, dichisit, un parc ca un desen pe mătase, pe aleile căruia mii de localnici — veniți aici cu un ceas înaintea orelor de uzină ori de birou — făceau gimnastică, alergau, jucau volei sau badmington. În parc, în alte parcuri, pe străzi, în piețe, tot orașul era la înviorare: bătrîni uscați ca niște fachiri, în sobre veșminte albe, bărbați și băieți în blugi (ori în șorturi), femei în strălucitori pantaloni de mătase neagră (dar și în rochii înflorate și vaporoase), fete (multe cu minijupă), sub megafoanele care revărsau clinchet dulce de gonguri, dar și muzică electronică.

Acum, pe șoseaua care ne duce spre sudul insulei, tropicele se simt din nou. Se simte, dincolo de geamurile reci ale mașinii (climatizatorul a fost dat la maximum), fierberea ca de lavă a aerului, străbătut în toate sensurile de unde de foc. Deschidem o clipă un geam, aerul ne opărește, ne îneacă, e nu numai fierbinte, dar și greu, îl tragi pe nări ca pe tabac. Se simte jungla, deși jungla e undeva, departe, la poalele munților care fumegă vag pe zări incerte, confundați cu îngrămădirile de nori alb-albaștri coafați savant, „á la chinoise“. Dar de acolo ni se trimit, iată, cei dintîi soli ai brusei sălbatice, mari fluturi multicolori care se sparg de parbriz, căzînd pe botul mașinii și veștejindu-se iute, ca o ploaie de petale uscate. Sînt singurele petale uscate într-un ținut al verii eterne, unde vegetalele moarte nu se cunosc. Jungla e departe, de o parte și de alta a șoselei fug înapoi doar orezăriile orbitor de verzi, saturate de apa rășmiilor de canale de irigații. Orezării

în care, ici-colo, omuleți cu uriașe pălării de paie conice plivesc, cocoșați, buruieni (plivesc așa, cu mîinile, buruiană cu buruiană!), corectează lanul cu arhaice săpăligi, după care cară plantele netrebnice în talgere din fibră de bambus spînzurate de cobilițe. Lîngă ei, bivoli placizi, cufundați pînă la greabăn în ape și smîrcuri. Parcă stau în genunchi, parcă stau așa de cînd lumea, resemnați să poarte pe greabăn oameni și vreme. Cînd se așază, greoi, în nesfîrșitele smîrcuri, fumegă munții cei mari și aburește marea. Ne încrucișăm pe drum și cu tractoare, multe tractoare. Cele mai multe noi, cele mai multe mici, tractoare-tărtăcuțe metalice, cu motorașe în doi timpi, aparent fragile, dar uimitor de robuste. Și care, în plus, pătrund pretutindeni, nu cunosc bariere de relief, plonjează în smîrcuri, acum zici că se-neacă (bivolii nici n-au tresărit), dar ies chiuind la mal, ba se cațără și pe coaste de munte, ca oile. Jungla e departe, dar solii ei, tot mai mulți, ne ațin calea de peste tot, pe măsură ce avansăm spre munți. Pe măsură ce avansăm, peisajul devine mai convulsat, orezăriile se retrag, strivite ici-colo sub năruiri lunare de lavine și stînci, ori despicate de arbori bătrîni, ce-și trimit rădăcinile noduroase pînă-n șosea. Dar omul nu s-a retras, el e încă prezent, prezent în tot locul, domesticind natura rebelă, silind-o să îngenunche asemenea bivolilor și să rămînă așa. Sau să moară. Dealurile care anunță munții sînt mari amfiteatre solare, sculptate pînă la vîrfuri în terase. Terasele sînt înecate în tufe de ceai. Trecem printr-o pădure de arbori de cauciuc, toți cu coaja crestată, din care se scurge o miere albă în cănițe metalice agățate de trunchiuri. Apoi printr-un crîng de eucalipți cu miros amar. Apoi printr-unul de cocotieri, înalți de-ți dau capul pe spate, cu nucile cele mari ascunse undeva, sus, într-un cuib, printre frunze. Oamenii le doboară cu prăjini de bambus, iar cînd prăjinile nu ajung pînă sus se duc ei după fructe, cățărîndu-se ca maimuțele pe trunchiurile subțiri, lucioase și netede. Întreaga insulă, în ultimii ani, s-a acoperit de plantații. Plantații de ceai, de cafea, de piper, de cocotieri, de cauciuc (mai ales cauciuc!), de eucalipți, de „ochiul dragonului" (un arbust cu mici fructe roșii, ca niște coacăze, foarte dulci), de ananas, de mango, de trestie de zahăr, de bumbac, de bananieri, de palmieri din care se extrage uleiul, de lemn de teck, tare ca fierul și fără moarte. (Din acest lemn, oamenii „Li" , către care ne îndreptăm, ciopleșc sicrie care nu se scufundă, zic ei, adică rezistă așa, cîteva sute de ani pe apele veșniciei). Plantații întemeiate sub veghea a zece moderne stațiuni științifice, în care lucrează cîteva zeci de doctori în științe. Plantații în plină expansiune (între 1978 și 1982 ele au crescut cu 4,64 milioane *mu*), din care 3,98 milioane aparțin arborilor de cauciuc), miliarde de arbori și de arbuști fructiferi strălucind în soarele tropicelor ca o oaste leită-n zale. E garda adolescentă a insulei, pornită să cucerească insula.

Cît a trecut? Iată-ne aproape de țintă, iată-ne în munți, în plină junglă, plonjînd în jungla care se închide deasupră-ne. Străbatem, în serpentine strînse, ce ocolesc stînci și arbori matusalemici anevoie de dislocat, o beznă de crengi împletite pe cer, noaptea unui gigantic codru răsturnat cu umbra în sus. Oprim o clipă, deschidem geamurile, tăcem, ascultăm. Se aude vîntul, un vînt greu al adîncurilor, se aude hula de ierburi stîrnită de trecerea fiarelor, se aud fluierături, țipete, răgete, urlete, vaiete, se aude viața secretă ce palpită în arborii debordînd de seve, dar se mai aude și altceva, urechea distinge și alte zgomote, aducînd ecourile lucrării omului. Nu vezi oamenii care, în întunericul verde, sparg cu buldozerele ori cu „macetele" (acele săbii scurte, încovoiate ca iataganele, cu care se taie trestia de zahăr) luminișuri pentru șosele, pentru plantații, pentru exploatări forestiere ori industriale. (Pe aici, ca peste tot pe insulă, sînt scoase mereu la iveală zăcăminte de fier, de cărbune brun, de șisturi bituminoase, de bauxită, de cuarț, de uraniu etc. Unele sînt în plină prospecție, altele deja se exploatează. Printre ultimele, petrolul, extras aici, la Hainan, grație unei moderne platforme marine, faimoasă în China pentru rezultatele ei.) Nu vezi nici țăranii care, în inima junglei, se încăpățînează să facă să crească fragilul fir de orez, nu vezi nici nesfîrșitele turme de boi *zebu* ce pasc ierbăriile înalte cît casa. Le simți însă pe toate. E o junglă vie, umană; un paradis istoric, am zice. Fiecare centimetru de pămînt este cercetat, i se iscodesc resursele, un vast program inițiat de C.C. al Partidului Comunist Chinez, elaborat în detaliu în primăvara asta, prevăzînd

intrarea Hainanului sub zodia unei civilizații superioare, prin fructificarea complexă a tuturor bogățiilor sale.

Cînd jungla se dă la o parte intrăm în orașul Chung Zhong, capitala districtului autonom al minorităților „Li" și „Miao". Districtul se lățește peste aproape jumătate din insulă, are 1,9 milioane locuitori, minoritarii „Li" și „Miao" fiind 878 300, restul constituindu-l populația „Han" (populația majoritară a Chinei) și alte cîteva minorități mai mici. Chung Zhong, singurul oraș al districtului, se dezvăluie din bezna pădurii virgine ca o pînză *in fresco*, rezemată de un perete montan. Explozia de raze (sîntem deacum la amiază), eliberate de junglă, îl cuprinde de sus pînă jos, ucigîndu-i umbrei orice veleitate, revelînd totul pînă la evidență. E un oraș în plină edificare modernă, peste tot se văd macarale, lîngă ele lanțuri de oameni care-și trec unul altuia pietrele smulse din fundațiile viitoarelor construcții; blocuri cu multe etaje și cu arhitecturi de „chalets"-uri elvețiene supradimensionate, frumoase fără ostentație, cu verande la toate nivelele și cu jocuri subtile ale suprafețelor acoperișurilor, ocupă aproape tot centrul. Urmează, pe măsură ce înaintăm, cartierele zise „vechi", dar toate cu case de piatră, nu de pămînt, ca mai ieri, cu furnicarul lor pestriț de oameni, cu puzderia de ferestre și uși deschise, cu magazine și ceainării în care abia de încap doi-trei clienți, cu cohorte de bicicliști printre care țîșnesc ca niște iezi copii veseli, cu ochi de piper. Oprim la o ceainărie, cineva desface cu „maceta" o nucă de cocos, sorbim laptele cu gust fad, dar care-ți ia într-o clipă setea. Oamenii pe care-i vedem sînt „Li", sînt „Miao"? Greu să-i discerni printre „Han", cel puțin pentru ochii noștri, totuși niște ovaluri parcă mai dulci, la femei mai ales, și niște vorbe ce sună mai altfel, ca niște note de cîntec ce fac ca frazele să pară solfegii vorbite, ne trimit într-o altă lume. Totul e viu, colorat, gălăgios, frenetic, construcția tabloului se face cu o vervă unică, în ritm cinematic, de parcă pictorul ce-l concepe ar

lucra cu toate cele zece degete mînjite de vopsele. Pe aici ar trebui să înflorească un baroc al artei, o artă pluriformă, policromă, ca arta hindusă arhaică, și nu o artă a sobrietății, cum aveam să descoperim curînd.

În satul Fan-Mao (în traducere: „iarba elefantului"), aparținînd minorității „Li" și situat în suburbiile orașului-reședință, ne întîmpină cîteva fete în veșminte tradiționale. Bluze albe, încopciate cu nasturi ce par de argint (sînt chiar de argint!), coliere argintate la gît, baticuri cu franjuri negre, veste verzi, dar de un verde potolit, gingaș, fuste negre cu tivuri roșii, totul plin de noblețe, suav, rafinat, toate podoabele și toate motivele așezate într-o dispunere aerată, amplă, nici o apropiere inabilă a culorilor ori a tonurilor, nimic țipător, dimpotrivă. Fiecare piesă a portului, ni se spune, e un însemn ritual, al cărui rost vestimentar e derivat, ceea ce dă costumului, adică întregului, un fel de demnitate sacerdotală. Străveche ca rasa, cu rădăcini ce se pierd în timp, arta „Li", în special cea a veșmîntului, a fost, ni se explică, un factor de permanență, transcendînd generațiile și dînd verticalitate, prin vreme, neamului.

În rest, acest neam n-a avut nimic. Pînă în 1949, la eliberarea Chinei, oamenii „Li" trăiau pe piscuri de munți, în aspră sălbăticie de țară de piatră. Locuiau în colibe de forma unor bărci răsturnate cu fundul în sus (repetînd prin relieful lor, spune folclorul locului, amintirea „bărcii originare" cu care strămoșii veniseră de pe continent), se hrăneau mai mult cu fructe sălbatice și cu vînat doborît cu arcul, agricultură făceau puțin, dînd foc muntelui ca să-l defrișeze și înfigînd semințele în pămînt cu ajutorul unor bețe din lemn de teck. Trăiau răzlețiți, cîte două-trei familii alcătuiau un „sat", sat vremelnic, ce se muta cînd muntele se golea de vînat și se pustia de recoltele dobîndite prin foc. Nu, nu erau chiar ca oamenii „Miao", aceștia trăiau și mai sus, pe piscul piscurilor, aceștia nu știau nici măcar să scoată din plante fibră de tors pînzeturi, își acopereau trupurile cu împletituri din coajă de arbore. Dar, ca și „Miao", nu știau nimic, nici să citească (n-aveau nici alfabet), nici să numere (numărau doar pînă la patru), n-aveau nici nume, nici de familie, nici de botez. Cînd, după Eliberare, i-a vizitat cel dintîi activist al P.C.C., aceasta a fost, pentru el, una din primele „probleme": să le dea nume. Le-a explicat, ca să nu-i sperie, că numele nu înseamnă ruperea omului dintre ai săi, singularizarea lui, ci, dimpotrivă, un mijloc sacral de omologare a insului cu grupul, cu familia sau cu clanul, iar prin grup cu ritmurile mari ale firii, cu cosmosul. I-a numit pe toți cu numele de familie „Wang". Azi, sutele de mii de oameni „Li" din district se numesc Wang. Au urcat, apoi, spre piscurile defrișate prin foc, alți și alți activiști, care s-au mutat acolo, la oamenii „Li", adoptîndu-le obiceiurile, învățîndu-le dialectele, trăind și muncind împreună cu ei, educîndu-i lent, cu răbdare și cu prudență, într-un alt spirit și într-alte legi, convingîndu-i, încet-încet, să se mute la poale, unde pămîntul este mai darnic și rosturile de viață mai spornice. Oamenii „Li" s-au mutat, au primit pămînt, statul chinez le-a dat bani, le-a dat case de piatră, le-a dat copiii la școli, apoi la licee, apoi la școli mai înalte. Oamenii „Li" au acum alfabet. Oamenii „Li" scriu astăzi poeme în limba lor. Cei 1 000 de oameni „Li" din satul Fan-Mao, deținători a 610 *mu* de orezării (cu producții de 1 000 kg pe *mu*) și a 1 000 *mu* de arbori de cauciuc, plantați chiar de ei, oameni cu case frumoase, cu lumină electrică și apă la robinet, cu televizoare (peste puțin, în culori!), nu mai păstrează din ce-a fost cîndva decît arta lor. Și, desigur, unele datini, unele obiceiuri, care se antrenează în fluxul cel nou al timpului și-i dau culoare, ca și microorganismele sau pulberile care dăruiesc apei unui rîu calitatea de apă vie. Dintre fiii satului Fan-Mao, trei sînt absolvenți de facultăți.

Primarul districtului, Xieu-Ping Wang (tot Wang!), a terminat o facultate de studii economice. Tînăr, cu fața veselă, zîmbitoare, și de o marcată distincție, exemplar frumos al unei rase frumoase, cu ovalul obrazului pur, îndulcind pînă la anulare proeminențele obrazului asiatic, ne vorbește însuflețit despre perspectivele economico-sociale ale districtului. Cine ar mai recunoaște azi, sub înfățișarea matură, degajată, sigură, sub ochelarii ce ascund cearcăne, griji, insomnii, răspunderi pentru viața de azi și de mîine a celor 1,9 milioane de oameni pe care îi păstorește, chipul copilului „Li" care se hrănea cu fructe sălbatice și dormea într-o covercă-barcă?

S-a făcut seară, nu mai e timp să vizităm și un sat „Miao", o s-o facem mîine.

Noaptea cade la tropice grea ca o apă. Ne aruncăm în paturi, simțind că somnul ne va cuprinde pe dată. Și că din apele lui n-o să se mai trezească nimic, nici un animal ciudat, nici o neurastenie, nici o neliniște tropicală.

ILIE PURCARU ■

SURÎSUL şi TRISTEŢEA MONUMENTELOR

Vita brevis, Ars longa

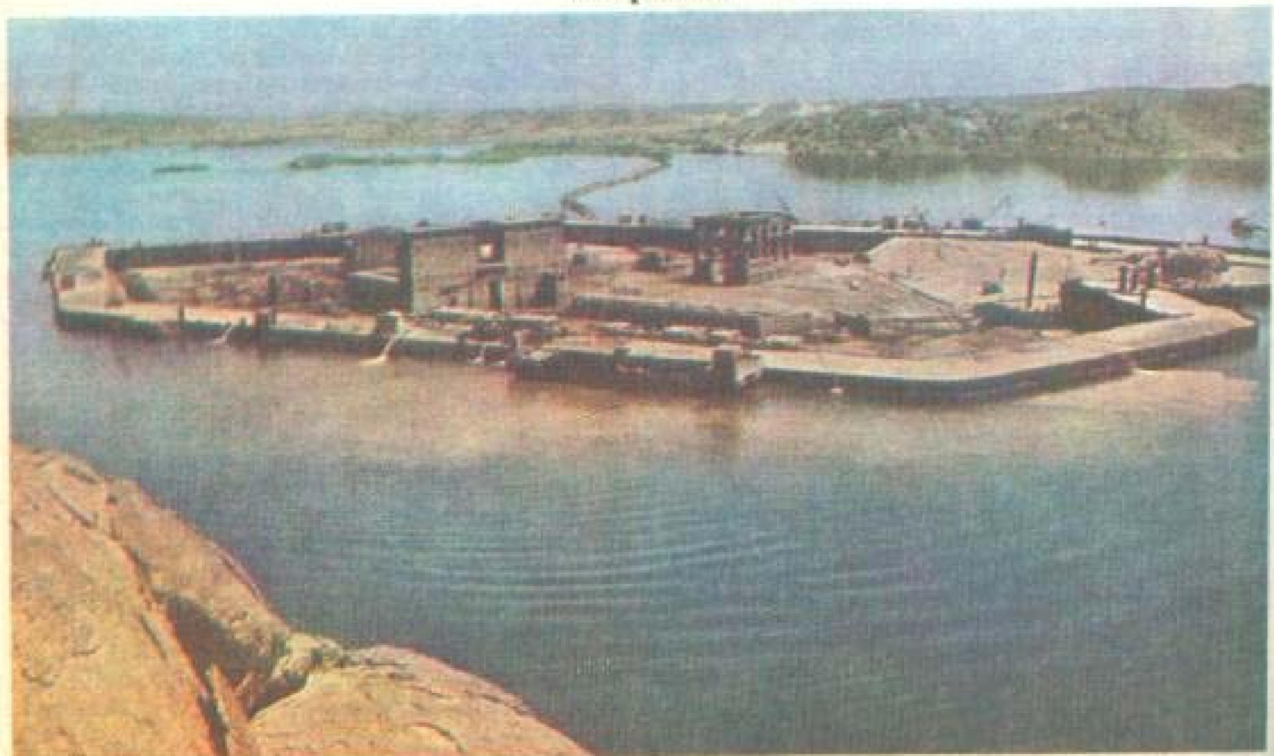
Niciodată omenirea nu s-a preocupat cu atîta insistenţă şi acuitate de salvarea, conservarea şi perpetuarea pentru posteritate a operelor sale cultural-artistice şi istorice create de-a lungul secolelor şi mileniilor, precum o face în zilele noastre. Explicaţia pentru această febrilă activitate, desfăşurată parcă sub incidenţa unei ameninţări iminente, nu este dificil de descifrat dacă ne gîndim la elementele noi care au marcat puternic evoluţia omenirii în ultimele decenii. Pînă spre jumătatea secolului nostru cercetările arheologice şi artistico-istorice erau orientate cu precădere spre descoperirea şi întregirea acestui patrimoniu. Fără ca aceste preocupări să se fi încheiat (căci trecutul nostru are încă multe taine) se observă, mai cu seamă în ultimii ani, o intensificare a acţiunilor de salvare, restaurare, conservare, valorificare şi chiar democratizare a valorilor culturale, iar aceasta se petrece la scara întregii planete.

Să fi ajuns oare omul la concluzia că aceste valori sînt cele care-l definesc cel mai bine cu adevărat, de-a lungul existenţei sale multimilenare şi că dispariţia ori degradarea lor ar subţia considerabil mărturiile cele mai puternice ale trecerii lui prin acest colţ de Univers? Desigur, la această întrebare răspunsul nu poate fi decît afirmativ. Într-adevăr, omul a devenit conştient că nimeni nu poate repeta aici, pe Pămînt, sau aiurea fascinanta-i ascendenţă prin Univers şi de aceea a început să ţină tot mai mult la aceste mărturii. Iată de ce tocmai în ultimii ani atîta insistenţă, atîtea eforturi pentru a salva patrimoniul comun al umanităţii de la o degradare care, în ultimă instanţă, nu ar putea duce decît la pieirea sa.

În cele ce urmează ne vom strădui să concentrăm cîteva elemente ale procesului de restaurare şi conservare a unor monumente celebre situate în diferite părţi ale lumii, încercînd să surprindem cîteva semnificaţii ale valorii lor universale cît şi ale acţiunii însăşi. Am ales doar trei din multitudinea de monumente despre care am fi putut scrie; unul dintre ele ne-a apărut aievea în faţa ochilor, fascinîndu-ne cu strălucirea ori cu tristeţea lui, în timp ce alte două rămîn încă o tentaţie căreia nu ştim cît îi vom putea rezista...

● Două din episoadele epopeei faimosului lăcaş de la Philae al zeiţei Isis : sus — excepţionalele monumente, înconjurate de apele lacului de acumulare de la Assuan, sînt în pericol de a fi distruse ; jos — în acelaşi loc, după îndiguire şi pomparea apei în exterior. Eliberate de apa ce le înconjura, monumentele au putut fi tăiate în bucăţi şi transportate pe insula Agilika, noua „patrie“ a templului

Un drum pentru o altă eternitate...

Ceea ce se vede astăzi la Philae este ceva nou în lume: manifestarea unui ideal comun care a reunit numeroase țări reprezentînd multe culturi diverse, într-un efort colectiv, pentru a salva un ansamblu care, în ochii tuturor, face parte din patrimoniul comun al umanității.
(„Philae ressuscitée" — UNESCO, 1979)

Presupun că nu-i copil de școală care să nu știe unde se află Egiptul și că această țară, „nod" de civilizații străvechi, după ce a născut-o pe aceea a anticilor ei strămoși, și-a legat dintotdeauna existența de unul din fluviile cele mai mari și mai misterioase din cîte se află pe Terra. Nilul izvorăște din lacul Victoria, în Uganda, și de aici pînă la Alexandria, unde-și dă drumul apelor în mare, „merge pe jos" cale de 6690 kilometri; străbate o zonă mănoasă tocmai de el făcută astfel iar înainte de a intra în Egipt parcurge cîteva mii de kilometri printr-o altă țară africană — cea mai întinsă de pe continent — Sudanul.

Suprafața care cuprinde toată valea sud-egipteană și nord-est sudaneză se numește Nubia, una dintre cele mai bogate și mai impresionante zone arheologice din lume, unde se găsește și atît de faimoasa Vale a Regilor. În Nubia călătorul interesat de civilizațiile din străvechime poate admira pe o distanță de peste o mie de kilometri zeci de monumente celebre, în general bine conservate cum ar fi piramidele, Sfinxul, Meharrakah, Luxor, Amada, Teba, coborînd pînă la Abu Simbel în apropiere de granița cu Sudanul, unde se încheie cercul egiptean al miraculoasei și încă enigmaticei Nubii.

În această vale, dominată acum mii de ani de sutele de faraoni ai Egiptului antic — care au ținut să trăiască în eternitate prin monumentele lăsate posterității — a fost suficient loc și pentru o zeitate căreia regele Nectanebo i-a închinat, cu multe sute de ani înaintea erei noastre, un monument strălucitor și durabil. Insulița Philae — perla Nubiei, a Nilului și a întregului Egipt — a fost înstăpînită de zeița Isis pînă în anul 1980 cînd s-a „mutat în casă nouă". Această secvență se referă tocmai la legenda transfigurată în monumentele de piatră și la istoria strămutării acestora pe insulița Agilkia, luînd drumul celei de-a doua eternități...

Chiar dacă o perioadă de peste un mileniu — din secolul 7 pînă în secolul 18 — este destul de obscură din punct de vedere al mărturiilor privind misterioasa insuliță și nebuloasa istorie a monumentelor de pe ea, există totuși suficiente elemente pentru a se presupune că ea a fost asaltată, cucerită, asediată, cotropită de cine a vrut și de cine n-a vrut; cert este că Philae a rămas acolo unde au pus-o faraonii de odinioară (căci la înfrumusețarea și îmbogățirea monumentului au contribuit ulterior și alții!) rezistînd timpului, constituind lăcaș de odihnă pentru perechea legendară Isis și Osiris din care avea să se nască în strălucirea-i regească fiul lor Horus. Dacă astăzi Philae cu tot tezaurul pe care-l adăpostește există, avem toate temeiurile să credem că zeița s-a bucurat de respect și nu a permis decît admirația de la distanță...

Deși scurtă în esența ei, legenda lui Isis și Osiris rămîne un simbol de mari proporții în civilizația omenirii. Osiris era considerat la vremea aceea regele Pămîntului, respectiv al fertilității sale; el a rămas ca învățător al oamenilor în ale științei și artelor ca și în arta meșteșugurilor cum ar fi țesutul, olăritul sau agricultura. Dar cum a ajuns Osiris să nu-și mai poată manifesta puterea regească asupra bunăstării oamenilor și progresului acelor timpuri?. Legenda ne spune că în timp ce el „își vedea de treabă" cu cele pămîntești, Seth, invidios pe poziția socială (și nu numai!) a fratelui său îl trădează și ca supus și ca frate, închizîndu-l într-un cufăr pe care l-a aruncat apoi în apele Nilului, uzurpîndu-i astfel tronul. Fidela Isis, soția lui Osiris, pe cît de isteață și întreprinzătoare, pe atît de înciudată pe cumnatul ei necredincios și nedemn, pornește în căutarea cufărului pe care-l află tocmai în Libia. Îl aduce înapoi în mare taină și cu sacrificii enorme dar Seth, avertizat asupra credinței și hotărîrii lui Isis, descoperă locul știut numai de zeiță unde era protejat Osiris, tăindu-i acestuia trupul în 14 bucăți și împrăștiindu-l pe valea Nilului, în speranța că de data asta nimic și nimeni nu-l va mai descoperi iar el va avea liniștea tronului asigurată. Și totuși Isis, tenace cum se arătase, îl regăsește pe Osiris și-i închină prima momîie, făcîndu-și timp suficient pentru a-l reînvia cu puterea ei magică. Apoi, ca și în legendele grecești, îi naște un fiu dîndu-i numele Horus care nici nu se putea să aibă altă menire decît răzbunarea tatălui; așa se face că Seth este răpus iar Horus — spune legenda — devine primul rege al Egiptului.

Cu toate că din punct de vedere arhitectonic și arheologic Nubia constituie o unitate lesne de sesizat, templele situate în zonă s-au bucurat de atenția „particularizată" a UNESCO iar în privința valorii și a necesității salvării lor atitudinea comunității mondiale a fost egală, indiferent că ele se află în Sudan sau în Egipt. Philae nu a avut numai

de suferit de pe urma „simbiozei" cu apele Nilului transfigurat în lacul format de barajul din anul 1902; Nilul a spălat în permanență gresia și salpetrul depuse pe masivele și totuși delicatele monumente permițînd ca rezistența lor să nu fie slăbită în plus de acești agenți. Odată cu înălțarea noului baraj de la Assuan, Philae a rămas așezată între acesta și micul dig construit la începutul secolului, amenințată permanent de nivelul constant al apelor, care-o cuprindeau pînă la jumătate. Înconjurată de marele lac, această bijuterie era pusă în pericol iminent nu doar ca măreție și frumusețe, ci chiar ca existență.

Pentru salvarea ei se impunea o soluție posibilă din punct de vedere tehnic, nu prea costisitoare financiar și care să asigure integritatea și „longevitatea" monumentelor; în plus trebuia să fie asigurată acea ambianță originară pentru a putea fi contemplate așa cum le-au conceput cei de odinioară: nu ca un simplu morman de pietre, ci ca un complex artistic-arhitectural-natural în strînsă și armonioasă relație cu apele Nilului fertil. După analiza mai multor variante propuse s-a ajuns la concluzia că cea mai viabilă soluție este strămutarea pe o altă insuliță din apropiere a întregului complex de pe Philae. Trebuie spus de la început că noua „locuință" a zeiței Isis este mai la înălțime astfel încît nu se pune deloc problema unei inundații; pe Agilkia templele se vor afla mereu deasupra apei și pe o rocă mult mai solidă decît pe Philae, fiind de granit. Li s-au asigurat, așadar, atît integritatea fizică și structura inițială cît și ambianța originară a cărei subtilitate, născută din reflexele apei, a rămas neatinsă.

...În anul 1972 se dă „lovitura de începere" a operației de strămutare constînd în construirea a două diguri paralele, la distanță de 12 metri, în jurul insulei creîndu-se un spațiu în care s-au introdus imense cantități de nisip pentru creșterea rezistenței digului exterior la masivitatea apei. Apa din interiorul insulei a fost apoi pompată în marele lac cu ajutorul unor instalații uriașe, redînd libertate templelor. Din punct de vedere al dezmembrării în blocuri de piatră, operația era la fel de dificilă ca și în cazul coloșilor de la Abu Simbel, deși nu se putea compara cu „translația" pe verticală a uriașelor segmente de 20—30 de tone ale acestora. Totul era pregătit ca pentru o premieră chirurgicală. A urmat operația propriu-zisă de tăiere a templelor în segmente, în total 37 363 bucăți. S-a lucrat cu o atenție mai ceva ca de medic, instrumentarul utilizat fiind de cea mai mare finețe și exactitate. Deși nu se concepea decît munca în colaborare, fiecare era răspunzător de sarcinile primite; munca aparent mai puțin calificată ca numerotarea, etichetarea ori inventarierea căpătau acum importanță capitală; nimic nu trebuia încurcat sau rătăcit: ceva în genul muncii de ceasornicar ridicată la puterea „n".

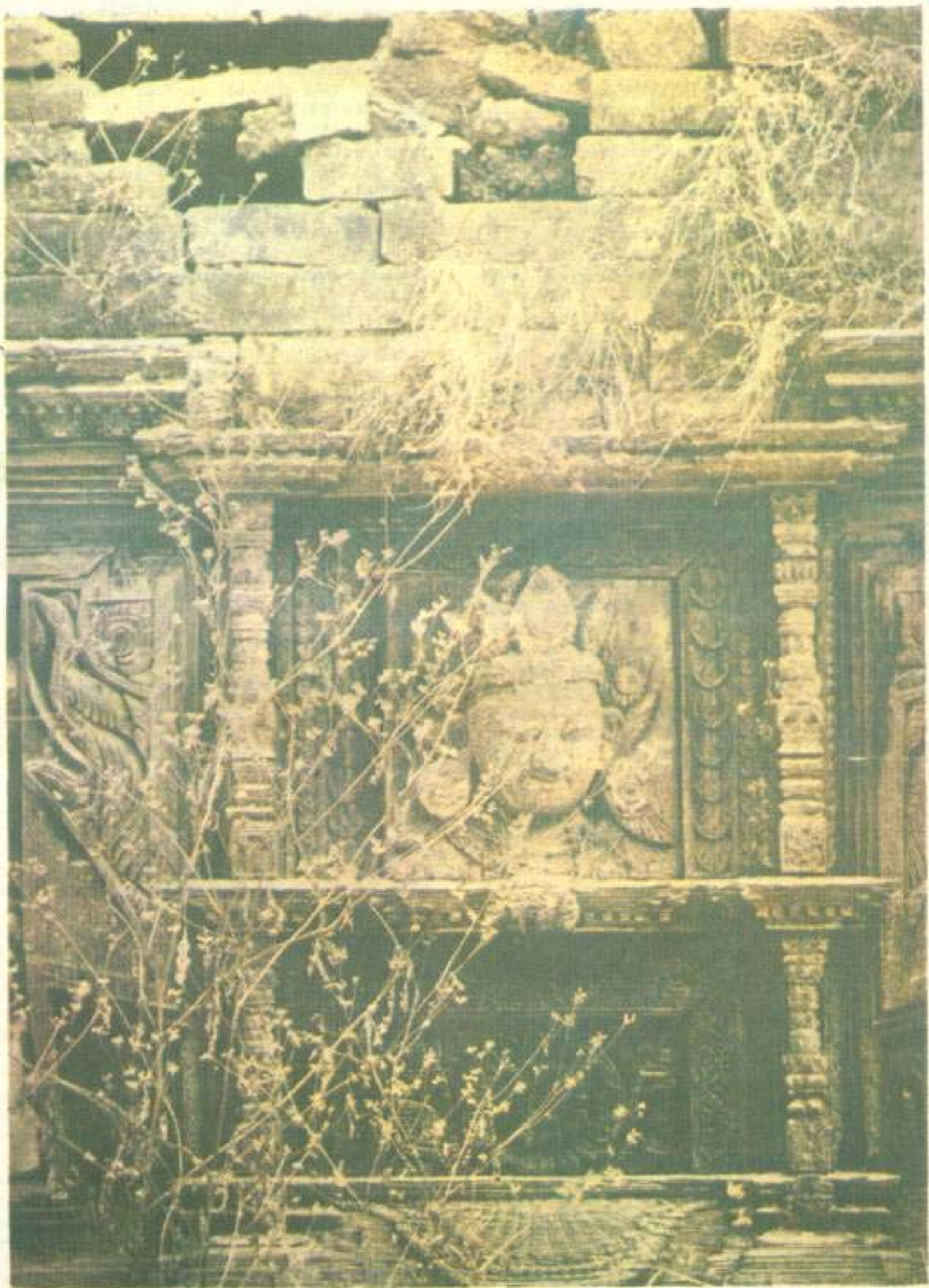
Nici transportul nu a fost mai simplu; nu transportul în sine cît grija pentru integritatea fiecărei bucăți de tezaur. A fost pus la punct un sistem special de transport cu ajutorul unor butuci din lemn. După opt ani de muncă asiduă, minuțioasă și competentă operația „Salvați perla Egiptului!", cum a fost denumită, se încheia la 30 martie 1980 cu un succes dătător de speranțe pentru alte și alte campanii inițiate de UNESCO în vederea salvării, restaurării și punerii în valoare a atîtor monumente artistico-istorice din zeci de țări ale lumii.

Iată înșiruirea de la nord spre sud a tuturor celor 14 monumente de pe Philae, aflate acum în noua lor ambianță de pe insulița Agilkia: Capela lui Augustus, Templul lui Harendotis (în cea mai mare parte distrus), Marele templu al lui Isis, Poarta lui Hadrian, Vechiul Nilometru, Mammisi — locul de naștere al lui Horus —, Colonadele din est, Colonadele din vest, Templul lui Imhotep, Capela lui Mandulis (distrusă), Templul lui Ar-Hes-Nefer, Templul lui Nectanebo, Templul lui Hator (păstrat parțial), Chioșcul lui Traian; ultimele două se află lateral spre vest.

Dintre templele singuratice aflate spre vest, Chioșcul lui Traian este de o frumusețe și monumentalitate într-adevăr demne de stilul greco-roman; păstrat în condiții satisfăcătoare din punct de vedere al integrității, el poate sta cu mîndrie alături de marile monumente de la Atena sau Roma, așa după cum el stă „orgolios" ceva mai departe de Isis.

...Pe poarta lui Hadrian s-au descifrat următoarele cuvinte cu o vechime de peste 20 de secole: „O petrecere va fi închinată lui Isis cînd se vor desfășura chefurile de fiecare zi. Tamburine vor bate, harpe și flaute vor cînta dar nimeni nu va intra în templu. Nimeni, mare sau mic, să nu calce acest pămînt" (accesul era permis numai preoților!?)

Fostul director general al UNESCO, René Maheu, afirma după două mii de ani: „monumentele Nubiei nu aparțin numai națiunilor depozitare astăzi; lumea întreagă are dreptul la perenitatea lor". Iar cel ce i-a succedat la conducerea organizației și care îi duce mai departe crezul în ea, senegalezul Amadou Mahtar M'Bow, exprimă astăzi sensul strădaniilor acesteia: „Philae este pentru oamenii care o moștenesc un mijloc de legătură cu trecutul lor. Facilitînd accesul larg al publicului — al tuturor oamenilor — la patrimoniul monumentului salvat, UNESCO rămîne fidel unuia dintre obiectivele sale permanente care este acela de a contribui la democratizarea acțiunii culturale".

MONUMENTELE DIN VALEA KATMANDU

„Valea Katmandu, un miracol al fertilității, se deschide în grandoarea unui peisaj montan. Aici supraviețuiesc mărturiile inestimabile ale culturii nepaleze, exprimînd atît căutarea unui ideal cît și o remarcabilă istorie. Astăzi această remarcabilă compoziție este amenințată cu dispariția."
(Din apelul UNESCO „Pentru salvgardarea monumentelor din Valea Katmandu")

Nepalul, această țară așezată între doi coloși, India și China, cu o suprafață de 140 000 kilometri pătrați și o populație de peste 12 milioane locuitori, este asociat de cei mai mulți dintre noi cu Himalaia și cu o categorie de oameni aparte, șerpașii, fără de care orice ascensiune pe unul din piscurile cele mai „rîvnite" din toți munții Terrei ar fi cu neputință de înfăptuit.

Recunosc și eu că odată ajuns în Nepal, ca un sincer și pasionat iubitor de înălțimile aspre ale munților, aș căuta mai întîi o echipă de șerpași pentru a-mi încerca bătăile inimii și suflul plămînilor, cățărîndu-mă pînă unde m-ar ține puterile, pe unul din piscurile înzăpezite veșnic. Căci — este un adevăr ce-i face glorie și cinste — Nepalul a devenit în ultimele trei decenii gazda primitoare a inimoșilor și invidiaților temerari de pe toate continentele, oferindu-le condiții pentru încercările lor, nu de puține ori dramatice, de a cuceri înălțimi de peste șapte-opt mii de metri.

Mai puțină lume cunoaște însă o altă componentă a celebrității acestei țări, unul dintre cele 25 state cel mai puțin dezvoltate de pe Planetă. Acest teritoriu, cuprins între vaste spații în care au înflorit de milenii multe civilizații suprapuse, nu putea să nu constituie, la rîndul lui, o vatră de istorie milenară și un leagăn de cultură străveche, perpetuată pînă în zilele noastre într-o formă specifică, de o culoare aparte și profund originală, în felul ei unică.

Multe semne ale acestei culturi au străpuns veacurile, parvenindu-ne nouă, celor de azi (spun nouă fiindcă multe monumente din Nepal, ca și din atîtea alte țări, au devenit patrimoniu comun al umanității), într-o formă și o stare capabile să convingă asupra geniului creator al nepalezilor.

Tocmai din această cauză eforturile și acțiunile întreprinse de statul nepalez sînt completate în modul cel mai fericit (fiindcă sprijinul este concret și eficient) de cele ale comunității internaționale, reunite, ca de obicei, sub egida UNESCO în ideea restaurării și salvgardării acestor mărturii materiale ale unei vieți spirituale intense de odinioară. Despre cîteva dintre aceste mărturii voi scrie în continuare cîteva rînduri.

În Nepal au fost indentificate un număr imens de mărturii — palate, temple, mănăstiri, case, conace, biserici — construite în diferite epoci istorice, exprimînd o diversitate de trepte ale civilizației. Numai în Valea Katmandu (numele văii este dat de capitala statului și nu de rîul sacru Baghmati pe care este situată) au fost identificate și selectate 888 asemenea monumente cuprinzînd, pe un perimetru de aproape 500 kilometri pătrați (aproximativ cît „mica" Londră sau cît Viena) 80% din totalitatea monumentelor istorice, religioase, arhitecturale și de artă ale țării. Dintre acestea un număr de șapte „complex" — circa o sută de monumente — au fost acceptate de Comitetul pentru patrimoniul mondial spre a fi trecute pe Lista patrimoniului comun al umanității.

Potrivit aprecierii specialiștilor ele sintetizează un mod de viață anterior cu cîteva secole celui din multe zone ale Asiei de Sud. Din păcate diferite cauze naturale sau... umane pun în pericol de distrugere sau de pieire acest tezaur.

Pentru salvgardarea lor, ca și a altora dealtfel, precum și pentru lichidarea traficului ilicit de antichități, statul nepalez a instituit în anul 1956 Legea prezervării monumentelor vechi. Apoi, strîns legat de această lege, în anul 1972, a fost elaborat Planul de dezvoltare a turismului, punîndu-se un accent puternic pe cultură, folclor, peisaj; în acest context Valea Katmandu a căpătat un loc aparte.

Toate cele șapte perimetre arhitectonice și de artă nu se întind pe mai mult de treizeci de kilometri pătrați; din această cauză zona este apreciată ca avînd o densitate în monumente mai rar întîlnită.

Din bogatul și stufosul material documentar primit de la UNESCO am selectat doar cîteva monumente pentru a ilustra, pe de o parte, străvechimea și starea lor de integritate iar pe de altă parte, semnificația lor specific nepaleză și, prin aceasta, valoarea lor universală. Se poate spune că cele mai multe monumente din Nepal au drept trăsături comune faptul că sînt construite cu mai multe acoperișuri și că materialul de bază folosit este lemnul. De aici și specificul acțiunilor de restaurare, cele mai multe monumente necesitînd reparații și consolidări la acoperișuri, curățirea și tratarea chimică a lemnului, paralel cu restaurarea motivelor decorative, arhitectonice sau de artă.

Perimetrul Katmandu Durbar, situat chiar în capitală, este cel mai întins dintre cele trei complexe de palate regale existente în Valea Katmandu; aici ființează 50 de importante temple și monumente de diferite mărimi, stiluri și destinații. Valoarea lor este oarecum pusă în penumbră de construcțiile recente și de proiectele de dezvoltare care le-au știrbit mult din specificul, unicitatea și grandoarea lor.

Nu se cunoaște exact cînd anume zona a fost aleasă și desemnată a servi drept centru administrativ al țării și reședință pentru conducătorii ei. Se presupune că o asemenea necesitate s-a impus în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Forma sub care se prezintă astăzi celor circa o sută de mii de

vizitatori anuali ai Nepalului este atribuită lui Pratap Malla, faimosul poet, rege și savant, imortalizat într-o statuie în bronz și aur, așezată pe un soclu în fața templului Degu Tale Mandir.

M-am oprit nu tocmai întîmplător la cîteva monumente din Katmandu Durbar Square. Ashak Binayak este o mică și cochetă „single roof building", bogat ornată; deși dovezile existente îi atestă o vechime de numai un veac și jumătate, sînt temeiuri suficiente care îi trimit pe specialiști în străfundurile istoriei acestui monument miniatural, utilizat ca templu de rugăciune atît de budiști cît și hinduși.

Khastan Mandap, unul dintre cele mai importante monumente din istoria Nepalului, este un templu mănăstiresc nu prea bogat în ornamentații artistice dar tocmai simplitatea și masivitatea îi conferă o valoare deosebită. Foarte interesantă apare istoria, trasă din legendă, a acestui lăcaș; se spune că un copac celest ar fi coborît cîndva pe pămînt sub chip de om, pentru a asista la festivalul religios Matsyentranat. Recunoscut de un adept al unei religii „de opoziție" copacul a fost condamnat la construirea unui lăcaș de cult din lemnul unui copac... celest. Neavînd altă soluție s-a transformat el însuși într-un „pavilion din lemn", operație ce a durat două decenii, către mijlocul secolului al XVII-lea. Aceasta spune legenda dar, contrar așteptărilor, istoria ne aruncă mult mai în urmă cu originea templului. Templul a fost restaurat spre sfîrșitul deceniului șapte; în prezent necesită tratarea specială a acoperișului pentru a preveni creșterea ierbii iar lemnul reclamă un tratament chimic special.

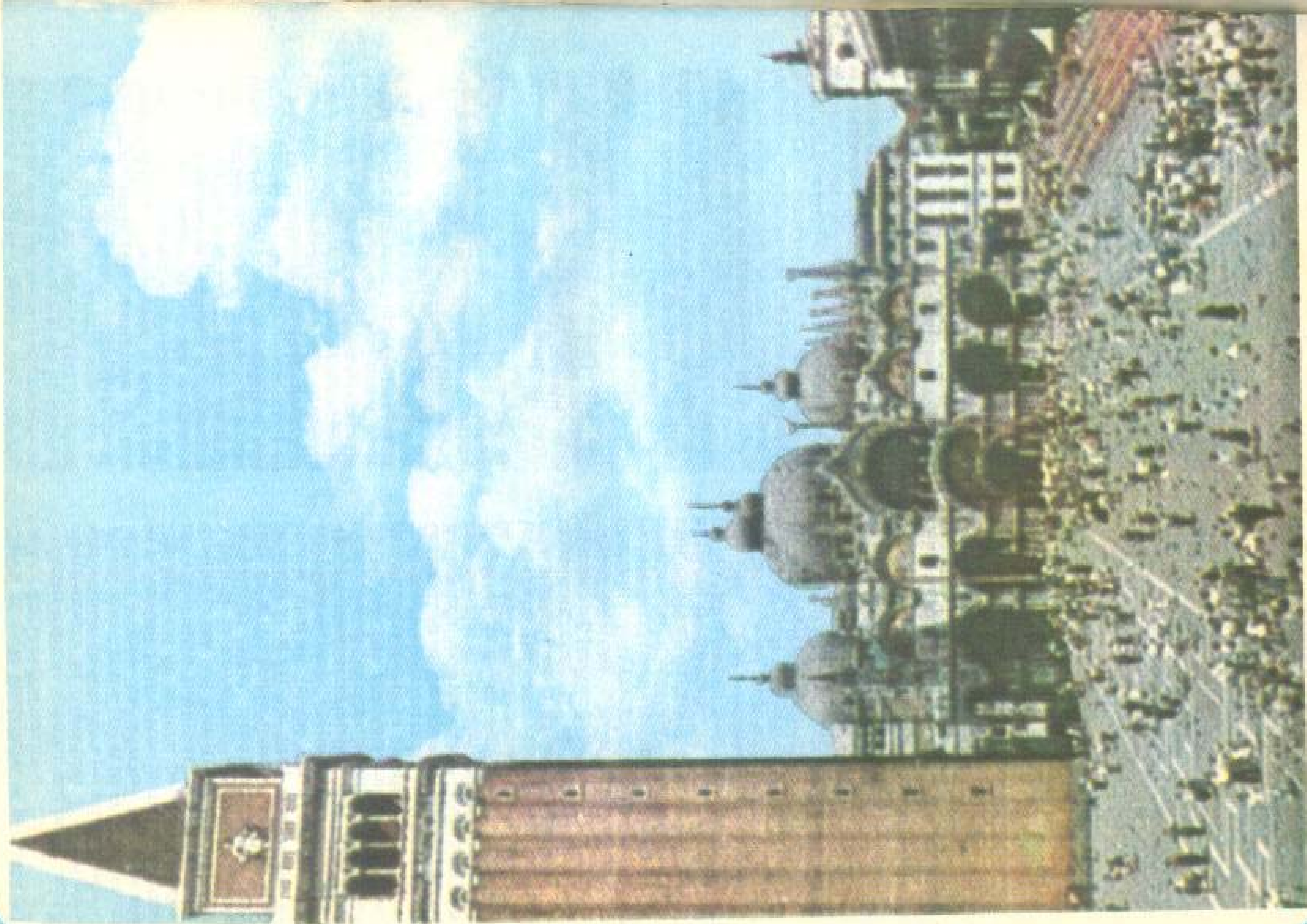
Iashi Agan este un monument... particular, proprietatea familiei hindu Newar, care-l folosește ca templu de rugăciune. Datorită valorii sale, preocupărilor de restaurare și întreținere ale familiei li se adaugă contribuția statului și chiar a UNESCO. Un monument mai puțin obișnuit este Pancha Mukhi Hanuman, un templu construit pe etajul al treilea al unei clădiri... obișnuite; este format din cinci acoperișuri circulare înșirate pe verticală, într-o descreștere armonioasă, bogat încrustate la extremități. Templul este folosit în secret drept lăcaș de cult de către descendenții familiei preotului regal Achaju. Fiind într-un stadiu avansat de degradare templul va trebui dezmembrat, reparat, curățat și asamblat în întreaga-i structură iar elementele componente vor trebui tratate chimic.

Dintre monumentele aflate în complexul Swayambhu, situat la cîțiva kilometri vest de Katmandu, cel mai important, datorită vechimii sale (secolul 12), este Swayambhu Stupa, socotit cel mai vechi templu budist de pe teritoriul Nepalului. Corpul principal al Stupei este în bună stare de integritate dar ornamentația și elementele decorative au fost degradate de-a lungul timpului de către călugări iar în timpurile moderne, și mai ales „sub ochii noștri", de către pelerinii străini ce nu se mulțumesc, se pare, să-i admire măreția și frumusețea...

Construcțiile în lemn cu mai multe acoperișuri existau în Nepal încă de la începutul erei creștine; unele izvoare permit concluzia că primul monument de acest fel ar fi fost ridicat chiar cu 3 secole mai devreme. Acesta se află în perimetrul Pashupatinath, situat la numai trei kilometri de capitală, pe ambele maluri ale rîului sacru Baghmati, ceea ce constituie dealtfel și cea mai importantă caracteristică a tuturor monumentelor din zonă. Așa cum se prezintă astăzi, monumentele Pashupatinath de la Deopatan datează de la sfîrșitul secolului al XVII-lea, fiind reconstruite pe ruinele unui alt templu din 1359. Cea mai atrăgătoare „piesă" a monumentului este, desigur, un taur uriaș din aur, pus parcă să străjuiască intrarea principală. Un valoros și pasionat cercetător al templelor Nepalului, John Sanday, apreciază în amplul și documentatul studiu Master Plan for the Conservation of the Cultural Heritage in the Kathmandu Valley — „arta și arhitectura nepaleză sînt de o calitate superbă, aducînd o contribuție de o importanță inegalabilă la arta Asiei, dacă se raportează la mărimea țării. În Nepal tocmai restrînsa vale Katmandu constituie un centru aglomerat de monumente, cele mai valoroase din întreaga moștenire a țării".

Încă acum mai bine de un deceniu, la Conferința de la Stockholm asupra mediului înconjurător, ținută în iunie 1972, s-a apreciat pe bună dreptate că: „datorită urbanizării, cele mai semnificative exemple ale arhitecturii tradiționale sînt demolate, în special în Katmandu. Zone ale spiritualității tradiționale și de o frumusețe naturală unică sînt invadate de construcții ce nu țin seama de tradiții și de mediul fizic ambiant, distrugînd specificul și semnificația acestor locuri".

Este sigur faptul că acest semnal de alarmă a fost auzit de autoritățile nepaleze, care, în eforturile lor de lichidare a subdezvoltării, armonizează dificil procesul dezvoltării social-economice cu necesitatea protejării, restaurării și conservării tezaurului patrimoniului cultural național. O dovadă a acestei realități o constituie concepția nouă în care a fost elaborat însuși Planul de dezvoltare a turismului și rezultatele promițătoare obținute în această direcție. De asemenea, datorită universalității valorii templelor și monumentelor din Nepal, comunitatea internațională a devenit solidară cu eforturile statului nepalez. Semnificativ din acest punct de vedere mi s-a părut Apelul lui Amadou Mahtar M'Bow, director general al UNESCO, adresat la 25 iunie 1979 tuturor instituțiilor de cultură și asociațiilor de artiști din întreaga lume, Apel care se încheie cu invitația de „a lua în considerație posibilitatea de „adoptare" prin intermediul UNESCO a unuia sau a mai multora dintre aceste opere de artă, ale căror autori anonimi au dat expresie, dusă pînă la perfecțiune, aspirațiilor spirituale și geniului artistic al poporului nepalez"

Veneția trebuie salvată

„Dacă arhitectura a putut deveni vreodată artă pentru artă, lucrul nu s-a întîmplat decît la Veneția"
TUDOR VIANU

Piața San Marco, 25 octombrie 1981. Era într-o dimineață de octombrie însorit, pe la ora șapte cînd, urmînd exact aceleași săgeți indicatoare ce mă conduseseră cu un an mai înainte, mă aflam din nou în această piață rectangulară, străjuită într-o parte de basilica în cinci cupole și de Palazzo Ducale, iar de cealaltă parte, de celebra cafenea Florian, înființată în acest scop încă acum peste 260 de ani, deci încă o dată mai bătrînă decît „surata" ei întru-ale istoriei literare din București, Capșa.

După ce i-am admirat și eu splendidele interioare — cu oglinzi originale, mobilier „de epocă" și tablouri pictate de „celebri" mai mici, m-am suit în Campanila de 80 de metri de unde am avut acea imagine unică asupra întregii lagune, cu turnurile bisericilor, cu podurile peste zecile de canale, cu cele 127 insulițe care o formează.

După un mic tur pe faleză, inundată deja de soarele ce ieșise demult din apă, apă ce susținea într-un echilibru fragil gondolele intrate în vacanță, revin în piață pentru a mai admira o dată, solitar, înainte de explozia gălăgioasă a turiștilor, siluetele arhitectonice ale clădirilor înconjurătoare. Lumea începuse să se adune precum înaintea unei ceremonii, dar imaginea pieței avea ceva sumbru și trist în ea: „acqua alta" țîșnea bolborosind dintre dalele de piatră iar în fața lui Palazzo Ducale o echipă de militari și civili, înarmată cu tot arsenalul necesar luptei cu apa, își construia estrada de pe care trebuia să acționeze la nevoie. În mai puțin de o oră, apa punea stăpînire pe întreaga întindere a pieței iar cei surprinși pe insulițele proeminente erau nevoiți să utilizeze scînduri din lemn aruncate întru ajutorarea „sinistraților" precum podurile peste Canal Grande.

Aceasta a fost imaginea cu care mă întîmpina Veneția, amintindu-mi atunci de dramaticul 4 noiembrie 1966 cînd „acqua alta" sărise peste digurile insuficiente, ajungînd la cota de 1,94 metri deasupra nivelului... Adriaticii, acoperind piața cu o „viitură" de 1,24 metri înălțime. Reporterul venețian Sandro Meccoli scria în volumul său „La Bataglia per Venezia", apărut la cîteva luni de la sinistru: „Printre evenimentele tragice care, alături de triumfuri, ritmează istoria milenară a Veneției — războaie pierdute, foamete, calamități naturale — este unul care marchează doliul precum un drapel în bernă, ziua de 4 noiembrie 1966".

Am amintit aceste imagini pentru a ne întoarce în urma timpului și a înțelege mai bine de ce salvarea Veneției a devenit de atunci o cauză a întregii omeniri.

Autoritățile italiene au fost firește primele care au întreprins acțiuni rapide în vederea salvgardării tezaurului adunat de secole în orașul care și-a „văzut singur de treburile lui" pînă în anul 1797; atunci Napoleon, după o perioadă de stăpînire de numai șase luni (timp suficient totuși pentru a-i fura 25 000 de tablouri celebre?!), o cedează Austriei. Se spune că din acest moment începe marea decădere a Veneției, adăugînd cauzelor „clasice" ale degradării monumentelor, alte motive de îngrijorare. Probabil că Eminescu la acea perioadă s-a gîndit cînd a scris cunoscutele versuri despre Veneția...

A urmat perioada puternicei industrializări a orașului, ale cărei efecte erau greu de anticipat la vremea aceea. Abia în anul 1917 clarvăzătorul comerciant venețian Giuseppe Volpi a avut ideea genială de a crea în vecinătatea lagunei, pe pămînt ferm, două mari centre industriale — Marghera și Mestre, care să degreveze Veneția de poluare. Astăzi exodul venețienilor spre cele două centre economice a condus la o disproporție flagrantă între populația Veneției și cea din Mestre; laguna are doar o sută de mii de locuitori în timp ce Mestre o dată mai mult. Este firească așadar întrebarea pe care și-o pun tot mai mulți specialiști și nu numai ei: Ce va deveni Veneția dacă exodul continuă? O rezidență sezonieră pentru turiști?

Toate aceste evoluții, care în realitate au fost mult mai contradictorii, mai controversate și mai dure, nu au avut darul să rezolve problema salvării marilor monumente arhitecturale și a numeroaselor valori artistice și opere de artă cu care celebrități venețiene sau de aiurea au înnobilat orașul. Astăzi se poate pune chiar problema unui „divorț" administrativ între Mestre și Veneția dar argumentele pro și contra sînt atît de puternice încît cu greu se poate lua o decizie corespunzătoare care să satisfacă toate cerințele, foarte complexe dealtfel.

În acest context istoric, social și artistic, care sînt căile practice și modalitățile concrete de salvgardare a Veneției, ca muzeu viu în aer liber precum și ca depozitar al unor opere de artă unicat existente în numeroasele muzee, în cele patru sute de palate, o sută de „chiese" sau peste douăzeci de „scuole"?

Din cîte cunosc eu, nu cred să existe un alt oraș sau monument singular care să fi atras atîta compasiune constructivă și îngrijorare „eficace" precum a făcut-o Veneția; și asta la scara întregii umanități căci, așa cum îndemna cu îndreptățire fostul director general al UNESCO, René Maheu, la 2 decembrie 1966 în Apelul său: „J'appelle tous ceux qui n'ont jamais vu Vénice et dont beaucoup, la plupart sans doute, n'auront jamais ce bonheur, à donner, eux aussi, quel-

que chose: de l'argent, du travail, un peu d'eux meme, afin qu-il ne soit pas dit qu'on puisse se sentir l'homme et demeurer étranger au sort des plus precieux joyeaux de l'héritage universel"

Tot aşa cum se întîmplă cu alte monumente celebre şi Veneţia primeşte în primul rînd „îngrijirile" statului pe teritoriul căruia se află; dar comunitatea internaţională, sensibilizată mai cu seamă de valoarea universală a Veneţiei, a găsit modalităţi specifice şi eficiente de completare a efortului statului şi poporului italian. Una dintre cele mai semnificative şi instructive forme de ajutorare internaţională a fost festivalul „Danza" organizat sub auspiciile UNESCO în lunile iunie-iulie 1975 la care au participat 19 trupe de dans din 14 ţări din toate continentele. De asemenea, expoziţii cu opere de artă veneţiene au colindat toată lumea de la Amsterdam la Tokyo, pînă la Brisbane ori Sidney în Australia. Un mare număr de ţări — este drept, cele mai multe sînt puternic dezvoltate sau bogate — au luat sub „patronajul" lor unul sau mai multe monumente, contribuind direct şi masiv la restaurarea lor.

S-au constituit zeci de societăţi, sute de asociaţii şi companii, oferindu-şi serviciile sub o formă sau alta: Deutsches Studienzentrum in Venedig, The Australian Committee for Venice, Comité belge pour la sauvegarde de Vénise, Committee to Rescue Italian Art, Venice in Peril (ambele din SUA), Comité National Iranian d'Entraide à la ville de Vénice şi multe altele.

O problemă cu totul aparte, prin dificultatea şi fineţea restaurării, a fost născută din lipsa unor ateliere şi laboratoare speciale (şi specializate) de restaurare. De aceea s-a luat iniţiativa înfiinţării Laboratorului de la San Gregorio: Anglia, S.U.A., R.F.G şi Olanda au adus o importantă contribuţie la utilarea cu echipamente şi cu instrumentarul necesar unei opere de o asemenea gingăşie şi exigenţă artistică. Laboratorul a debutat cu restaurarea pînzelor de la Chiesa Madonna dell'Orto dar adevărata probă a posibilităţilor lui a fost trecută cu bine odată cu restaurarea unei pînze imense (12 metri lungime) aparţinînd lui Tintoretto, intitulată „Adoration du Veau d'Or".

Pentru un turist obişnuit, mai puţin atent la detalii şi fără intenţia de a cerceta caracterul original al unor opere de artă, poate chiar mai puţin interesat de adevăratul destin şi viitor al operei pe care o priveşte (fiindcă el se mulţumeşte cu privilegiul de a o privi pur şi simplu pentru cîteva minute) lipsa celor patru cai în bronz dominînd portalul central al basilicei de lîngă Palazzo Ducale poate trece neobservată. Cu atît mai puţin este de aşteptat ca el să sesizeze înlocuirea lor cu exemplare executate perfect dar care nu pot fi opere de artă în sensul profund dat de original. Tot cam astfel se petrec lucrurile cu Il Ponte Rialto — nume ce i se trage de la rivo alto = Rialto-despre care nici un turist nu cred că se interesează de timpurile cînd a fost construit (1591) sau dacă şi cînd a fost restaurat (lucrul s-a petrecut în anul 1977).

Şi mai puţini sînt aceia care, ajunşi la Veneţia, îşi cumpără un bilet „giornaliero", pentru a putea călători cu orice vas, oricît doreşte într-o zi, inclusiv pînă la „îndepărtata" insuliţă Torcello, pentru a-şi da întîlnire cu cel mai vechi monument din întreaga lagună, catedrala Santa Maria Assunta; atestarea ei indubitabilă, care seamănă din punct de vedere al suportului material (tot o inscripţie pe piatră) cu atestarea bătrînului Erebuni, datează din anul 639 iar sub forma în care se prezintă astăzi are aproape un mileniu. Citisem dinainte despre existenţa unor mozaicuri interioare transfigurînd artistic Judecata de apoi dar nu-mi puteam închipui extraordinara asemănare cu frescele exterioare de la Suceviţa sau Voroneţul nostru. Tocmai de aceea m-am călătorit cu un vaporaş leneş timp de o oră pînă la această insulă — una dintre cele trei, Murano, Burano şi Torcello, care fac faima fărîmelor de pămînt din jurul „marii" Veneţii.

Cum vilegiaturiştii care ajung aici sînt foarte puţini, ghidul a avut mai multă vreme pentru mine. I-am vorbit deci pe-ndelete despre similitudinea scenelor şi semnificaţiile identice ale celor două „Judecăţi"; l-am convins astfel destul de uşor asupra interesului meu real şi serios de a afla cît mai multe despre Santa Maria Assunta. Drept răsplată mă conduce în mijlocul catedralei (aflată atunci în restaurare sub auspiciile şi cu sprijinul UNESCO) scoţîndu-mi vreo patru rînduri de mozaicuri de sub o dală ce nu se deosebea cu nimic de celelalte; în cele din urmă scoate cea mai valoroasă „piesă" a catedralei: o bucată de mozaic, singura mărturie — în afara inscripţiei, desigur, — a străvechimii de 13 secole a lăcaşului. La despărţire rog pe un om „de-al casei" să-mi facă o fotografie împreună cu ghidul care mi s-a părut sincer mişcat de prezenţa unui român pe Torcello numai pentru a vedea şi a compara mozaicul cu frescele din ţara lui... Pentru acest gest al meu m-a mai recompensat o dată oferindu-mi un album al catedralei cu text şi ilustraţii.

Peste numai o zi şi o noapte treceam din nou hotarul ocrotitor al ţării mele apropiindu-mă de locurile dragi de care-mi amintisem pe Torcello.

Revin şi închei cu acea „acqua alta" din octombrie 1981 care din fericire a rămas la nivelul a cîtorva centimetri. Revedeam Veneţia şi mi se părea că nimic, nici o forţă, oricît de puternică ar fi, nu ar putea distruge acest tezaur al întregii umanităţi. Şi totuşi, insinuante şi subtile, insistente şi perfide, elementele timp, intemperii, apă, industrie, turism îşi croiesc drumul nefast spre degradarea Veneţiei; iar fenomenul a devenit, dacă nu iminent, cel puţin alarmant.

Se pare că omenirea este deja conştientă de acest pericol şi acţionează în consecinţă.

CONSTANTIN CHIFANE-DRĂGUŞANI

Pentru **UNIVERSITATEA CRAIOVA**, 1983 a însemnat anul deplinei consacrări internaționale : „campioana unei mari iubiri" a ajuns pînă în semifinalele unei cupe continentale, performanță fără precedent în istoria fotbalului nostru ! În plus, 9 dintre componenții ei au contribuit decisiv la calificarea echipei naționale în turneul final al campionatului european.

Aceasta este echipa **DINAMO BUCUREȘTI**, campioana României și autoarea uneia dintre cele mai mari surprize consemnate în 1983 în fotbalul continental : eliminarea din Cupa campionilor europeni a deținătoarei trofeului, redutabila formație vest-germană Hamburger S.V. ! Cariera europeană a dinamoviștilor continuă. Mult succes !

Fotografii de VICTOR RADULESCU ■

Divertisment nocturn bucureştean

VIOREL PĂUNESCU

MIHAELA OANCEA

JEANINA MATEI

CORNEL PATRICHI

PĂUNIȚA IONESCU

GIL DOBRICĂ

Un mod de-a încheia o zi

Viorel Păunescu, responsabilul barului Melody, este un ambițios. Cornel Patrichi este de asemenea un ambițios. Atunci cînd se întîlnesc doi oameni ambițioși, este imposibil să nu se facă un lucru bun. Venind la **Melody,** cei doi oameni de ispravă și-au propus, fiecare în domeniul său de activitate, să renoveze vechiul bar și să invite publicul la un spectacol de excepție. Și au reușit. Mai întîi mărind sala de spectacol cu aproape 80 de locuri și ce este mai interesant e că oriunde te afli vezi perfect apoi îmbogățind orga de lumini și montînd un podium luminos, astfel încît acei 14 + 1 balerini, cînd apar pe scenă, să te convingă că asiști la o reprezentație de talie europeană. Spectacolul și atmosfera de bar neputînd fi povestite, nu ne rămîne decît să vi le prezentăm în imagine. Se impun menționate prezențe vocale de autentică valoare: Păunița Ionescu, Jeanina Matei, Mihaela Oancea, Dan Spătaru, Gil Dobrică.

Fotografii de PAUL AGARICI ■

Și un mod de a începe o noapte

În cel mai loial spirit al concurenței **Francisc Uroșovițeanu** a fost puțin alarmat de noul program al barului Mellody. Barul de noapte Athéné Pallace după decenii de existență era la un pas de a fi surclasat. Așa a început noul program cu doi soliști străini (**Akis Pavlidis** din Grecia și **Mohad Mustafa** din Egipt) invitați prin ARIA, cu surorile **David** într-un excelent show de muzică ușoară și rock, cu **Elena Cîrstea, Mariana Pop, Elvira Munteanu, Nikos Trombicos** și formația de muzică ușoară **Vilmany.** Cu o coregrafie semnată de **Mihaela Atanasiu** (una din personalitățile noului val de coregrafi) și-n regia lui **Cornel Dalu,** spectacolul de la barul de noapte Athéné Pallace înseamnă o seară nu de neuitat, ci agreabilă, caldă în care consumatorul poate deveni și spectator atent. Cîteva momente vesele cu **Mihai Perșa, Dan Mitoșeru, Nae Lăzărescu** și mai ales cu **Dumitru Furdui** reamintesc oaspeților că se află totuși într-un local și că trebuie să zîmbească și să redescopere buna dispoziție.

Dotat cu efecte tehnice de ultimă oră care dau culoare, intrigă și fascinează, barul de noapte Athéné Pallace și-a recîștigat poziția redevenind același loc în care o zi se prelungește puțin și se încheie frumos.

Fotografii de VICTOR RĂDULESCU ■

Divertisment nocturn bucureștean

DE PE TOATE MERIDIANELE

Specialiştii de la Institutul de Geologie al Academiei de Ştiinţe a R.S.S. Estone susţin că cele mai mari insule ale arhipelagului Moonzund, din Marea Baltică, au tendinţa să se contopească şi, în interval de aproximativ 2 000 de ani, să formeze o singură mare insulă.

■

Oraşul Bangkok, capitala Thailandei, a fost supranumit: „Veneţia Orientului", deoarece suferă de mai multă vreme un proces de scufundare lentă. Potrivit măsurătorilor efectuate de specialişti, nivelul său coboară cu circa 10 centimetri pe an, ceea ce ar însemna o coborîre de doi metri pînă la sfîrşitul mileniului nostru. Guvernul are în vedere un plan de măsuri pentru a împiedica scufundarea oraşului.

■

În Papua — Noua Guinee, gîndacii constituie un articol de export solicitat: cererea vine atît din partea muzeelor europene şi americane de entomologie, cît şi din partea unor colecţionari particulari. Succesul acestor gîndaci provine din faptul că sînt foarte mari (unele specimene ating mărimea unei palme) şi viu coloraţi. Întrucît cererea este foarte mare, au fost create... ferme de creştere a gîndacilor exotici.

■

Primul ziar portughez a fost editat la 5 decembrie 1641. El avea un titlu format din 39 de cuvinte şi fusese tipărit cu scopul de a informa cititorii asupra desfăşurării războiului cu Spania. Odată cu cel de-al doilea număr, scos în ianuarie 1642, în ţară şi-a făcut apariţia şi... cenzura. Ca urmare, peste cîteva luni, în august al aceluiaşi an, ziarul a fost suspendat.

■

În august 1984 este prevăzută încheierea lucrărilor de instalare a unui sistem de cabluri submarine de telecomunicaţii care va lega Australia, Noua Zeelandă şi Canada. Lungimea totală a acestui sistem de cabluri va fi de 15 000 de kilometri.

■

Majoritatea bacteriilor pier la temperaturi mai mari de 70 de grade Celsius, pînă acum fiind cunoscută de ştiinţă doar o singură specie în stare să suporte şi 150 de grade. De curînd însă, doi oameni de ştiinţă americani au depistat bacterii care îşi păstrează capacităţile vitale şi în condiţiile unor temperaturi de pînă la plus 300 de grade Celsius. Motiv pentru care revista britanică „Nature" presupune posibilitatea existenţei vieţii pe planetele „fierbinţi", unde temperaturile depăşesc cu mult pe cele întîlnite pe Terra.

■

Un nou instrument medical, nefroscopul subcutanat, realizat în R.F.G. şi în Austria, face ca intervenţia chirurgicală pentru înlăturarea pietrelor de la rinichi să devină învechită. Aparatul menţionat permite doctorilor să îndepărteze pietrele printr-o deschidere minusculă în zona dorsală a pacientului, sau să le sfărîme în fragmente inofensive cu ajutorul unor bombardamente cu ultrasunete. Această tehnică a fost introdusă şi în S.U.A., unde este folosită acum în peste o duzină de centre medicale importante. Pacienţii trataţi prin nefroscopie se pot întoarce la locurile lor de muncă după circa o săptămînă, în timp ce bolnavii care au suferit o intervenţie chirurgicală o pot face de-abia peste opt săptămîni.

■

Banii de hîrtie au apărut cu mult mai înainte decît se crede. Invenţia îi este îndeobşte atribuită lui John Law, care a introdus bancnotele în Europa la începutul secolului al XVIII-lea. Iată însă că o expoziţie numismatică, care a fost organizată la Muzeul din Nanjing (R.P. Chineză), expune o bancnotă datînd din anul 1287. Potrivit menţiunilor istorice, banii de hîrtie au intrat în circulaţie în China în anul 1023.

■

La Paris a fost publicat un anuar al celor 250 de... prezicători francezi aflaţi „în exerciţiul funcţiunii". Se publică adresele, numerele de telefon, categoriile de preziceri în care sînt „specializaţi" fiecare şi, bineînţeles, tarifele.

■

Cetăţeanul englez Corbett Whitton a primit nu demult o scrisoare expediată pe adresa lui cu zece ani în urmă. Cu toate că în lume se cunosc cazuri şi mai şi, pentru poşta engleză această performanţă constituie un nedorit record.

■

Cel mai lung şaşlîc din lume a fost preparat de măcelarul belgian Julien Clayes din Eeklo. Şaşlîcul a măsurat 225,3 metri. Precedentul record îl deţinea un coleg din Bruxelles, cu 80 de metri. Pentru imensa lui frigăruie Klayes a utilizat 160 kilograme de carne, 25 kilograme de ceapă şi opt kilograme de ardei şi piper.

■

După cum se ştie, o cincime din actualul teritoriu al Olandei este formată din pămînturi cucerite pe seama Mării Nordului, prin îndiguiri şi desecări. Începută în secolul al XVII-lea, cînd olandezii foloseau morile de vînt pentru eliminarea surplusului de apă, operaţia de îndiguire continuă şi astăzi, Olanda sporindu-şi în continuare suprafaţa prin noi pămînturi smulse mării. Un recent proiect prevede construirea unui adevărat oraş „pe fundul mării", la sud de Haga. Proiectul, care necesită investiţii de 460 milioane de dolari, prevede desecarea a 1 280 hectare de fund de mare.

■

Se întîmplă ca unele întreprinderi sau instituţii care desfăşoară o activitate nobilă (învăţămînt, sănătate, cultură, opere de binefacere), ajunse la strîmtoare financiară, să solicite şi uneori să şi obţină sprijin material din partea statului sau a organelor locale. Aşa au procedat şi patronii unei tipografii din oraşul francez Rouen. Ei s-au adresat municipalităţii pentru subvenţii, declarînd că activitatea întreprinderii lor le-a absorbit toate mijloacele financiare, că lucrează şapte zile din şapte şi cîte 18 ore pe zi. Ce anume lucrau? Ancheta întreprinsă în legătură cu satisfacerea cererii lor a stabilit că patronii „nobilului aşezămînt" se ocupau cu imprimarea de... cecuri şi documente false.

■

Două treimi din teritoriul Finlandei, adică 237 000 kilometri pătraţi, sînt ocupate de păduri. Acestea sînt completate de cîmpii şi de lacuri, care se numără cu miile în această ţară, precum şi de torente care se varsă în mare. Toate acestea constituie bogăţii naturale inestimabile.

■

Araba a devenit cea de-a şasea limbă oficială a Organizaţiei Naţiunilor Unite. Celelalte limbi oficiale sînt: engleza, rusa, chineza, franceza şi spaniola. În prezent, araba este limbă oficială în 21 state membre ale O.N.U.

■

În mod cu totul neaşteptat aflăm că japonezii sînt destul de distraţi şi de uituci. Iată doar o parte din obiectele uitate în trenuri în decurs de numai un an: 500 000 de umbrele, 300 000 de obiecte de îmbrăcăminte, 250 000 de cărţi. Lucrul cel mai de preţ pierdut şi găsit a fost o valiză conţinînd bijuterii în valoare de 30 milioane de yeni. Un bijutier bine afumat uitase preţiosul obiect la gara din Tokio.

■

De regulă sînt pedepsiţi cei ce deţin arme. În orăşelul american Oak Creek, din statul Colorado, e invers: cel ce e descoperit că nu posedă arme şi muniţii este băgat la închisoare pe trei luni şi amendat cu 30 de dolari. Autorităţile explică ciudatele măsuri prin faptul că în localitate nu sînt decît doi agenţi de poliţie şi că deci securitatea cetăţenilor nu poate fi asigurată decît prin autoapărare.

Rubrică realizată de **ION D. GOIA** ■